

ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΚΡΗΤΗΣ

ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

ΤΜΗΜΑ ΛΟΓΙΣΤΙΚΗΣ

Φοιτητές: Σταύρος Τσώλης Α.Μ:8485
Δημήτρης Τασόπουλος Α.Μ:8482

Άριστη Φορολογία και Αναδιανομή εισοδήματος στην Ελλάδα
μετά την κρίση χρέους του 2009

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Εισηγητής: Θ.Β Σταματόπουλος, Αναπληρωτής Καθηγητής

Ηράκλειο
Οκτώβρης 2013

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Με την περάτωση της πτυχιακής εργασίας στο πλαίσιο της " Άριστης φορολογίας και αναδιανομής του εισοδήματος μετά την κρίση χρέους το 2009" σηματοδοτείται το τέλος των σπουδών μας στη Σχολή Λογιστικής του ΤΕΙ Κρήτης. Οφείλουμε λοιπόν να ευχαριστήσουμε τους ανθρώπους που με το δικό τους τρόπο βοήθησαν και συνέβαλαν στην εκπόνηση της εργασίας.

Πρώτα απ' όλα θα θέλαμε να εκφράσουμε τις ευχαριστίες μας τον κ. Σταματόπουλο για την ουσιαστική βοήθεια που μας παρείχε προκειμένου να επιτευχθεί η πραγμάτωση της παρούσης πτυχιακής εργασίας. Ιδιαίτερη μνεία θα πρέπει να γίνει στο γεγονός πως ο κ. Σταματόπουλος ήταν πάντοτε διαθέσιμος να προσφέρει τις γνώσεις και την εμπειρία του για τη βαθύτερη κατανόηση του θέματος. Ευχαριστούμε λοιπόν τόσο για τη σωστή καθοδήγηση εκ μέρους του, όσο και για τη μετάδοση χρήσιμων πληροφοριών που κατέστησαν την εργασία άρτια προβάλλοντάς την ως κάτοπτρο ενός ενιαίου συνόλου γνώσεων.

Οφείλουμε ωστόσο να ευχαριστήσουμε όλους τους Καθηγητές του ΤΕΙ Λογιστικής Κρήτης για τις γνώσεις που μας μεταλαμπάδευσαν, για όλα όσα μας δίδαξαν, για τις εμπειρίες και τις διδαχές που αποκομίσαμε, κατά τη διαδρομή των ακαδημαϊκών ετών, από κάθε μάθημα χωριστά. Ευχαριστούμε όλους τους Καθηγητές για το ενδιαφέρον τους, τις συμβουλές τους, τις γνώσεις που μας χάρισαν και τη συμβολή τους στη διεύρυνση των πνευματικών μας οριζόντων. Όλος αυτός ο πλούτος γνώσεων έχει για εμάς διττή σημασία, αφού όχι μόνο εφαρμόστηκε πάνω στα δεδομένα της πτυχιακής εργασίας, αλλά αποτελεί και σημείο-σταθμό, ορόσημο για τη μετέπειτα πορεία μας.

Τέλος, θα θέλαμε να ευχαριστήσουμε τις οικογένειές μας που, σε καιρούς δύσκολους, με κόπο και θυσίες στήριζαν τις προσπάθειές μας καθ' όλη τη διάρκεια των σπουδών μας και που σε αυτό το δύσκολο έργο στέκονταν δίπλα μας ως αρωγοί στους στόχους μας, έχοντας πίστη σε εμάς και παρέχοντάς μας τη δυνατότητα να εκπληρώσουμε το όνειρό μας, να σπουδάσουμε-ενώ παράλληλα μας μετέδωσαν ιδανικά και αξίες για τη ζωή. Αξίες όπως το να είμαστε άνθρωποι - < άνω+θρώσκω - μια υπέρτατη αξία που δεν μπορεί να διδαχθεί, παρά μόνο να αποκτηθεί με τη σωστή καθοδήγηση και μέσω της παιδείας που κύριο μέλημά της είναι η καλλιέργεια και η ανάταση της ψυχής και του πνεύματος.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Πρόλογος.....	5
Εισαγωγή.....	6
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 : ΑΡΙΣΤΗ ΦΟΡΟΛΟΓΙΑ	
1.1 Θεωρητική προσέγγιση φορολογίας.....	8
1.2 Άριστη φορολογία εισοδήματος.....	9
1.2.1 Επιβολή στρεβλωτικών φόρων.....	12
1.3 Άριστη φορολογική δομή.....	13
1.3.1 Διαγραμματική ανάλυση της μη ωφέλιμης απώλειας που οφείλεται στην προοδευτική φορολογία.....	15
1.3.2 Σχέση μεταξύ μη ωφέλιμης απώλειας και αναδιανομής.....	17
1.3.3 Η καμπύλη δυνατοτήτων ωφέλειας και η στρεβλωτική φορολογία.....	18
1.3.4 Υπολογισμός του άριστου φόρου με ενιαίου συντελεστή.....	20
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΑΝΑΔΙΑΝΟΜΗ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ	
2.1 Η διανομή του εισοδήματος.....	22
2.1.1 Ο κίνδυνος της φτώχειας διαφέρει σημαντικά ανάμεσα σε διαφορετικές δημογραφικές ομάδες	25
2.1.2 Ερμηνεία των στατιστικών δεδομένων που αφορούν την εισοδηματική ανισότητα.....	26
2.1.3 Οι εισοδηματικές συνιστώσες.....	26
2.2 Η αναδιανεμητική επίδραση των φόρων.....	27
2.2.1 Μέτρηση του εισοδήματος σε ετήσια βάση	27
2.2.2 Καλύτερη προσέγγιση της ευημερίας.....	28
2.2.3 Προβλήματα σχετικά με τον ορισμό της μονάδας παρατήρησης.....	29
2.3 Δικαιολογητική βάση για την αναδιανομή εισοδήματος.....	29
2.3.1 Απλός ωφελμισμός (simple utilitarianism).....	29
2.3.2 Το κριτήριο maximin.....	34
2.3.3 Αναδιανομή εισοδήματος αποτελεσματική κατά pareto.....	36
2.3.4 Μη ατομιστικές απόψεις.....	38
2.4 Επιχειρήματα αναδιανομής εισοδήματος.....	39
2.5 Επίπτωση των δαπανών.....	41
2.5.1 Εκτίμηση των επιπτώσεων στις σχετικές τιμές.....	41
2.5.2 Δημόσια αγαθά.....	42
2.5.3 Αποτίμηση των μεταβιβάσεων σε είδος.....	43

2.5.4 Παροχές σε είδος.....	43
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3:ΚΡΙΣΗ ΧΡΕΟΥΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ	
3.1 Δημόσιος δανεισμός.....	46
3.1.1.Ορισμός – αποτύπωση.....	46
3.1.2. Δημόσιος δανεισμός και οικονομική δραστηριότητα.....	46
3.1.3 Λόγοι Δημοσίου Δανεισμού.....	47
3.2 Τα πρώτα σημάδια.....	49
3.2.1Η μεταφορά της κρίσης στην πραγματική οικονομία.....	49
3.3 Οι αποφάσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την κρίση χρέους της Ελλάδας και της Ευρωζώνης.....	51
3.4 Οι αγορές κλείνουν για την Ελλάδα.....	52
3.5 Ο μηχανισμός στήριξης της Ελλάδας.....	56
3.6 Η πορεία της δημοσιονομικής και διαρθρωτικής προσαρμογής.....	57
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4:ΑΝΑΔΙΑΝΟΜΗ ΤΟΥ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ ΜΕ ΕΠΙΚΕΝΤΡΟ ΤΙΣ ΜΕΤΑΒΙΒΑΣΤΙΚΕΣ ΠΛΗΡΩΜΕΣ	
4.1Μεταβιβαστικές πληρωμές ως προς τα συνολικά έσοδα.....	65
4.2Αναδιανομή του εισοδήματος με επίκεντρο τις κατηγορίες μεταβιβαστικών πληρωμών.....	67
4.3Αναδιανομή του εισοδήματος με επίκεντρο τις μεταβιβαστικές πληρωμές ως προς το Α.Ε.Π.....	69
Συμπεράσματα.....	73
Βιβλιογραφία.....	74

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

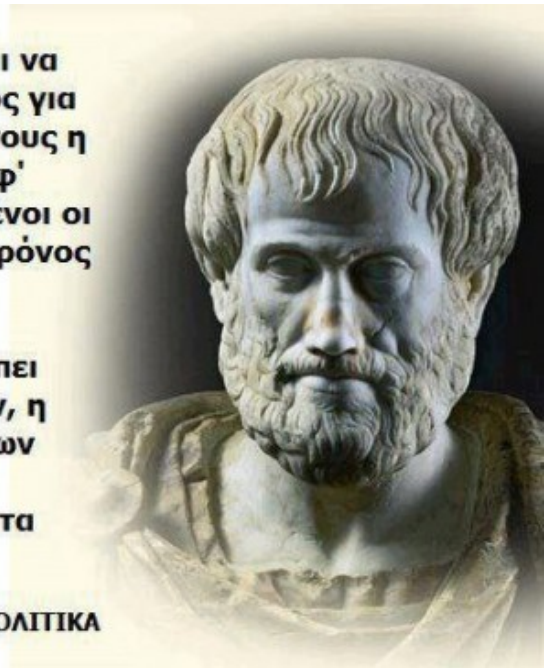
Όλος ο πλανήτης αποδέχεται, χωρίς καμία αμφισβήτηση, ότι οι Αρχαίοι Έλληνες Φιλόσοφοι, με την Προσφορά και τα μηνύματά τους, ήταν, είναι και θα είναι Διαχρονικοί. Είναι λοιπόν γεγονός ότι αυτήν τη μεγάλη πνευματική και πολιτιστική κληρονομιά που κουβαλάει αυτή η χώρα θα πρέπει να τη διαφυλάττουμε “ως κόρη οφθαλμού”, να αντλούμε δύναμη, αλλά και σοφία, ώστε να πορευόμαστε προς νέες δόξες στο μέλλον.

Παραθέτουμε παρακάτω ένα (διαχρονικό) μήνυμα του Αριστοτέλη, που θα μπορούσε εύκολα να αποτελεί ερμηνεία στην σημερινή οικονομική κρίση. Ίσως τα πράγματα να ήταν πολύ διαφορετικά αν ως πολίτες είχαμε λάβει έγκαιρα υπόψη μας τα λόγια του Έλληνα Φιλόσοφου. Ίσως τελικά τα πράγματα να είχαν εξελιχτεί πολύ καλύτερα...
Είτε λοιπόν ο Αριστοτέλης:

«...Επιδίωξη της τυραννίας είναι να πτωχεύσουν οι πολίτες, αφ' ενός για να συντηρείται με τα χρήματα τους η φρουρά του καθεστώτος, και αφ' ετέρου για να είναι απασχολημένοι οι πολίτες και να μην τους μένει χρόνος για επιβουλές.

Σε αυτό το αποτέλεσμα αποβλέπει τόσο η επιβολή μεγάλων φόρων, η απορρόφηση των περιουσιών των πολιτών, όσο και η κατασκευή μεγάλων έργων που εξαντλούν τα δημόσια οικονομικά...»

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ ΠΟΛΙΤΙΚΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ήταν Σεπτέμβριος του 2008 όταν ο αμερικανικός κολοσσός Lehman Brothers κήρυξε πτώχευση, αλλάζοντας σε μεγάλο βαθμό την μέχρι τότε οικονομική κατάσταση του πλανήτη. Η εξέλιξη αυτή, όπως ήταν φυσικό, προκάλεσε αναστάτωση τόσο στις ΗΠΑ όσο και στον υπόλοιπο κόσμο. Τα οικονομικά προβλήματα που προκάλεσε η κατάρρευση της Lehman Brothers αντιμετωπίστηκαν - σχεδόν - αποτελεσματικά από πολλές χώρες παίρνοντας σκληρά μέτρα λιτότητας, ξεσηκώνοντας παράλληλα θύελλα αντιδράσεων από τους πολίτες.

Το παγκόσμιο φαινόμενο της οικονομικής κρίσης δεν θα μπορούσε να αφήσει ανεπηρέαστη την Ελλάδα, στην οποία έκανε την εμφάνισή της στα τέλη Οκτωβρίου του 2008, ενώ έγινε ευρέως κατανοητή από τους πολίτες της χώρας μέσα στο 2009. Στην Ελλάδα εκτός από τα "συμπτώματα" που επηρέασαν όλο τον πλανήτη, "βγήκαν" στην επιφάνεια όλες οι προβληματικές συνθήκες που υπήρχαν μέχρι εκείνο το διάστημα στο ανοργάνωτο τραπεζικό και δημοσιονομικό σύστημα της χώρας.

Κάπου εδώ είναι που μπαίνει στην κουβέντα η Πολιτική Οικονομία (ή η Οικονομική Επιστήμη), καθώς αντικείμενό της είναι η μελέτη των οικονομικών προβλημάτων που δημιουργούνται στο σύστημα μιας χώρας και συνεπώς στην ίδια της την κοινωνία. Τα οικονομικά προβλήματα είναι σαφώς αποτέλεσμα της έλλειψης οικονομικών πόρων της χώρας, οι οποίοι σκοπό έχουν να ικανοποιήσουν διάφορους αντικειμενικούς και βιωτικούς σκοπούς για τους πολίτες.

Η Οικονομική Επιστήμη λοιπόν προϋποθέτει στενότητα παραγωγικών μέσων και ικανοποίηση περισσότερων από μία αναγκών. Σε περιόδους οικονομικής κρίσης, όπως η παρούσα, η άριστη φορολογία και η σωστή αναδιανομή του εισοδήματος είναι οι τομείς που θα έπρεπε να απασχολούν την εκάστοτε κυβέρνηση μιας χώρας.

Σκοπός της εργασίας είναι να γίνει κατανοητή η γενική σημασία της κρίσης και να ερμηνευτεί με οικονομικούς όρους το μέγεθός της.

Η μεθοδολογία που θα χρησιμοποιήσουμε είναι βασικές αρχές της οικονομικής επιστήμης, στατιστική ανάλυση μέσω διαγραμμάτων και αριθμητικών στοιχείων καθώς και πρακτικά παραδείγματα.

Η εργασία χωρίζεται σε τέσσερα κεφάλαια, τα οποία διαμορφώνονται ως εξής:

Στο πρώτο κεφάλαιο θα εξετάσουμε κυρίως την έννοια της άριστης φορολογίας, όπου θα αναφερθούν βασικές έννοιες για τη σωστή κατανόηση του όρου. Στο κεφάλαιο αυτό παραθέτουμε επίσης διαγράμματα που απεικονίζουν την πρακτική πλευρά της "άριστης φορολογίας".

Στο δεύτερο κεφάλαιο θα ασχοληθούμε με τη διανομή και την αναδιανομή του εισοδήματος, όπου θα αναφερθούμε σε βασικούς ορισμούς και σε πρακτικά παραδείγματα για να γίνει κατανοητή η χρησιμότητα καθώς και η σημαντικότητα της έννοιας (αναδιανομή του εισοδήματος).

Στο τρίτο κεφάλαιο θα διερευνήσουμε το χρονικό της κρίσης χρέους της Ελλάδος σε συνδυασμό με την διεθνή κρίση. Θα αναφερθούμε στα πρώτα σημάδια της διεθνούς κρίσης και στα πρώτα σημάδια στην Ελλάδα. Στη συνέχεια θα δούμε με αριθμητικά στοιχεία το μέγεθος της κρίσης, ενώ το κεφάλαιο ολοκληρώνεται με προβλέψεις και μέτρα που πάρθηκαν για την έξοδο της Ελλάδος από αυτήν.

Στο τέταρτο κεφάλαιο θα δούμε ποια ήταν η αναδιανομή του εισοδήματος με επίκεντρο τις μεταβιβαστικές πληρωμές μετά τη κρίση χρέους του 2009.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

ΑΡΙΣΤΗ ΦΟΡΟΛΟΓΙΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η επιβολή φόρων στους πολίτες ενός κράτους εμφανίζει, όπως είναι λογικό, πλεονεκτήματα αλλά και μειονεκτήματα. Αυτό είναι ιδιαίτερα σαφές, γιατί πρέπει οι φόροι να αξιοποιούνται κατάλληλα, ώστε να ελαχιστοποιούν τα μειονεκτήματα και να μεγιστοποιούν τα πλεονεκτήματα των πολιτών αλλά και του ίδιου του κράτους.

Ένα κράτος για να πετύχει καλύτερα τις επιδιώξεις του και για να είναι πιο αποτελεσματικό, οφείλει να επιβάλλει περισσότερους από έναν φόρους. Οι φόροι αυτοί προσαρμόζονται σε κάθε περίπτωση ειδικά, ύστερα από συγκεκριμένη και εξειδικευμένη μελέτη. Είναι άλλωστε χαρακτηριστικό παράδειγμα ότι διαφορετικά φορολογείται ένα προϊόν και διαφορετικά ο μισθός ενός ιδιωτικού υπαλλήλου.

Η επιβολή πολλών και διαφορετικών φόρων είναι απαραίτητο στοιχείο για ένα κράτος, καθώς αυτό βοηθάει τους δημόσιους φορείς, συνεπώς και το κράτος, να πετύχουν τους στόχους τους.

Στο κεφάλαιο αυτό θα προσπαθήσουμε να εξηγήσουμε αναλυτικά τις βασικές έννοιες της άριστης φορολογίας, με σκοπό να γίνει κατανοητό ποιες είναι οι επιδράσεις της φορολογίας στην αναδιανομή του εισοδήματος.

1.1 Θεωρητική προσέγγιση φορολογίας.

Η φορολογία δεν μοιάζει με τις περισσότερες μεταβιβάσεις χρήματος από ένα άτομο σε ένα άλλο ενώ οι περισσότερες απ' αυτές τις μεταβιβάσεις είναι εθελοντικές, η φορολογία είναι υποχρεωτική. Αυτή η δυνατότητα εξαναγκασμού των ατόμων να συνεισφέρουν στην παραγωγή των δημόσιων αγαθών ενδέχεται να παράσχει στο κράτος και τη δυνατότητα εξαναγκασμού των ατόμων να ενισχύσουν κάποια ομάδα ειδικού συμφέροντος. Αυτή η εξαναγκασμένη μεταβίβαση παρομοιάστηκε με κλοπή, η βασική διαφορά είναι ότι και οι δυο είναι μη θελημένες μεταβιβάσεις αλλά αυτές που πραγματοποιούνται μέσω του κράτους είναι νόμιμες και πρέπει να τις σεβόμαστε.

Ο κυριότερος σκοπός τον οποίο εκπληρώνει η φορολογία, είναι ο ταμειευτικός. Η φορολογία γενικά, αποβλέπει στην εξασφάλιση των απαραίτητων δημόσιων εσόδων, τα οποία είναι ικανά να καλύψουν τις δημόσιες δαπάνες μαζί με τις λοιπές πηγές εσόδων. Επίσης η φορολογία μπορεί να εκπληρώνει εκτός από ταμειευτικούς σκοπούς

και κοινωνικούς σκοπούς όταν αποτελεί μέσο καταπολέμησης της οικονομικής ανισότητας που διαμορφώνεται στις διαφορές κοινωνικές τάξεις. Τέλος, είναι δυνατόν, με την φορολογία να εκπληρώνονται οικονομικοί σκοποί ιδιαίτερα σε περιόδους γενικών ή μερικών οικονομικών κρίσεων.

1.2 Άριστη φορολογία εισοδήματος

Η άριστη φορολογική δομή είναι εκείνη που μεγιστοποιεί την κοινωνική ευημερία, όπου η επιλογή μεταξύ δικαιοσύνης και αποτελεσματικότητας αντανακλά με τον καλύτερο τρόπο τη στάση της κοινωνίας έναντι αυτών των ανταγωνιστικών στόχων. Σ' αυτό το υποκεφάλαιο περιγράφουμε το γιατί επιβάλλονται στρεβλωτικοί φόροι, γιατί υπάρχει σχέση αντίστροφης αναλογίας μεταξύ αναδιανομής και οικονομικής αποτελεσματικότητας, και το πώς μπορούμε να αναλύσουμε την επιλογή μεταξύ εναλλακτικών φορολογικών δομών.

Εικοσιπέντε χρόνια μετά την ανάλυση του Ramsey, οι δύο αναλυτές Corlett και Hague επαλήθευσαν τα συμπεράσματα της ανάλυσης του Ramsey, παρόλο που δεν ασχολήθηκαν με την αριστοποίηση της διάρθρωσης της φορολογίας αλλά με τη βελτίωση της ευημερίας (αύξηση κοινωνικής ευημερίας) που θα μπορούσε να προέλθει από τη μεταβολή της διάρθρωσης των έμμεσων φόρων με την αύξηση της επιβάρυνσης των συμπληρωματικών αγαθών. Σύμφωνα λοιπόν, με την ανάλυσή τους, το υπερβάλλον βάρος ενός φόρου είναι μικρότερο όταν η διάρθρωση του είναι τέτοια ώστε να επιβάλλονται υψηλότεροι συντελεστές σε αγαθά που είναι συμπληρωματικά της ανάπαυσης και χαμηλότεροι σε αγαθά που είναι υποκατάστατα της ανάπαυσης. Η λογική που στηρίχθηκαν αυτά τα συμπεράσματα είναι η εξής: δεδομένου ότι η ανάπαυση δε φορολογείται, η υψηλή φορολόγηση των συμπληρωματικών προς αυτήν αγαθών περιορίζει την κατανάλωσή τους και κατ' επέκταση και της ανάπαυσης. Κατά συνέπεια, η φορολόγηση των συμπληρωματικών αγαθών της ανάπαυσης συνεπάγεται και την έμμεση φορολόγηση αυτής. Την ανάπαυση σε καμία περίπτωση δε μπορούμε να φορολογήσουμε με άμεσους φόρους. Μέχρι πρότινος η διανομή του εισοδήματος δεν αποτελούσε στόχο της φορολογικής πολιτικής, και αυτό γιατί όλα τα άτομα θεωρείται ότι είναι όμοια. Τι συμβαίνει όμως στη περίπτωση που η διανομή του εισοδήματος αποτελεί φορολογικό στόχο; Όπου για τον προσδιορισμό της άριστης διάρθρωσης των φόρων θα πρέπει να ληφθούν υπόψη οι επιδράσεις τους τόσο στην στατική κατανομή των πόρων όσο και στη διανομή του εισοδήματος. Στο σημείο αυτό,

τα πράγματα αρχίζουν να περιπλέκονται γιατί οι δύο στόχοι είναι αλληλοσυγκρουόμενοι και η προώθηση του ενός μπορεί να παραγκωνίσει τον άλλον στόχο. Έτσι, από τη μία πλευρά για την προώθηση του στόχου της αναδιανομής του εισοδήματος απαιτείται η χρήση προοδευτικής φορολογίας, αυτή με τη σειρά της επιδρά αρνητικά στη στατική κατανομή των πόρων ενώ παράλληλα αυξάνει το υπερβάλλον βάρος τους. Από την άλλη πλευρά για την διανομή του εισοδήματος απαιτείται η επιβολή μεγαλύτερων φόρων στα είδη πολυτελείας και η ταυτόχρονη επιβολή χαμηλότερων φόρων στα βασικά είδη διαβίωσης. Αυτό βέβαια αποτελεί εμπόδιο στην ελαχιστοποίηση του υπερβάλλον βάρους των έμμεσων φόρων. Κατά συνέπεια, η άριστη διάρθρωση της φορολογίας μπορεί να επιτευχθεί μόνο εάν υπάρξει άριστος συνδυασμός των δύο αλληλοσυγκρουόμενων στόχων. Για να μπορέσει να προσδιοριστεί αυτός ο άριστος συνδυασμός των στόχων της αποτελεσματικής κατανομής των πόρων και της δίκαιης διανομής του εισοδήματος θα πρέπει να λαμβάνεται υπόψη σε κάθε περίπτωση, η επίδραση στην κοινωνική ευημερία, όταν η ευημερία ενός ατόμου μεταβάλλεται. Επομένως, το συμπέρασμα που μπορεί να προκύψει είναι ότι η άριστη διάρθρωση της φορολογίας δεν επηρεάζεται σε καμιά περίπτωση μόνο από τους παράγοντες που προσδιορίζουν το μέγεθος του υπερβάλλον βάρους αλλά επηρεάζεται και από την έκταση της αναδιανομής του εισοδήματος και την κοινωνική ευημερία.

Ο φόρος εισοδήματος στρεβλώνει την απόφαση ενός ατόμου που αφορά στη κατανομή του χρόνου του μεταξύ εργασίας και ανάπαυσης και προκαλεί υπερβάλλον βάρος, το μέγεθος του οποίου εξαρτάται κυρίως από την ελαστικότητα της προσφοράς εργασίας στις μεταβολές του μισθού καθώς επίσης και από τον βαθμό προοδευτικότητας του φόρου.

Το βασικό θέμα είναι να προσδιοριστεί ο άριστος βαθμός της προοδευτικότητας του φόρου εισοδήματος, δηλαδή ο βαθμός εκείνος που θα οδηγούσε σε ελαχιστοποίηση του υπερβάλλοντος βάρους του φόρου αυτού και ταυτόχρονα θα επιτύγχανε ένα επιθυμητό επίπεδο αναδιανομής του εισοδήματος.

Ο Mirrlees για να εξάγει τα συμπεράσματά του, υπέθεσε αρχικά ότι αυξάνεται ο φορολογικός συντελεστής σε ένα μόνο κλιμάκιο. Θέλησε με αυτόν τον τρόπο να μελετήσει τις επιπτώσεις της αύξησης αυτής στην προσφορά εργασίας, στα έσοδα και στην κοινωνική ευημερία.

Η μελέτη αυτή αφορά τα άτομα του κλιμακίου που αυξήθηκε ο φορολογικός συντελεστής και όχι τα άτομα με συνολικό εισόδημα μικρότερο του

κλιμακίου. Επομένως, η προσφορά εργασίας αυτών των ατόμων θα δεχθεί σημαντικές εισοδηματικές επιδράσεις και αυτό επειδή ο αυξημένος φορολογικός συντελεστής εφαρμόζεται σε ένα μικρό μέρος του εισοδήματος τους, η εισοδηματική επίδραση στην προσφορά εργασίας θα είναι μικρή δηλαδή θα μειωθεί η προσφορά εργασίας τους επομένως, θα είναι μικρότερα και τα εισοδήματά τους.

Αναφορικά, τα άτομα που έχουν μεγαλύτερα εισοδήματα του κλιμακίου για τα οποία έγινε η αύξηση του φορολογικού συντελεστή, θα υποστούν εισοδηματική επίδραση με αύξηση της προσφοράς εργασίας, άρα και με έσοδα του δημοσίου.

Σύμφωνα με τα παραπάνω, καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι τα έσοδα του δημοσίου και η κοινωνική ευημερία επηρεάζονται από τρεις επιμέρους επιδράσεις, το συνολικό άθροισμα των οποίων είναι αυτό που θα καθορίσει την αύξηση ή τη μείωσή τους. Οι επιδράσεις πρέπει να εξετάζονται κάθε φορά σε μια ενδεχόμενη αύξηση του φορολογικού συντελεστή σε ένα κλιμάκιο και αυτές είναι:

- Το ποσό του φόρου που θα πρέπει να καταβάλλουν τα άτομα των οποίων ο οριακός συντελεστής αυξήθηκε θα είναι μειωμένο.
- Στα άτομα με υψηλότερα εισοδήματα, το ποσό του φόρου που θα πρέπει να καταβληθεί, αυξάνεται.
- Η ευημερία και των δύο κατηγοριών θα μειωθεί λόγω της αύξησης του φορολογικού συντελεστή.

Υπάρχουν επομένως δύο περιπτώσεις που πρέπει να εξεταστούν:

- Αν το άθροισμα των δύο πρώτων επιδράσεων είναι θετικό, δηλαδή αύξηση φορολογικού συντελεστή που οδηγεί σε τελική αύξηση των εσόδων, η αύξηση του φορολογικού συντελεστή είναι επιθυμητή.
- Αν το άθροισμά τους είναι αρνητικό, δηλαδή αν τα συνολικά έσοδα του δημοσίου μειωθούν ως συνέπεια την αύξηση του φορολογικού συντελεστή δεν θα υπάρξουν πρόσθετα έσοδα και η κοινωνική ευημερία θα μειωθεί. Κατά συνέπεια η αύξηση του φορολογικού συντελεστή δεν είναι επιθυμητή.

Από όλα όσα αναφέρθηκαν παραπάνω, γίνεται κατανοητό ότι το κατά πόσο θα επιδράσει η μεταβολή του φορολογικού συντελεστή στη κοινωνική ευημερία εξαρτάται: α) από την ελαστικότητα της καμπύλης της προσφοράς εργασίας, β) από την έκταση της ανισότητας της διανομής εισοδήματος στη κοινωνία, γ) από την ένταση της επιθυμητής αναδιανομής του εισοδήματος από το κοινωνικό σύνολο και δ) από τον αριθμό των φορολογούμενων που βρίσκονται πάνω από το κλιμάκιο όπου έγινε η αύξηση του φορολογικού συντελεστή.

Όσο μεγαλύτερη είναι η ελαστικότητα της καμπύλης της προσφοράς εργασίας, τόσο μεγαλύτερο είναι το φορολογικό βάρος του φόρου εισοδήματος και υπάρχει μείωση των εσόδων και της ευημερίας. Ακόμη, όσο μεγαλύτερη είναι η ένταση της επιθυμητής αναδιανομής του εισοδήματος από το κοινωνικό σύνολο, τόσο μεγαλύτερη θα είναι η κοινωνική ευημερία, έχοντας ως συνέπεια την αύξηση του φορολογικού συντελεστή. Το ίδιο ισχύει και για την ανισότητα της αναδιανομής του εισοδήματος όταν είναι έντονη.

Τέλος, αναφορικά με το ποσοστό των φορολογουμένων που βρίσκονται πάνω από το κλιμάκιο που έγινε η αύξηση του φορολογικού συντελεστή, όσο μεγαλύτερο είναι, τόσο μεγαλύτερη θα είναι η αύξηση των εσόδων με όφελος των χαμηλότερων εισοδηματικών τάξεων έχοντας πιθανή αύξηση της κοινωνικής ευημερίας.

Η θεωρία του Mirrlees θεωρείται ότι είναι αξιόλογη γιατί ένα βασικό της συμπέρασμα είναι ότι «η άριστη διάρθρωση του φόρου εισοδήματος προσεγγίζει τον γραμμικό προοδευτικό φόρο».

1.2.1 Επιβολή στρεβλωτικών φόρων

Αν το κράτος είχε τέλεια πληροφόρηση για τα χαρακτηριστικά που έχει κάθε άτομο στην κοινωνία μας, τότε υπάρχει το ισχυρό επιχείρημα ότι δεν θα επέβαλε στρεβλωτικούς φόρους. Πιστεύεται ευρέως ότι τα άτομα που έχουν μεγαλύτερη ευκολία να καταβάλλουν τους φόρους, οφείλουν να πληρώνουν περισσότερους φόρους από εκείνους που δεν μπορούν να πληρώνουν με ευκολία. Αν το κράτος μπορούσε να εξακριβώσει ποιος έχει περισσότερες δυνατότητες και ποιος γι' αυτό το λόγο είναι σε καλύτερη θέση να πληρώσει φόρους, θα επέβαλε απλά υψηλότερους εφάπαξ φόρους σ' αυτά τα άτομα.

Το κράτος μπορεί να θεμελιώσει το φόρο του μόνο επί παρατηρήσιμων μεταβλητών, όπως είναι το εισόδημα και οι δαπάνες (που ακόμη και αυτές, όπως θα δούμε, δεν είναι εύκολα παρατηρήσιμες). Η επιλογή που αντιμετωπίζει το κράτος είναι είτε να έχει έναν ενιαίο εφάπαξ φόρο, ένα φόρο που τα άτομα πληρώνουν ανεξάρτητα από το τι κάνουν ή από τις δυνατότητές τους, είτε να έχει ένα φόρο που εξαρτάται από εύκολα μετρήσιμες μεταβλητές, όπως είναι οι δαπάνες ή οι μισθοί, γεγονός που κάνει αυτό το φόρο αναπόφευκτα στρεβλωτικό. Ένας φόρος εισοδήματος δεν επιτυγχάνει πάντοτε να φορολογήσει εκείνους που πιστεύουμε ότι θα έπρεπε να φορολογηθούν – αντιμετωπίζει, ισότιμα το άτομο με λίγες δυνατότητες, το οποίο όμως εργάζεται σκληρά

και το υψηλών δυνατοτήτων άτομο που αδρανεύει, εφόσον και τα δύο έχουν το ίδιο εισόδημα. Εντούτοις, οι περισσότεροι άνθρωποι πιστεύουν ότι εκείνοι που έχουν υψηλότερο εισόδημα οφείλουν να πληρώνουν μεγαλύτερη μερίδα του κρατικού κόστους, επειδή εκείνοι που έχουν υψηλότερο εισόδημα είναι κατά μέσο όρο ικανότεροι ή είχαν περισσότερη από τη μέση τύχη. Επιπρόσθετα, η κοινωνία ενδέχεται να αποδίδει λιγότερη αξία – γεγονός που είναι λογικό – στις απώλειες εισοδήματος των πλουσίων (πράγμα που π.χ. συνεπάγεται την απώλεια ενός γιου), παρά την απώλεια εισοδήματος που υφίστανται τα άτομα χαμηλού εισοδήματος.

1.3 Άριστη φορολογική δομή

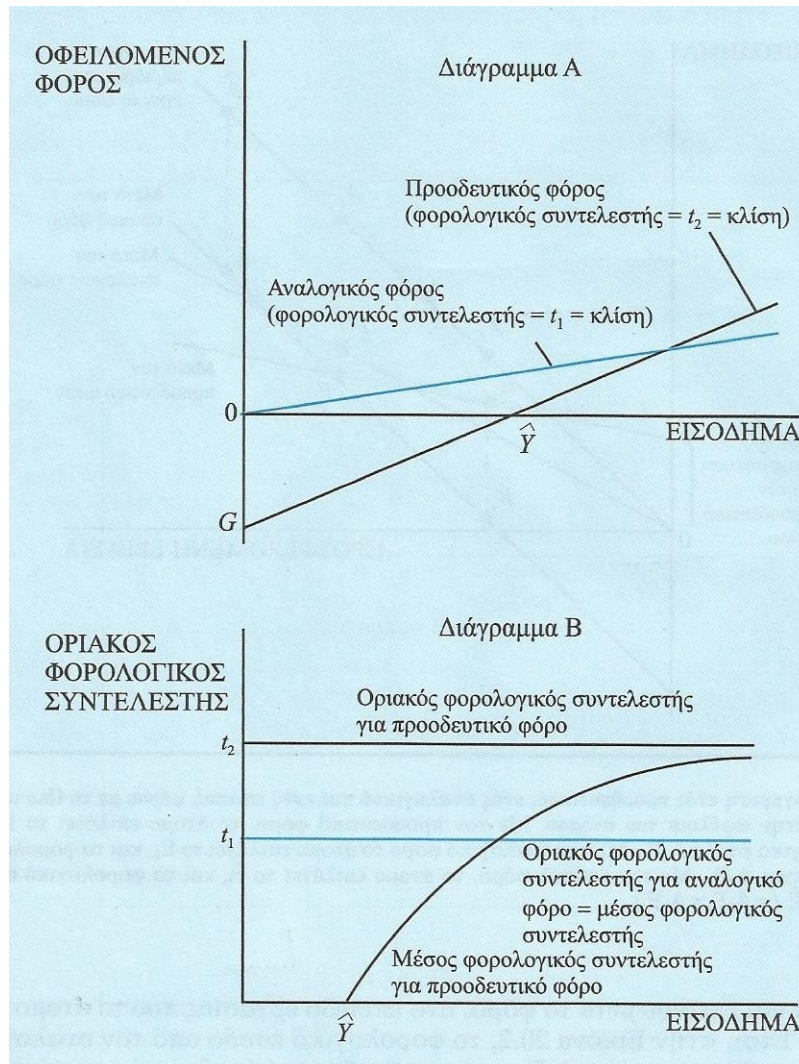
Η άριστη φορολογική δομή ορίζεται ως η φορολογική δομή που μεγιστοποιεί την ευημερία της κοινωνίας, όπου η ισορροπία μεταξύ μη ωφέλιμης απώλειας και ανισότητας αντανακλά τις στάσεις απέναντι στην ισότητα και στην αποτελεσματικότητα. Διαφορετικές κοινωνίες επιλέγουν ενδεχομένως διαφορετικά φορολογικά συστήματα, εφόσον η στάση τους απέναντι στην ανισότητα είναι διαφορετική. Μπορούμε να δούμε το μεγαλύτερο μέρος της πολιτικής διαμάχης που αφορά το πόσο προοδευτικό πρέπει να είναι ένα φορολογικό σύστημα – δηλαδή, το πόσο περισσότερους φόρους πρέπει να πληρώνουν τα άτομα υψηλού εισοδήματος έναντι εκείνων με χαμηλό εισόδημα – ως εμπεριέχον διαφορές αξιών, δηλαδή πόση μη ωφέλιμη απώλεια είναι κανείς διατεθειμένος να δεχτεί για μια δεδομένη μείωση της ανισότητας.

Τα Διαγράμματα Α και Β της Εικόνας 1.1 εικονογραφούν αυτή τη γενική θέση αντιπαραβάλλοντας δύο φορολογικά παραδείγματα. Το πρώτο είναι ένας αναλογικός φόρος εισοδήματος, στον οποίο η φορολογική οφειλή αντιπροσωπεύει το ίδιο ποσοστό εισοδήματος για όλα τα άτομα, ανεξάρτητα από το πόσο μεγάλο ή μικρό είναι το εισόδημά τους. Το δεύτερο είναι ένας απλός προοδευτικός φόρος εισοδήματος, που φορολογεί με ενιαίο συντελεστή τη διαφορά μεταξύ του εισοδήματος του ατόμου και κάποιου κρίσιμου επιπέδου εισοδήματος Y . Τα άτομα των οποίων το εισόδημα πέφτει κάτω από το κρίσιμο επίπεδο, λαμβάνουν επιχορήγηση από το κράτος ίση προς τον φορολογικό συντελεστή επί το ποσό κατά το οποίο το εισόδημά τους υπολείπεται του κρίσιμου επιπέδου. Σημειώστε από το Διάγραμμα Β ότι ο οριακός φορολογικός συντελεστής, ο επιπλέον φόρος που πληρώνει ή εισπράττει το άτομο για κάθε επιπλέον

δολάριο εισοδήματος, είναι σταθερός και για τα δύο φορολογικά συστήματα. Επομένως και τα δύο ονομάζονται εκλαϊκευτικά φόροι ενιαίου συντελεστή. Όμως με τον προοδευτικό φόρο, ο μέσος φορολογικός συντελεστής, ο λόγος των συνολικών φορολογικών πληρωμών προς το εισόδημα του ατόμου, αυξάνεται με το εισόδημα. Γι' αυτό το λόγο ονομάζουμε αυτόν τον φόρο προοδευτικό.

Επειδή, όπως φάνηκε στην εικόνα, ο προοδευτικός φορολογικός συντελεστής μεριμνά για την πληρωμή όσων ατόμων έχουν εισόδημα που υπολείπεται του κρίσιμου επιπέδου, αυτό το τμήμα της καμπύλης του φόρου κάτω από το Y αναφέρεται ως αρνητικός φόρος εισοδήματος.

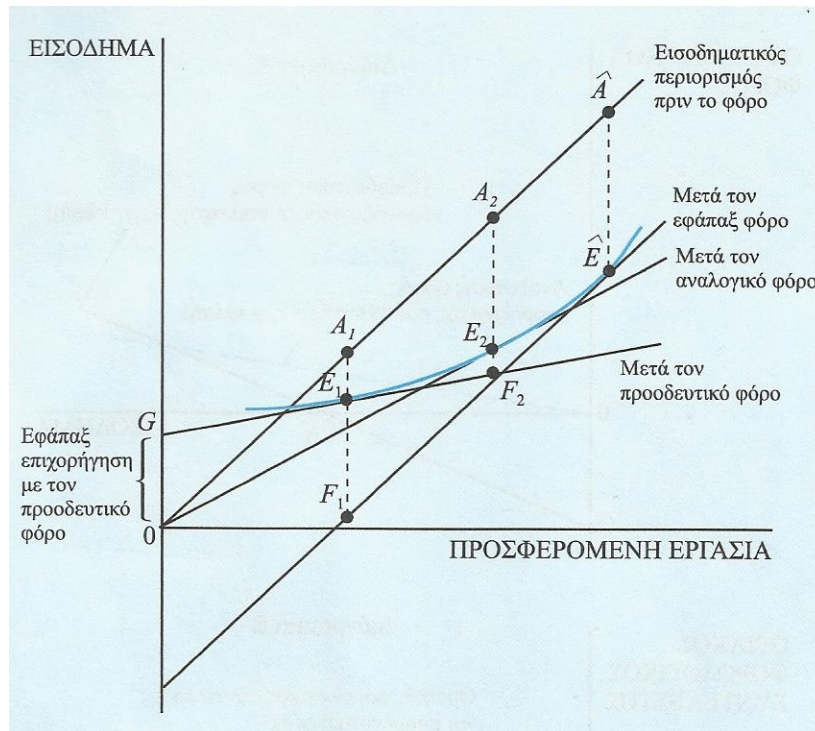
Ο προοδευτικός ενιαίος φόρος μπορεί να εκληφθεί ως συνδυασμός μιας ενιαίας εφάπαξ χορήγησης προς όλα τα άτομα και ενός αναλογικού φορέα εισοδήματος. Επομένως, στην Εικόνα 1.1 Α, ένας αναλογικός φόρος με συντελεστή t_2 , συνδυασμένος με μια επιχορήγηση OG , ταυτίζεται με ένα φόρο εισοδήματος για όσα εισοδήματα υπερβαίνουν το Y (το Y είναι το επίπεδο αφορολόγητου ποσού) με συντελεστή t_2 , υπό τον όρο ότι όσοι έχουν εισόδημα μικρότερο του Y θα λάβουν μια έκπτωση (η οποία ενίοτε ονομάζεται εξαργυρώσιμη φορολογική πίστωση) ίση με το t_2 , επί τη διαφορά μεταξύ του Y και του εισοδήματός τους. Αν το κράτος οφείλει να χρηματοδοτήσει τόσο τα δημόσια αγαθά και τις άλλες δημόσιες δαπάνες όσο και να καταβάλει σε όλους μια ενιαία εφάπαξ επιχορήγηση, τότε το συλλεγόμενο εισόδημα πρέπει να είναι υψηλότερο, άρα και ο οριακός φορολογικός συντελεστής πρέπει να είναι υψηλότερος απ' ότι αν υπάρχει απλά ένας αναλογικός φόρος. Όμως η μη ωφέλιμη απώλεια συνδέεται με το μέγεθος του οριακού φορολογικού συντελεστή. Επομένως, όσο μεγαλύτερη είναι η εφάπαξ επιχορήγηση, τόσο προοδευτικότερη είναι η φορολογική δομή και τόσο μεγαλύτερη είναι η μη ωφέλιμη απώλεια.

Εικόνα 1.1 Παραδείγματα φόρων εισοδήματος ενιαίου συντελεστή. Το Διάγραμμα Α συγκρίνει το φορολογικό παράδειγμα ενός αναλογικού φόρου εισοδήματος με ενιαίο συντελεστή με εκείνο ενός προοδευτικού φόρου εισοδήματος με ενιαίο συντελεστή. Το Διάγραμμα Β συγκρίνει τους μέσους και τους οριακούς φορολογικούς συντελεστές αυτών των δύο φόρων.

1.3.1 Διαγραμματική ανάλυση της μη ωφέλιμης απώλειας που οφείλεται στην προοδευτική φορολογία

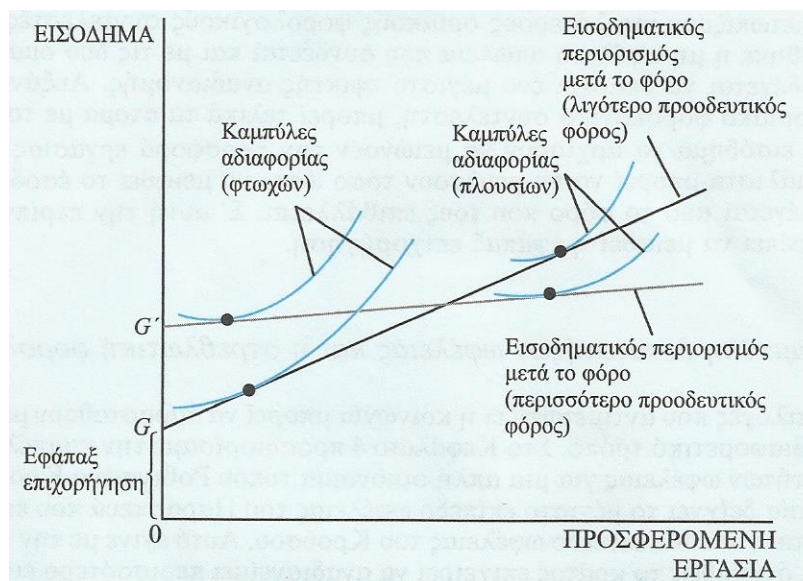
Η Εικόνα 1.2 δείχνει τον προ του φόρου εισοδηματικό περιορισμό του ατόμου, ο οποίος εμφανίζει το ύψος του εισοδήματος (της κατανάλωσης) που έχει το άτομο για κάθε επίπεδο εργασίας, καθώς και την καμπύλη αδιαφορίας του μεταξύ καταναλωτικών αγαθών και εργασίας. Απεικονίζει επίσης τον εισοδηματικό περιορισμό μετά το φόρο υποθέτοντας ότι το κράτος αποσπά ένα δεδομένο μέρος του εισοδήματός του, δηλαδή ότι επιβάλλει αναλογικό φόρο. Τέλος, η Εικόνα δείχνει τον μετά το φόρο εισοδηματικό περιορισμό για έναν προοδευτικό ενιαίο φόρο με έμμεση επιχορήγηση ΟΓ.

Εικόνα 1.2 Σύγκριση ενός προοδευτικού, ενός αναλογικού και ενός εφάπαξ φόρου με το ίδιο αποτέλεσμα στην ωφέλεια του ατόμου. Με τον προοδευτικό φόρο, το άτομο επιλέγει το E_1 , με φορολογικό έσοδο A_1E_1 . Με τον αναλογικό φόρο το άτομο επιλέγει το E_2 και το φορολογικό έσοδο είναι A_2E_2 . Με τον εφάπαξ φόρο, το άτομο επιλέγει το E_1 και το φορολογικό έσοδο είναι AE ($= A_2F_2 = A_1F_1$).

Συγκρίνουμε τώρα το έσοδο που μπορεί να συλλέξει το κράτος από έναν προοδευτικό φόρο εισοδήματος, ο οποίος αφήνει το δεδομένο άτομο στο ίδιο επίπεδο ωφέλειας, με το έσοδο που μπορεί να συγκεντρωθεί με έναν αναλογικό φόρο εισοδήματος. Το έσοδο που συλλέγεται με το φόρο είναι η κατακόρυφη απόσταση μεταξύ του προ του φόρου εισοδηματικού περιορισμού και εκείνου μετά το φόρο, στο επίπεδο εργασίας που το άτομο επιλέγει. Έτσι, στην Εικόνα 1.2, το φορολογικό έσοδο από τον αναλογικό φόρο εισοδήματος είναι A_2E_2 , ενώ το φορολογικό έσοδο από τον προοδευτικό φόρο είναι A_1E_1 , δηλαδή πολύ λιγότερο. Από την προοδευτικότητα της φορολογίας προκύπτει επιπρόσθετη μη ωφέλιμη απώλεια, διότι E_1F_1 είναι πολύ μεγαλύτερο από το E_2F_2 . Αυτό δεν μας εκπλήσσει, διότι προηγουμένως ισχυριστήκαμε ότι η μη ωφέλιμη απώλεια συνδέεται με το αποτέλεσμα υποκατάστασης, τη μεταβολή των ωρών εργασίας που προκύπτει από τη μείωση του μετά τους φόρους μισθού κάτω από την αληθινή παραγωγικότητα της εργασίας. Επειδή ο οριακός φορολογικός συντελεστής είναι υψηλότερος, γι' αυτό υψηλότερο είναι το αποτέλεσμα υποκατάστασης ενός προοδευτικού φόρου εισοδήματος συγκριτικά μ' εκείνο ενός αναλογικού φόρου εισοδήματος, άρα μεγαλύτερη είναι και η μη ωφέλιμη απώλεια.

Εικόνα 1.3 Αποτελέσματα της αύξησης του βαθμού προοδευτικότητας. Όταν η εφάπαξ επιχορήγηση αυξηθεί από το OG στο OG', θα πρέπει να αυξηθεί ο οριακός φορολογικός συντελεστής, αν το κράτος θέλει να εισπράξει το απαιτούμενο έσοδο. Επομένως, ο μετά το φόρο εισοδηματικός περιορισμός θα γίνει πιο επίπεδος. Τα φτωχά άτομα, εκείνα που κείνται κάτω από το αφορολόγητο όριο, θα βελτιώσουν τη θέση τους. Τα πλούσια άτομα θα βρεθούν σε χειρότερη θέση. Τα αποτελέσματα εισοδήματος και υποκατάστασης θα αλληλοαναιρεθούν για τους φτωχούς, και τούτοι θα εργαστούν λιγότερο. Τα αποτελέσματα εισοδήματος και υποκατάστασης θα αλληλοαναιρεθούν στους πλουσίους και το καθαρό αποτέλεσμα δεν μπορεί να προβλεφθεί. Στην περίπτωση που απεικονίζεται εδώ, και τα πλούσια άτομα θα εργαστούν λιγότερο. Όμως και οι δύο ομάδες αντιμετωπίζουν μεγαλύτερες μη ωφέλιμες απώλειες.

1.3.2 Σχέση μεταξύ μη ωφέλιμης απώλειας και αναδιανομής

Τώρα θα δούμε πως αυξάνουμε τη μη ωφέλιμη απώλεια καθώς επιχειρούμε να αναδιανείμουμε περισσότερο εισόδημα. Όπως είπαμε προηγουμένως ένας προοδευτικός φόρος με ενιαίο συντελεστή μπορεί να εκληφθεί ως συνδυασμός αναλογικού φόρου και εφάπαξ φόρου. Καθώς αυξάνουμε την εφάπαξ επιχορήγηση από το OG στο OG' στην Εικόνα 1.3, θα πρέπει να αυξήσουμε το φορολογικό συντελεστή για να διατηρήσουμε σταθερά τα καθαρά κρατικά έσοδα.

Υποθέστε ότι έχουμε δύο ομάδες στον πληθυσμό, μια με εισόδημα κάτω του επιπέδου αφορολόγητου εισοδήματος και μια με εισόδημα πάνω απ' αυτό. Αυξάνοντας την εφάπαξ επιχορήγηση, η ομάδα κάτω του αφορολόγητου ορίου βρίσκεται σε καλύτερη θέση, ενώ εκείνη που κείται πάνω απ' αυτό σε χειρότερη: η ανισότητα μειώθηκε. Όμως και οι δύο ομάδες αντιμετωπίζουν υψηλότερους οριακούς φορολογικούς συντελεστές, άρα αυξήθηκε η μη ωφέλιμη απώλεια που συνδέεται και με τις δύο ομάδες.

Ενδέχεται να υπάρχει ένα μέγιστο εφικτής αναδιανομής. Αυξάνοντας τον οριακό φορολογικό συντελεστή, μπορεί τελικά τα άτομα με το ανώτερο εισόδημα να αρχίσουν να μειώνουν την προσφορά εργασίας τους και μάλιστα μπορεί να τη μειώσουν τόσο

ώστε να μειωθεί το έσοδο που συλλέγεται από το φόρο που τους επιβάλλεται. Σ' αυτή την περίπτωση θα πρέπει να μειωθεί η εφάπαξ επιχορήγηση.

1.3.3 Η καμπύλη δυνατοτήτων ωφέλειας και η στρεβλωτική φορολογία

Στην Εικόνα 4 δείχνουμε δύο καμπύλες δυνατοτήτων ωφέλειας. Η γκρίζα υποθέτει την περίπτωση ενός εφάπαξ φόρου και η μαύρη κάνει τη ρεαλιστικότερη παραδοχή ότι υπάρχει στρεβλωτική φορολογία. Οι δύο καμπύλες συμπίπτουν σε εκείνο το σημείο του αρχικού διαγράμματος δυνατοτήτων ωφέλειας, που θα προέκυπτε ως η ανταγωνιστική ισορροπία χωρίς αναδιανεμητικούς φόρους – το σημείο C. Αν είναι ανάγκη η φορολογία να χρηματοδοτήσει δημόσια αγαθά, τότε οι δύο καμπύλες συμπίπτουν στην ανταγωνιστική ισορροπία που αντιστοιχεί σε έναν ενιαίο εφάπαξ φόρο επί των δύο ομάδων ατόμων.

Όταν το κράτος χρησιμοποιεί στρεβλωτικούς φόρους για να μετακινήσει το σημείο ισορροπίας από το C, δεν είναι δυνατόν να αποφευχθεί κάποια μη ωφέλιμη απώλεια. Επομένως, η καμπύλη δυνατοτήτων ωφέλειας για τον στρεβλωτικό φόρο βρίσκεται στο εσωτερικό της αντίστοιχης καμπύλης για τον εφάπαξ φόρο. Αν η μέθοδος αναδιανομής εισοδήματος που διαθέτουμε είναι ένας προοδευτικός φόρος εισοδήματος με ενιαίου συντελεστή, εύκολα μπορούμε να συνάγουμε την καμπύλη δυνατοτήτων ωφέλειας. Για κάθε επίπεδο αφορολόγητου εισοδήματος, βρίσκουμε το επίπεδο του φορολογικού συντελεστή που συγκεντρώνει το απαιτούμενο έσοδο. Στη συνέχεια σχεδιάζουμε τα επίπεδα ωφέλειας που επιτυγχάνουν οι δύο ομάδες. Αυξάνοντας το επίπεδο του αφορολόγητου, αυξάνεται η ωφέλεια της ομάδας χαμηλού εισοδήματος και μειώνεται αντίστοιχα η ωφέλεια εκείνης με το υψηλότερο εισόδημα.

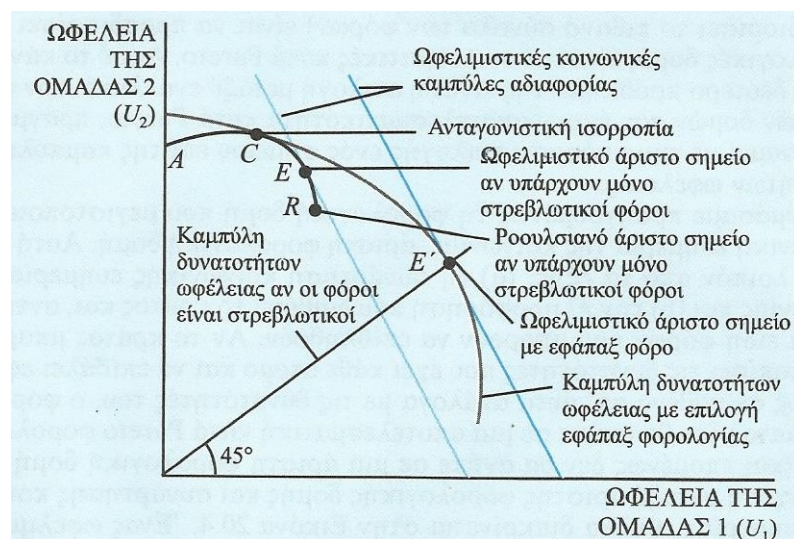
Είναι φανερό ότι η καμπύλη δυνατοτήτων ωφέλειας επηρεάζεται από τις διαθέσιμες πληροφορίες και από τις μεθόδους που διατίθενται για την αναδιανομή του εισοδήματος.

Κάθε δεδομένη φορολογική δομή που (με δεδομένη τη διαθέσιμη πληροφόρηση και τα διαθέσιμα φορολογικά εργαλεία) οδηγεί την οικονομία σε ένα σημείο επί της καμπύλης δυνατοτήτων ωφέλειας ονομάζεται αποτελεσματική κατά Pareto φορολογική δομή. Για παράδειγμα, μπορεί κάτω από ορισμένες προϋποθέσεις ναδειχθεί ότι αν το κράτος μπορεί να επιβάλει φόρο επί των μισθών και επί της κατανάλωσης διάφορων εμπορευμάτων, τότε θα πρέπει να επιβάλει φόρους μόνο επί τους εισοδήματος από μισθούς. Αυτό ισχύει ανεξάρτητα από τη στάση που υιοθετεί κανείς έναντι της

ανισότητας. Δηλαδή, ένα σύστημα που επιβάλλει φόρους σε διάφορα εμπορεύματα σε διαφορετικούς συντελεστές είναι μη αποτελεσματικό κατά Pareto.

Επομένως, το πρώτο πρόβλημα που αντιμετωπίζει η κοινωνία (αφού προσδιορίσει το πιθανό σύνολο των φόρων) είναι να προσδιορίσει ποιες φορολογικές δομές είναι αποτελεσματικές κατά Pareto. Αφού το κάνει αυτό, το δεύτερο πρόβλημά της είναι η επιλογή μεταξύ εναλλακτικών φορολογικών δομών που έχουν αποτελεσματικότητα κατά Pareto, πράγμα που ισοδυναμεί με την απόφαση επιλογής ενός σημείου επί της καμπύλης δυνατοτήτων ωφέλειας.

Ονομάσαμε προηγουμένως τη φορολογική δομή που μεγιστοποιεί την κοινωνική ευημερία της κοινωνίας, άριστη φορολογική δομή. Αυτή εξαρτάται λοιπόν από τα εξής: (α) τη συνάρτηση κοινωνικής ευημερίας της κοινωνίας και (β) την πληροφόρηση που διαθέτει το κράτος και, αντίστοιχα, τα είδη φόρων που μπορούν να επιβληθούν. Αν το κράτος μπορούσε να εντοπίσει τις δυνατότητες που έχει κάθε άτομο και να επιβάλει εφάπαξ φόρους σε καθένα απ' αυτά ανάλογα με τις δυνατότητές του, ο φόρος εισοδήματος δεν θα ανήκε σε μια αποτελεσματική κατά Pareto φορολογική δομή (και επομένως δεν θα ανήκε σε μια άριστη φορολογική δομή).

Εικόνα 1.4. Η καμπύλη δυνατοτήτων ωφέλειας με εφάπαξ και στρεβλωτικούς φόρους. Η κοινωνία βρίσκει εκείνο το σημείο επί της καμπύλης δυνατοτήτων ωφέλειας που μεγιστοποιεί την κοινωνική ευημερία. Αν η συνάρτηση ευημερίας της κοινωνίας είναι ωφελμιστική (αν δηλαδή οι κοινωνικές καμπύλες αδιαφορίας είναι γραμμικές), οι άριστοι στρεβλωτικοί φόροι αντιστοιχούν στο σημείο E. Αν το κράτος μπορεί να επιβάλει εφάπαξ φόρους στην ομάδα 2, τότε ο άριστος φόρος αντιστοιχεί στο σημείο E'.

Η σχέση μεταξύ άριστης φορολογικής δομής και συνάρτησης κοινωνικής ευημερίας

εύκολα διακρίνεται στην Εικόνα 1.4. Ένας ωφελμιστής θα μεγιστοποιούσε το άθροισμα των ωφελειών των δύο ομάδων. Δηλαδή, οι κοινωνικές καμπύλες αδιαφορίας, που δίνουν εκείνους τους συνδυασμούς των U_1 και U_2 για τους οποίους η κοινωνία είναι αδιάφορη, είναι γραμμικές. Η κοινωνία είναι διατεθειμένη να θυσιάσει κάποια ευημερία της ομάδας 1 για μια ίση αύξηση της ευημερίας της ομάδας 2. Η ωφελμιστική άριστη φορολογική δομή απεικονίζεται στο σημείο E, δεδομένου ότι το κράτος μπορεί να συναγάγει τις διαφορές στις δυνατότητες των ατόμων μόνο από διαφορές εισοδήματος. (Αν το κράτος μπορούσε να ξεχωρίσει τους ανθρώπους με διαφορετικές δυνατότητες, έτσι ώστε να μπορεί να επιβάλει διαφορετικούς εφάπαξ φόρους, τότε στην άριστη φορολογική δομή θα αντιστοιχούσε το σημείο E').

1.3.4 Υπολογισμός του άριστου φόρου με ενιαίου συντελεστή

Ένας αριθμητικός υπολογισμός του άριστου φόρου με ενιαίου συντελεστή

Ο Nick Stern, από το London School of Economics, υπολόγισε τον άριστο φόρο με ενιαίο συντελεστή χρησιμοποιώντας λογικές, κατά τη γνώμη του, εκτιμήσεις για την ελαστικότητα προσφοράς εργασίας και την κατανομή της παραγωγικότητας των ατόμων στην οικονομία. Υποθέτοντας ότι οι κρατικές δαπάνες για δημόσια αγαθά ανέρχονται σε 20% του εθνικού εισοδήματος, βρήκε ότι ο άριστος φόρος με ενιαίο συντελεστή είναι στην περίπτωση ωφελμιστικής συνάρτησης κοινωνικής ευημερίας 19% ενώ όταν η συνάρτηση κοινωνικής ευημερίας είναι ρουσσισιανή – δηλαδή όταν ενδιαφέρει μόνο το πιο φτωχό άτομο – ο συντελεστής κυμαίνεται γύρω στο 80%.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

ΑΝΑΔΙΑΝΟΜΗ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

«Κατά κανόνα, η τέχνη της διακυβέρνησης συνίσταται στο να παίρνει όσο το δυνατόν περισσότερα χρήματα από μια τάξη πολιτών για να τα δώσει σε μια άλλη». Παρόλο που αυτός ο ισχυρισμός του Βολταίρου είναι υπερβολικός, είναι αλήθεια ότι όλα σχεδόν τα σημαντικά πολιτικά ζητήματα αφορούν τη διανομή του εισοδήματος. Ακόμα κι αν δεν τίθενται ρητώς, τα ερωτήματα του ποιος θα βγει κερδισμένος και ποιος χαμένος παραμονεύουν στο παρασκήνιο των συζητήσεων σχετικά με τις δημόσιες πολιτικές. Το κεφάλαιο αυτό παρουσιάζει ένα πλαίσιο, μέσα στο οποίο μπορούμε να αναλύσουμε τις δεοντολογικές και τις θετικές πτυχές της κρατικής πολιτικής για την αναδιανομή του εισοδήματος.

Αρχικά πρέπει να διευκρινίσουμε αν οι οικονομολόγοι πρέπει να ασχολούνται με θέματα διανομής. Αυτό είναι μία άποψη που δεν βρίσκει όλους τους ειδικούς σύμφωνους. Οι απόψεις περί «δίκαιης» διανομής του εισοδήματος εμπεριέχουν αξιολογικές κρίσεις και δεν υπάρχει «επιστημονική» μέθοδος για την επίλυση διαφορών που αφορούν θέματα ηθικής φύσης. Αυτός είναι ο λόγος άλλωστε που κάποιοι υποστηρίζουν ότι η συζήτηση για ζητήματα διανομής είναι επιζήμια για την αντικειμενικότητα στην Οικονομική Επιστήμη και ότι οι οικονομολόγοι πρέπει να περιορίζονται μόνο στην ανάλυση των πτυχών που αφορούν την αποτελεσματικότητα των κοινωνικών ζητημάτων.

Η άποψη αυτή παρουσιάζει δύο προβλήματα.

Πρώτον, η θεωρία της Οικονομικής της ευημερίας δείχνει ότι το κριτήριο της αποτελεσματικότητας από μόνο του δεν αρκεί για ν' αξιολογήσουμε μία δεδομένη κατάσταση. Άλλα κριτήρια πλην της αποτελεσματικότητας πρέπει να ληφθούν υπόψη όταν συγκρίνονται εναλλακτικές κατανομές πόρων. Φυσικά, μπορεί κάποιος να ισχυριστεί ότι το μόνο που έχει σημασία είναι η αποτελεσματικότητα, αλλά και αυτό είναι μια αξιολογική κρίση.

Δεύτερον, οι διαμορφωτές αποφάσεων ενδιαφέρονται για τις διανεμητικές συνέπειες των μέτρων πολιτικής. Αν οι οικονομολόγοι αγνοήσουν τα ζητήματα διανομής, τότε οι διαμορφωτές της οικονομικής πολιτικής θα αγνοήσουν τους οικονομολόγους. Συνεπώς, εκείνοι που καταστρώνουν την πολιτική μπορεί στο τέλος να εστιάσουν την προσοχή τους μόνο στις διανεμητικές πτυχές και να μη δίνουν καμία προσοχή στην

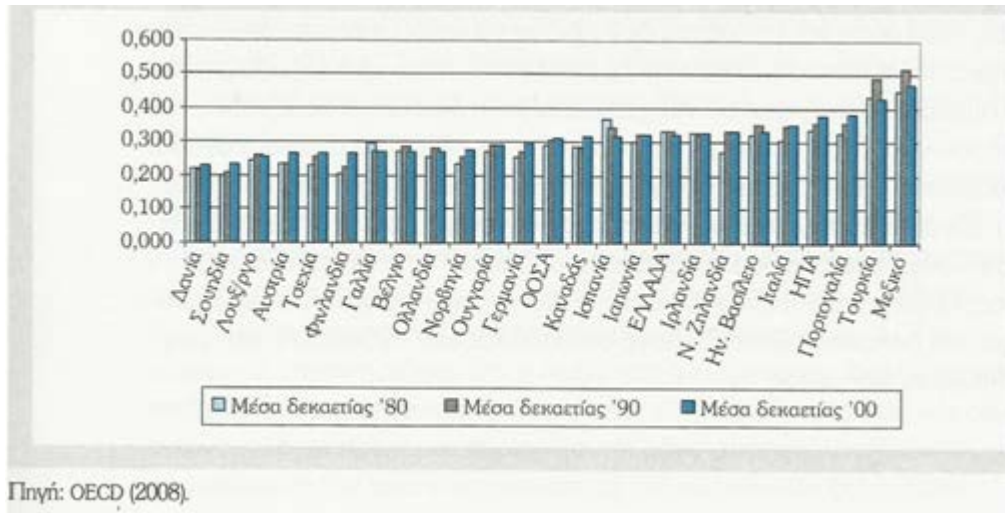
αποτελεσματικότητα. Ο οικονομολόγος που λαμβάνει συστηματικά υπόψη του τη διανομή μπορεί να ενημερώνει τους διαμορφωτές οικονομικής πολιτικής τόσο για θέματα αποτελεσματικότητας όσο και για θέματα διανομής. Παρόλο που σίγουρα η εμφάνιση της Οικονομικής Επιστήμης δεν συνεπάγεται τη βελτίωση της ικανότητας να εκφέρει κάποιος ηθικές κρίσεις, οι οικονομολόγοι πράγματι ειδικεύονται στο να βρίσκουν ποιες είναι οι συνέπειες των εναλλακτικών συνόλων αξιών και να μετρούν το κόστος επίτευξης των διαφόρων ηθικών στόχων.

Ένα συναφές ερώτημα είναι κατά πόσο το κράτος οφείλει να εμπλακεί στη μεταβολή της διανομής του εισοδήματος. Ορισμένες σημαντικές παραδόσεις της πολιτικής φιλοσοφίας πιστεύουν ότι το κράτος δεν πρέπει να παίζει κανέναν αναδιανεμητικό ρόλο. Ωστόσο, ακόμα και το ελάχιστο δυνατό κράτος που μπορεί να συλλάβει ο ανθρώπινος νους επηρεάζει τη διανομή εισοδήματος. Για παράδειγμα, όταν η κυβέρνηση αγοράζει υλικά για τα δημόσια αγαθά, ορισμένες επιχειρήσεις υπογράφουν συμβάσεις μαζί της και άλλες όχι. Είναι πολύ πιθανόν οι ιδιοκτήτες των επιχειρήσεων που υπογράφουν συμβάσεις να απολαμβάνουν αυξήσεις στο σχετικό εισόδημά τους. Γενικότερα, οι ενέργειες της κυβέρνησης που αφορούν φορολόγηση και δαπάνες είναι δεδομένο ότι θα αλλάξουν τη διανομή του πραγματικού εισοδήματος.

2.1 Η διανομή του εισοδήματος

Θα αρχίσουμε εξετάζοντας κάποια στοιχεία που αφορούν την κατανομή του εισοδήματος στις μέρες μας. Στο Διάγραμμα 2.1 παρουσιάζονται στοιχεία του ΟΟΣΑ σχετικά με την κατανομή εισοδήματος στις χώρες του για ορισμένα επιλεγμένα χρόνια από τα μέσα της δεκαετίας του '80 και μετά. Υψηλότερες τιμές του συντελεστή Gini αντιστοιχούν σε μεγαλύτερη ανισοκατανομή του εισοδήματος. Τα στοιχεία του διαγράμματος δείχνουν ότι η έκταση της ανισοκατανομής του εισοδήματος διαφέρει σημαντικά ανάμεσα στις χώρες του ΟΟΣΑ. Σε γενικές γραμμές, παρατηρούμε ότι οι σκανδιναβικές χώρες παρουσιάζουν τη μικρότερη ανισοκατανομή και οι αγγλοσαξονικές χώρες τη μεγαλύτερη. Στην Ελλάδα, η τιμή του συντελεστή Gini είναι σημαντικά υψηλότερη από τον μέσο όρο των χωρών του ΟΟΣΑ. Επίσης, το διάγραμμα δείχνει ότι τα τελευταία χρόνια σημειώθηκε αύξηση της ανισότητας στην Ελλάδα. Παρουσιάζει ενδιαφέρον το γεγονός ότι η ανισότητα αυξήθηκε σε όλες σχεδόν τις χώρες με ελάχιστες εξαιρέσεις. Η αύξηση αυτή παρατηρήθηκε σχεδόν στο σύνολο των αναπτυγμένων χωρών, σε μικρότερο ή μεγαλύτερο βαθμό [Glaeser, 2005].

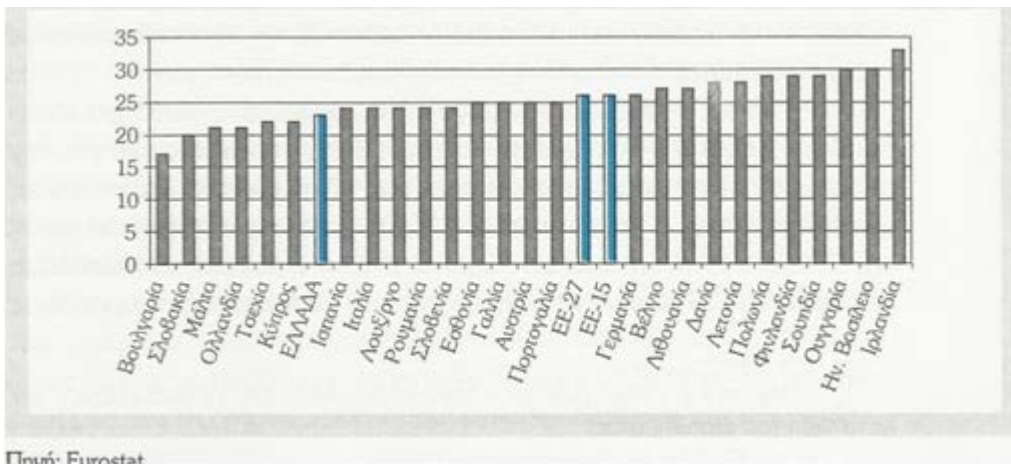
Διάγραμμα 2.1. Εξέλιξη του εισοδήματος σε χώρες του ΟΟΣΑ (με βάση το συντελεστή Gini)

Ένας άλλος τρόπος για να αξιολογήσουμε την κατανομή εισοδήματος είναι να υπολογίσουμε πόσα άτομα βρίσκονται κάτω από το όριο φτώχειας, ένα σταθερό ύψος πραγματικού εισοδήματος που θεωρείται επαρκές για να εξασφαλίσει ένα ελάχιστο επίπεδο διαβίωσης. Στην Ευρωπαϊκή Ένωση, το ποσοστό των ατόμων που είναι σε κίνδυνο φτώχειας ορίζεται ως το ποσοστό των ατόμων με ένα ισοδύναμο διαθέσιμο εισόδημα κάτω από το κατώφλι κινδύνου φτώχειας, το οποίο ορίζεται ως το 60% του εθνικού διαμέσου ισοδύναμου διαθέσιμου εισοδήματος. Το ποσοστό αυτό υπολογίζεται τόσο πριν από τις κοινωνικές μεταβιβάσεις (δηλαδή το αρχικό εισόδημα συμπεριλαμβανομένων των συντάξεων, αλλά εξαιρουμένων των άλλων κοινωνικών μεταβιβάσεων), όσο και μετά από τις κοινωνικές μεταβιβάσεις. Παρόλο που είναι σαφές ότι το τι είναι επαρκές κρίνεται κάπως αυθαίρετα, η έννοια ενός ορίου φτώχειας συνεχίζει να παρέχει ένα χρήσιμο ορόσημο. Από το Διάγραμμα 2.2 προκύπτει ότι κατά κανόνα το ποσοστό της φτώχειας στις μεσογειακές χώρες (και στην Ελλάδα), όπως επίσης και στα νέα μέλη της ΕΕ, είναι υψηλότερο από τον ευρωπαϊκό μέσο όρο. Χαρακτηριστικό είναι το γεγονός ότι το ποσοστό του πληθυσμού στην Ελλάδα που βρίσκεται σε κίνδυνο φτώχειας μειώνεται ελάχιστα (από 23% στο 20%) (βλ. Διάγραμμα 2.3) ως αποτέλεσμα των κοινωνικών μεταβιβάσεων (και για την ακρίβεια, λιγότερο από οποιαδήποτε άλλη χώρα της Ευρωπαϊκής Ένωσης).

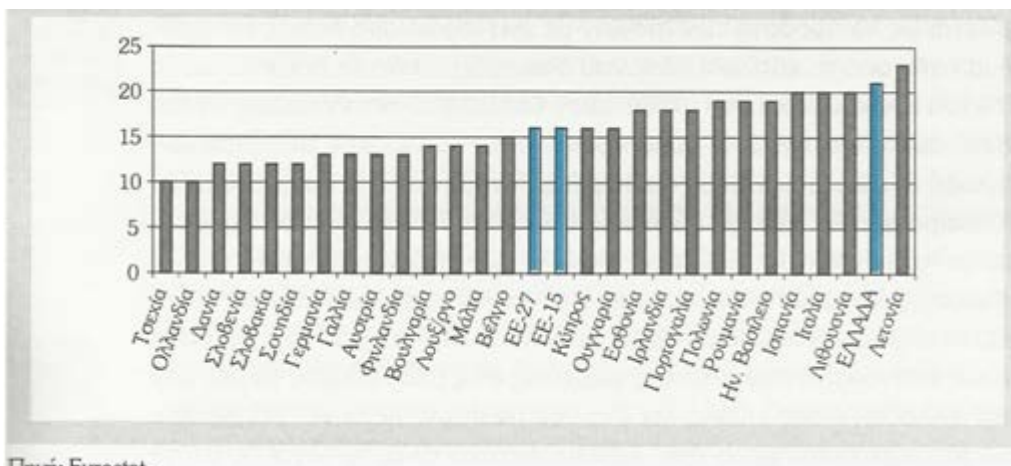

Διάγραμμα 2.2.Ποσοστό πληθυσμού κάτω από το κατώφλι κινδύνου φτώχειας πριν τις κοινωνικές μεταβιβάσεις(2006)

Πηγή: Eurostat.

Διάγραμμα 2.3.Ποσοστό πληθυσμού κάτω από το κατώφλι κινδύνου φτώχειας μετά τις κοινωνικές μεταβιβάσεις (2006)

Πηγή: Eurostat.

Αυτό σημαίνει ότι οι δαπάνες κοινωνικής προστασίας στη χώρα μας δεν είναι κατάλληλα στοχευόμενες. Αντίθετα, στη Δανία, για παράδειγμα, το ποσοστό των φτωχών μειώνεται από 29% σε 10%.

Ο Πίνακας 2.1 δείχνει την αναλογία ατόμων κάτω από το όριο φτώχειας για διάφορες δημογραφικές ομάδες. Η φτώχεια είναι ιδιαίτερα διαδεδομένη στα νοικοκυριά που κατοικούν στην Ήπειρο, την Ανατολική Μακεδονία και τη Θράκη, στα νοικοκυριά με μεγάλο αριθμό μελών, στους πιο ηλικιωμένους και σε αυτούς με χαμηλό μορφωτικό επίπεδο. Αυτές οι κατηγορίες του πληθυσμού παρουσιάζουν ποσοστά φτώχειας σημαντικά ανώτερα από εκείνα του πληθυσμού ως συνόλου.

Το ερώτημα γιατί υπάρχουν μεγάλες διαφορές στο εισόδημα καταλαμβάνει εδώ και πολλά χρόνια κεντρική θέση στα οικονομικά και δεν μπορεί να απαντηθεί εύκολα και οριστικά. Στην Ελλάδα και σε άλλες χώρες της Δύσης, ο σημαντικότερος λόγος για την

ανισότητα που παρατηρείται στα οικογενειακά εισοδήματα είναι οι διαφορές στο εισόδημα από εργασία των αρχηγών των οικογενειών.

2.1.1 Ο κίνδυνος της φτώχειας διαφέρει σημαντικά ανάμεσα σε διαφορετικές δημογραφικές ομάδες

Πίνακας 2.1. Κίνδυνος της φτώχειας σε διαφορετικές δημογραφικές ομάδες

Ομάδα	Ποσοστό φτώχειας	Ομάδα	Ποσοστό φτώχειας
Σύνολο πληθυσμού	21,0%	65 ετών και άνω	28%
Ήπειρος	36,2%	Ανώτατου εκπαιδευτικού επιπέδου	6,3%
Ανατολική Μακεδονία – Θράκη	32,2%	Χαμηλού εκπαιδευτικού επιπέδου	27,0%
Αττική	12,2%		
Κρήτη	15,7%		
Νοικοκυριό με > 5 μέλη	30,9%		

Πηγή: Kikilias E. και Gazon E. (2005), *Regional Aspects of Poverty in Greece*, Social Cohesion Bulletin, No. 1, National Centre for Social Research, Institute of Social Policy.

Οι διαφορές στο εισόδημα από περιουσία (τόκοι, μερίσματα κλπ) εξηγούν μικρό μόνο ποσοστό της ανισότητας των εισοδημάτων. Ενώ είναι πολύ σημαντική, η παρατήρηση αυτή δεν εξηγεί την ανισότητα των εισοδημάτων. Θα πρέπει να δοθούν εξηγήσεις και για τις μεγάλες διαφορές στα εισοδήματα από εργασία. Οι αποδοχές που έχει κάποιος από την εργασία του εξαρτώνται από ποικίλους παράγοντες, όπως η σωματική δύναμη, η ευφυΐα, η προσπάθεια, η υγεία, η μόρφωση, οι αποφάσεις περί γάμου, η ύπαρξη φυλετικών διακρίσεων ή διακρίσεων φύλου, η ύπαρξη πολιτικών ενίσχυσης της κοινωνικής ευημερίας και η τύχη. Πολλοί οικονομολόγοι πιστεύουν ότι ο παράγοντας – κλειδί που ευθύνεται για την αύξηση της ανισότητας τα τελευταία χρόνια είναι η αύξηση στις οικονομικές αποδόσεις της εκπαίδευσης. Λόγω αλλαγών στην τεχνολογία, όπως η ευρεία εισαγωγή των υπολογιστών στο χώρο εργασίας, οι εργαζόμενοι με πανεπιστημιακή μόρφωση κερδίζουν σήμερα σχετικά περισσότερα απ' ό,τι οι συνάδελφοί τους με χαμηλή παιδεία. Όμως κανένας μεμονωμένος παράγοντας δεν μπορεί να εξηγήσει κάθε περίπτωση φτώχειας. Όπως θα δούμε παρακάτω, το γεγονός αυτό έχει περιπλέξει τις προσπάθειες για τη διαμόρφωση ορθολογικών πολιτικών για την αναδιανομή του εισοδήματος.

2.1.2 Ερμηνεία των στατιστικών δεδομένων που αφορούν την εισοδηματική ανισότητα

Τα στατιστικά στοιχεία που αφορούν τη διανομή εισοδήματος και το ποσοστό φτώχειας δίνουν αφορμή για πάρα πολλές δημόσιες συζητήσεις. Σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Laeken το Δεκέμβριο του 2001 καθόρισε 18 κοινούς στατιστικούς δείκτες για την κοινωνική σύγκλιση, ανάμεσα στους οποίους περιλαμβάνονται διάφοροι δείκτες για την εισοδηματική ανισότητα και τη φτώχεια. Οι δείκτες αυτοί καταρτίζονται με κοινή μεθοδολογία στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης και αποτελούν σημαντικό στοιχείο στο πλαίσιο των ανοιχτών μεθόδων συντονισμού για τη μάχη ενάντια στη φτώχεια και τον κοινωνικό αποκλεισμό. Όπως όλοι οι δείκτες εισοδηματικής ανισοκατανομής και φτώχειας, δημιουργούνται με βάση ορισμένες υποθέσεις και υπόκεινται σε ορισμένους περιορισμούς, τους οποίους είναι σημαντικό να κατανοήσουμε.

2.1.3 Οι εισοδηματικές συνιστώσες

Οι εισοδηματικές συνιστώσες που λαμβάνονται υπόψη στην κατάρτιση των δεικτών είναι εισοδήματα σε χρήμα. Για να κατανοήσουμε πόσο σημαντικό είναι αυτό το γεγονός, πρέπει να δώσουμε έναν ορισμό του εισοδήματος. Το εισόδημα ενός ατόμου σε μια δεδομένη χρονική περίοδο είναι το άθροισμα του ποσού που καταναλώνει στη διάρκεια της περιόδου αυτής και του ποσού που αποταμιεύει. Το εισόδημα ενός νοικοκυριού όμως, συνίσταται όχι μόνο στα μετρητά που εισπράττει αλλά και στις μεταβιβάσεις σε είδος. Αυτές είναι οι παροχές προς άτομα υπό μορφή αγαθών ή υπηρεσιών αντί για μετρητά. Συνεπώς, το γεγονός ότι σύμφωνα με τους επίσημους ορισμούς οι μεταβιβάσεις σε είδος δεν λαμβάνονται υπόψη, σημαίνει ότι το ποσοστό φτώχειας πιθανώς δεν εκτιμάται με αξιοπιστία. Φανταστείτε, για παράδειγμα, ότι ο δήμος δίνει στους φτωχούς κουπόνια τα οποία μπορούν να εξαργυρώσουν στα πολυτελέστερα ξενοδοχεία και ακριβότερα εστιατόρια της πόλης. Το επίσημο ποσοστό φτώχειας δεν θα άλλαζε καθόλου. Η αλήθεια, βέβαια, είναι ότι κανένα κράτος δεν προσφέρει στους φτωχούς τέτοιες πολυτέλειες, όμως σε πολλές χώρες το κράτος δίνει κουπόνια για φαγητό, έχει προγράμματα επιδότησης του ενοικίου γι' αυτούς με χαμηλό εισόδημα και επιδοτεί την ιατροφαρμακευτική περίθαλψη των απόρων. Αν ληφθούν υπόψη αυτές οι εις είδος μεταβιβάσεις, το ποσοστό της φτώχειας σίγουρα θα μειωθεί.

Μία σημαντική μορφή εισοδήματος σε είδος είναι η αξία του χρόνου που αφιερώνουν οι ενήλικοι στις οικογένειές τους. Τα επίσημα στοιχεία δεν λαμβάνουν υπόψη σημαντικές διαφορές στα επίπεδα των οικονομικών πόρων που είναι διαθέσιμα σε οικογένειες με ένα γονέα και τις οικογένειες με δύο γονείς, αλλά και ανάμεσα σε οικογένειες με δύο γονείς που εργάζονται και οι δύο και τις οικογένειες όπου εργάζεται μόνο ο ένας γονέας. Υπηρεσίες σε είδος παρέχονται επίσης και από διαρκή αγαθά. Το πιο σημαντικό παράδειγμα είναι ένα σπίτι που παρέχει στον ιδιοκτήτη του μια ροή υπηρεσιών στέγασης. Η αξία των υπηρεσιών αυτών είναι το κόστος που θα επωμιζόταν ο ιδιοκτήτης του σπιτιού αν νοίκιαζε ένα ανάλογο σπίτι. Συνεπώς, αν μια οικογένεια διαθέτει ένα σπίτι που θα μπορούσε να νοικιαστεί αντί του ποσού των 5.000 ευρώ το χρόνο, τότε αυτά τα 5.000 ευρώ πρέπει να συμπεριληφθούν στο εισόδημά της. Η παρατήρηση αυτή είναι ουσιαστική δεδομένου ότι το 90,6% περίπου των επισήμως χαρακτηρισμένων ως φτωχών στη χώρα μας διαθέτει ιδιόκτητο σπίτι. Σύμφωνα με στοιχεία της Eurostat, το ποσοστό ιδιοκατοίκησης ανάμεσα στους φτωχούς στην Ελλάδα είναι το υψηλότερο από όλες τις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

2.2 Η αναδιανεμητική επίδραση των φόρων.

Σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης, το εισόδημα που χρησιμοποιείται για την κατάρτιση των δεικτών εισοδηματικής ανισότητας και φτώχειας είναι το διαθέσιμο εισόδημα πριν και μετά τις κοινωνικές μεταβιβάσεις. Η αναδιανεμητική επίδραση των φόρων στο εισόδημα και την κατανάλωση, η οποία σε ορισμένες χώρες όπως η Ελλάδα είναι ισχυρότερη από αυτή των κοινωνικών μεταβιβάσεων, δεν είναι σαφής. Η χρήση του διαθέσιμου εισοδήματος σημαίνει ότι οι φόροι εισοδήματος έχουν αφαιρεθεί, και επομένως η επίδρασή τους στην ανισοκατανομή και τη φτώχεια έχει ληφθεί υπόψη. Δεν συμβαίνει το ίδιο με τους έμμεσους φόρους, οι οποίοι στην Ελλάδα αντιστοιχούν περίπου στο 60% των συνολικών φορολογικών εσόδων.

2.2.1 Μέτρηση του εισοδήματος σε ετήσια βάση

Η έννοια «εισόδημα» έχει νόημα μόνο σε σχέση με κάποια συγκεκριμένη περίοδο αναφοράς. Δεν είναι όμως σαφές ποια θα πρέπει να είναι η κατάλληλη χρονική περίοδος που θα αποτελεί το χρόνο αναφοράς. Θα ήταν παράλογο περίοδο αναφοράς να αποτελεί η ημέρα ή η εβδομάδα, επειδή ακόμα και οι πλούσιοι θα ήταν αδύνατο να

έχουν μηδενικό εισόδημα στη διάρκεια κάποιων τόσο σύντομων χρονικών περιόδων. Έχει πολύ περισσότερο νόημα περίοδος αναφοράς του εισοδήματος να είναι το έτος, όπως συμβαίνει στην περίπτωση των επίσημων δεικτών. Ωστόσο, ακόμα και το ετήσιο εισόδημα μπορεί να μην αντικατοπτρίζει την πραγματική οικονομική κατάσταση ενός ατόμου. Σε τελευταία ανάλυση, μπορεί να υπάρχουν απροσδόκητες διακυμάνσεις στο εισόδημα από χρόνο σε χρόνο. Από θεωρητική άποψη, το δια βίου εισόδημα θα ήταν ιδανικό, αλλά είναι τεράστια τα πρακτικά προβλήματα για την εκτίμησή του.

Παρόλο που η επιλογή της περιόδου αναφοράς μπορεί να μοιάζει με απλή ακαδημαϊκή σοφιστεία, είναι πραγματικά πολύ σημαντική. Οι άνθρωποι τείνουν να έχουν χαμηλό εισόδημα όταν είναι νέοι, υψηλότερο όταν είναι μεσόκοποι και χαμηλότερο πάλι όταν είναι ηλικιωμένοι και συνταξιούχοι. Συνεπώς, άτομα που έχουν πανομοιότυπο δια βίου εισόδημα αλλά βρίσκονται σε διαφορετικές φάσεις του κύκλου ζωής τους μπορούν να εμφανιστούν στα ετήσια στοιχεία ότι έχουν άνισα εισοδήματα. Δείκτες που βασίζονται στο ετήσιο εισόδημα, όπως αυτοί που παρουσιάστηκαν στο Διάγραμμα 1 και στον Πίνακα 1 δείχνουν μεγαλύτερη ανισότητα απ' ότι αυτοί που έχουν διαμορφωθεί στην πιο σωστή ισόβια βάση. Μελέτες που έχουν βασιστεί σε δεδομένα που αφορούν το δια βίου εισόδημα οδηγούν στο συμπέρασμα ότι η ανισότητα του δια βίου εισοδήματος είναι σημαντικά μικρότερη από αυτή του ετήσιου εισοδήματος.

2.2.2 Καλύτερη προσέγγιση της ευημερίας.

Οι επίσημοι δείκτες της ανισοκατανομής και της φτώχειας υπολογίζονται με βάση το εισόδημα. Ορισμένοι οικονομολόγοι έχουν υποστηρίξει ότι δείκτες που βασίζονται στην κατανάλωση είναι εννοιολογικά προτιμότεροι, διότι η χρησιμότητα των ατόμων εξαρτάται από την κατανάλωση μάλλον και όχι από το εισόδημα. Το εισόδημα και η κατανάλωση δεν κινούνται πάντα παράλληλα. Σε χρόνια που το εισόδημα είναι προσωρινά χαμηλό, για παράδειγμα, μια οικογένεια μπορεί να διατηρήσει σταθερή την κατανάλωσή της χρησιμοποιώντας τις αποταμιεύσεις της. Επίσης, ένα φαινόμενο που παρατηρείται κυρίως ανάμεσα στα φτωχότερα στρώματα του πληθυσμού είναι ότι το εισόδημα μπορεί να προέρχεται από διάφορες πηγές, όπως μεταβιβάσεις από φίλους και μέλη της ευρύτερης οικογένειας, οι οποίες δεν καταγράφονται εύκολα στις στατιστικές έρευνες.

2.2.3 Προβλήματα σχετικά με τον ορισμό της μονάδας παρατήρησης.

Οι περισσότεροι άνθρωποι ζουν μαζί με άλλους, και σε κάποιο βαθμό τουλάχιστον παίρνουν από κοινού τις οικονομικές αποφάσεις τους. Η ανισοκατανομή του εισοδήματος πρέπει να μετριέται ανάμεσα στα άτομα ή ανάμεσα στα νοικοκυριά; Αν η συμβίωση οδηγεί σε οικονομίες κλίμακας, πρέπει αυτές να ληφθούν υπόψη κατά τον υπολογισμό του εισοδήματος ενός ατόμου; Για παράδειγμα, τα μέλη ενός διμελούς νοικοκυριού με συνολικό εισόδημα 30.000 ευρώ βρίσκονται στην ίδια οικονομική κατάσταση με ένα μονομελές νοικοκυριό που έχει εισόδημα 15.000 ευρώ; Παρόλο που τα δύο άτομα μπορεί να μην είναι δυνατόν να ζουν με τους ίδιους πόρους που θα μπορούσε να ζει ένα άτομο, μπορεί να είναι δυνατόν να ζουν με τους ίδιους πόρους που θα χρειαζόταν 1,5 άτομο. Αν αυτό είναι αληθές, τα μέλη του διμελούς νοικοκυριού είναι σε καλύτερη οικονομική κατάσταση σε πραγματικούς όρους. Όμως δεν είναι εύκολο να βρεθεί η κλίμακα ισοδυναμίας που θα πρέπει να εφαρμόσουμε.

Αναφορικά με τις επίσημες στατιστικές, τα πράγματα είναι τώρα χειρότερα, αφού το μέσο εισόδημα μειώνεται και η ανισότητα αυξάνεται, παρόλο που μπορεί να υποθέσουμε ότι οι αλλαγές αυτές στον τρόπο ζωής στην ουσία βελτιώνουν τη θέση των εμπλεκόμενων πλευρών.

Τελικά συμπεραίνουμε ότι, ενώ οι δείκτες διανομής εισοδήματος και του ποσοστού φτώχειας παρέχουν κάποιες χρήσιμες πληροφορίες, πρέπει να χρησιμοποιούνται με κάποια επιφύλαξη. Αυτό είναι ιδιαίτερα αληθές όταν γίνονται διαχρονικές συγκρίσεις.

2.3 Δικαιολογητική βάση για την αναδιανομή εισοδήματος

Ενώ δεν υπάρχει καμία αμφιβολία ότι η κατανομή του εισοδήματος είναι άνηση, υπάρχουν διαφωνίες σχετικά με το αν η κυβέρνηση πρέπει να εφαρμόσει αναδιανεμητικές πολιτικές. Η ενότητα αυτή εξετάζει διάφορες απόψεις επ' αυτού του θέματος.

2.3.1 Απλός ωφελμισμός (simple utilitarianism)

Η Οικονομική της ευημερίας ορίζει ότι η ευημερία της κοινωνίας καθορίζεται από την ευημερία των μελών της. Αλγεβρικά, αν υπάρχουν n άτομα στην κοινωνία και η χρησιμότητα του ατόμου είναι U_i , τότε η κοινωνική ευημερία, W , είναι κάποια

συνάρτηση F των χρησιμοτήτων των ατόμων:

$$W = F(U_1, U_2, \dots, U_n) \quad (1)$$

Η εξίσωση μερικές φορές ονομάζεται ωφελμιστική συνάρτηση κοινωνικής ευημερίας λόγω του ότι σχετίζεται με τους ωφελμιστές κοινωνικούς φιλοσόφους του 19ου αιώνα. Υποθέτουμε ότι μια αύξηση σε οποιοδήποτε U_i , όταν οι άλλοι παράγοντες παραμένουν αμετάβλητοι, αυξάνει το W . Μια μεταβολή που βελτιώνει τη θέση κάποιου χωρίς να επιδεινώνει τη θέση κάποιου άλλου αυξάνει την κοινωνική ευημερία.

Όμως τι λέει ο ωφελμισμός για το αν η κυβέρνηση πρέπει να προβεί σε αναδιανομή εισοδήματος; Η απάντηση είναι σαφής, αλλά όχι ιδιαίτερα ενημερωτική. Να γίνει αναδιανομή εισοδήματος υπό την προϋπόθεση ότι αυτή θα αυξήσει το W . Για να πάρουμε πιο συγκεκριμένη υπόδειξη, ας εξετάσουμε μια σημαντική ειδική μορφή της εξίσωσης:

$$W = U_1 + U_2 + \dots + U_n \quad (2)$$

Εδώ η κοινωνική ευημερία είναι απλώς το άθροισμα των χρησιμοτήτων των ατόμων. Αυτή αναφέρεται ως προσθετική συνάρτηση κοινωνικής ευημερίας.

Ας υποθέσουμε ότι ο στόχος της κυβέρνησης είναι να μεγιστοποιήσει την τιμή του W που δίνεται από την εξίσωση (2). Αυτή η συνάρτηση κοινωνικής ευημερίας, μαζί με μερικές υποθέσεις, οδηγεί σε ορισμένα ισχυρά αποτελέσματα.

Ας υποθέσουμε ότι:

1. Τα άτομα έχουν ταυτόσημες συναρτήσεις χρησιμότητας, που εξαρτώνται μόνο από το εισόδημά τους.
2. Η οριακή χρησιμότητα του εισοδήματος είναι φθίνουσα, δηλαδή καθώς αυξάνουν τα εισοδήματα των ατόμων, η θέση τους βελτιώνεται αλλά με μειούμενο ρυθμό.
3. Το συνολικό εισόδημα της κοινωνίας είναι σταθερό.

Κάνοντας αυτές τις υποθέσεις, αν η συνάρτηση κοινωνικής ευημερίας είναι προσθετική, η κυβέρνηση πρέπει να αναδιανείμει το εισόδημα μέχρις ότου εξασφαλίσει πλήρη ισότητα.

Για να το αποδείξουμε αυτό, ας υποθέσουμε ότι η κοινωνία αποτελείται από δύο μόνο άτομα, τον Πέτρο και τον Παύλο. (Είναι εύκολο να γενικεύσουμε την επιχειρηματολογία και σε περιπτώσεις όπου υπάρχει ένας οποιοσδήποτε αριθμός ατόμων). Στο Διάγραμμα 2.4, η οριζόντια απόσταση OO' μετρά το συνολικό ύψος

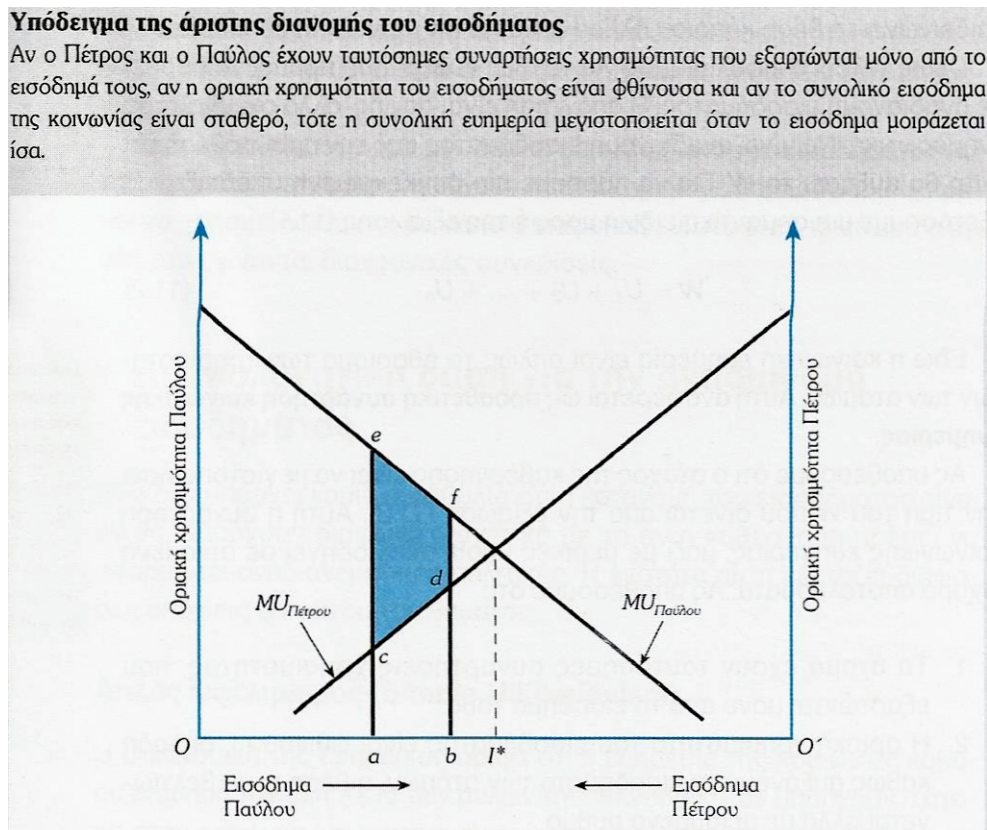
εισοδήματος που έχει η κοινωνία στη διάθεσή της. Το εισόδημα του Παύλου μετριέται με την απόσταση που βρίσκεται στα δεξιά του σημείου O . Το εισόδημα του Πέτρου μετριέται με την απόσταση που βρίσκεται στα αριστερά του σημείου O' . Συνεπώς, κάθε σημείο πάνω στην OO' αντιπροσωπεύει κάποια κατανομή του εισοδήματος ανάμεσα στον Πέτρο και τον Παύλο. Το πρόβλημα είναι να βρούμε το «άριστο» σημείο. Η οριακή χρησιμότητα του εισοδήματος για τον Παύλο μετριέται κάθετα, αρχής γενομένης από το σημείο O . Λόγω της υπόθεσης 2, η καμπύλη που σχετίζει την οριακή χρησιμότητα του εισοδήματος για τον Παύλο με το ύψος του εισοδήματός του έχει καθοδική κλίση. Είναι η $MU_{\text{Παύλος}}$ στο Διάγραμμα 2.4. Η οριακή χρησιμότητα του εισοδήματος για τον Πέτρο μετριέται κάθετα, αρχής γενομένης από το σημείο O' . Η καμπύλη της οριακής χρησιμότητας του εισοδήματός του είναι η $MU_{\text{Πέτρος}}$. (Θυμηθείτε ότι οι μετακινήσεις προς τα αριστερά πάνω στον οριζόντιο άξονα αντιπροσωπεύουν αυξήσεις στο εισόδημα του Πέτρου). Επειδή ο Πέτρος και ο Παύλος έχουν ταυτόσημες συναρτήσεις χρησιμότητας, η $MU_{\text{Πέτρος}}$ είναι το πιστό είδωλο της $MU_{\text{Παύλος}}$.

Ας υποθέσουμε ότι αρχικά το εισόδημα του Παύλου είναι το Oa και του Πέτρου το $O'a$. Είναι η κοινωνική ευημερία όσο το δυνατόν υψηλότερη ή θα μπορούσε το άθροισμα των χρησιμοτήτων να αυξηθεί αν το εισόδημα μπορούσε να αναδιανεμηθεί με κάποιο τρόπο ανάμεσα στον Παύλο και τον Πέτρο; Ας υποθέσουμε ότι ab ευρώ αφαιρούνται από τον Πέτρο και δίνονται στον Παύλο. Προφανώς, αυτό επιδεινώνει τη θέση του Πέτρου και βελτιώνει τη θέση του Παύλου. Όμως, το κρίσιμο ερώτημα είναι τι συμβαίνει στο άθροισμα των χρησιμοτήτων τους. Επειδή ο Πέτρος είναι πλουσιότερος από τον Παύλο, η απώλεια χρησιμότητας του Πέτρου είναι μικρότερη από το όφελος του Παύλου, κι επομένως το άθροισμα των χρησιμοτήτων τους αυξάνεται. Γεωμετρικά, το εμβαδόν της επιφάνειας που βρίσκεται κάτω από την καμπύλη οριακής χρησιμότητας που προκύπτει από τη μεταβολή εισοδήματος. Δίνοντας ab ευρώ στον Παύλο, αυξάνουμε τη χρησιμότητά του κατά το εμβαδόν της επιφάνειας $abfe$. Η αφαίρεση των ab ευρώ από τον Πέτρο μειώνει τη χρησιμότητά του κατά το εμβαδόν της επιφάνειας $abcd$. Συνεπώς, το άθροισμα των χρησιμοτήτων τους αυξάνεται κατά το εμβαδόν της γραμμοσκιασμένης επιφάνειας $cefd$.

Με ανάλογο συλλογισμό συμπεραίνουμε ότι, όταν τα εισοδήματα είναι άνισα, θα είναι άνισες και οι οριακές χρησιμότητες, επομένως το άθροισμα των χρησιμοτήτων μπορεί να αυξηθεί αναδιανέμοντας εισόδημα προς το φτωχότερο άτομο. Η κοινωνική ευημερία

μεγιστοποιείται μόνο στο σημείο I^* , εκεί όπου τα εισοδήματα και οι οριακές χρησιμότητες είναι ίσες. Πρέπει να επιδιώξουμε την πλήρη ισότητα των εισοδημάτων. Οι συνέπειες πολιτικής αυτού του αποτελέσματος είναι τεράστιες, και γι' αυτό χρειάζεται εξονυχιστικός έλεγχος των υποθέσεων πάνω στις οποίες στηριχθήκαμε για την εξαγωγή αυτού του αποτελέσματος.

Διάγραμμα 2.4. Υπόδειγμα της άριστης διανομής του εισοδήματος

Υπόθεση1. Είναι θεμελιωδώς αδύνατον να εξακριβωθεί αν τα άτομα έχουν ταυτόσημες συναρτήσεις χρησιμότητας. Απλώς δεν μπορούμε να γνωρίζουμε αν τα άτομα αντλούν την ίδια ικανοποίηση από την κατανάλωση αγαθών, επειδή η ικανοποίηση δεν μπορεί να μετρηθεί με αντικειμενικό τρόπο. Ωστόσο, υπάρχουν δύο πιθανά επιχειρήματα για να στηρίξουμε αυτή την υπόθεση.

Πρώτον, παρόλο που δεν μπορεί ν' αποδειχθεί ότι τα άτομα αντλούν την ίδια χρησιμότητα από ίσα εισοδήματα, δεν είναι παράλογο να υποθέσουμε κάτι τέτοιο. Σε τελευταία ανάλυση, αν τα άτομα κατά κανόνα δεν διαφέρουν ριζικά ως προς τα εμφανή χαρακτηριστικά τους – βάρος, ύψους και ούτω καθεξής – γιατί πρέπει να διαφέρουν οι συναρτήσεις χρησιμότητάς τους; Επιπλέον, σύμφωνα με τον νομπελίστα οικονομολόγο Amartya Sen [1999, σ. 358]: «Είναι δύσκολο να καταλάβουμε πώς οι άνθρωποι

μπορούν να κατανοήσουν πολλά σχετικά με το πώς σκέφτονται και τι αισθάνονται οι άλλοι άνθρωποι, χωρίς να προβούν σε συγκρίσεις σχετικά με το πώς σκέφτονται και αισθάνονται οι ίδιοι. Τέτοιες συγκρίσεις μπορεί να μην είναι ιδιαίτερα ακριβείς, αλλά... ίσως δεν είναι απαραίτητες οι ιδιαίτερα ακριβείς διαπροσωπικές συγκρίσεις προκειμένου να χρησιμοποιούμε συστηματικά τις διαπροσωπικές συγκρίσεις». Δεύτερον, θα μπορούσε κάποιος να ερμηνεύσει την υπόθεση σαν μια δήλωση που δεν σχετίζεται τόσο με την ανθρώπινη ψυχολογία, αλλά με την ηθική τάξη. Ειδικότερα, όταν καταστρώνει η κυβέρνηση μια αναδιανεμητική πολιτική, θα έπρεπε να ενεργεί σαν να είχαν όλα τα άτομα ίδιες συναρτήσεις χρησιμότητας, είτε αυτό ισχύει είτε όχι. Είναι σαφές ότι κανένα από αυτά τα επιχειρήματα δεν θα έπειθε κάποιον επιφυλακτικό και γι' αυτό η υπόθεση παραμένει προβληματική.

Υπόθεση 2. Μια πιο τεχνική, αλλά εξίσου σημαντική αντίρρηση, αφορά την υπόθεση της φθίνουσας οριακής χρησιμότητας του εισοδήματος. Παρόλο που η οριακή χρησιμότητα ενός οποιουδήποτε αγαθού μπορεί να μειώνεται όσο αυξάνεται η κατανάλωσή του, δεν είναι ξεκάθαρο ότι αυτό είναι αληθές για το εισόδημα στο σύνολό του. Στο Διάγραμμα 2.4, τα αποτελέσματα αλλάζουν θεαματικά αν οι καμπύλες οριακής χρησιμότητας του εισοδήματος δεν έχουν καθοδική κλίση. Η αναδιανεμητική πολιτική της κυβέρνησης δεν μπορεί να μεταβάλει τη συνολική κοινωνική ευημερία.

Υπόθεση 3. Η υπόθεση αυτή σημαίνει ότι το συνολικό εισόδημα στην κοινωνία, δηλαδή η απόσταση OO' , είναι σταθερό. Το μέγεθος της πίτας δεν αλλάζει καθώς η κυβέρνηση αναδιανέμει τα κομμάτια της. Ας υποθέσουμε, όμως, ότι οι χρησιμότητες των ατόμων εξαρτώνται όχι μόνο από το εισόδημα αλλά και από την ανάπαυση. Κάθε άτομο επιλέγει πόση ανάπαυση θα θυσιάσει (πόσο πολύ θα δουλεύει) για να μεγιστοποιήσει τη χρησιμότητά του. Οι φόροι και τα επιδόματα που θεσπίζονται για να αναδιανείμουν το εισόδημα κατά κανόνα αλλάζουν τις αποφάσεις των ατόμων για το πόσο θα εργαστούν και μειώνουν το συνολικό πραγματικό εισόδημα. Συνεπώς, μια κοινωνία που στόχος της είναι να μεγιστοποιήσει το άθροισμα των χρησιμοτήτων, αντιμετωπίζει ένα αναπόφευκτο δίλημμα. Από τη μια πλευρά, προτιμά να εξισορροπήσει τη διανομή εισοδήματος. Όμως, για να γίνει αυτό, μειώνεται το συνολικά διαθέσιμο εισόδημα. Η άριστη διανομή εισοδήματος πρέπει να λαμβάνει υπόψη της το κόστος που έχει σε όρους απολεσθέντος πραγματικού εισοδήματος η επίτευξη μεγαλύτερης ισότητας. Ορισμένες μελέτες υποστηρίζουν ότι το κόστος αυτό

μπορεί να είναι σημαντικό. Οι Cushing και McGarvey [2003] ανέλυσαν μια υποθετική πολιτική αναδιανομής, που περιλάμβανε χρηματικές μεταβιβάσεις από άτομα υψηλού εισοδήματος προς άτομα χαμηλού εισοδήματος, και υπολόγισαν ότι η απώλεια ευημερίας γι' αυτούς που ζημιώθηκαν είναι 1,11 έως 10,97 φορές μεγαλύτερες από το όφελος των δικαιούχων. Όμως, η έρευνα γύρω από αυτό το θέμα συνεχίζει ακόμα να βρίσκεται σε αρχικό στάδιο.

Συνεπώς, ακόμα κι αν θέλουμε να αποδεχθούμε την υπόθεση των ταυτόσημων συναρτήσεων χρησιμότητας, δεν μπορούμε να συμπεράνουμε ότι η διανεμητική πολιτική της κυβέρνησης πρέπει να επιδιώξει να επιτύχει απόλυτη ισότητα. Η απάντηση εξαρτάται από τις μεθόδους που χρησιμοποιούνται για την αναδιανομή εισοδήματος και τις επιπτώσεις τους στη συμπεριφορά των ατόμων.

2.3.2 Το κριτήριο *maximin*

Στο ωφελμιστικό πλαίσιο, η μορφή της συνάρτησης κοινωνικής ευημερίας παίζει κρίσιμο ρόλο στον καθορισμό της κατάλληλης αναδιανεμητικής πολιτικής της κυβέρνησης. Μέχρι στιγμής έχουμε εξετάσει την απλή προσθετική συνάρτηση κοινωνικής ευημερίας της εξίσωσης (2), σύμφωνα με την οποία η κοινωνία είναι αδιάφορη ως προς την κατανομή των χρησιμοτήτων. Αν μια μονάδα χρησιμότητας (ή «*ulti*») αφαιρεθεί από ένα άτομο και δοθεί σε κάποιο άλλο, το άθροισμα των χρησιμοτήτων παραμένει αμετάβλητο, και εξ ορισμού αμετάβλητη παραμένει και η κοινωνική ευημερία.

Για κάποιες άλλες ωφελμιστικές συναρτήσεις κοινωνικής ευημερίας δεν υπονοείται κάτι τέτοιο, και συνεπώς συνεπάγονται διαφορετικές συστάσεις πολιτικής. Ας πάρουμε την εξής συνάρτηση κοινωνικής ευημερίας:

$$W = \text{Minimum} (U_1, U_2, \dots, U_n) \quad (3)$$

Σύμφωνα με την εξίσωση (3), η κοινωνική ευημερία εξαρτάται μόνο από τη χρησιμότητα του ατόμου που έχει το χαμηλότερο επίπεδο ευημερίας. Ο κοινωνικός αυτός στόχος συχνά αποκαλείται το κριτήριο του *maximin*, επειδή ο στόχος είναι να μεγιστοποιηθεί η χρησιμότητα του ατόμου με την ελάχιστη χρησιμότητα. Το κριτήριο του *maximin* συνεπάγεται ότι η διανομή του εισοδήματος πρέπει να είναι απολύτως ίση, εκτός από την περίπτωση στην οποία οι αποκλίσεις από την ισότητα αυξάνουν την ευημερία του ατόμου που βρίσκεται στη δυσμενέστερη θέση. Ας πάρουμε μια κοινωνία με έναν πλούσιο, τον Πέτρο, που απασχολεί έναν φτωχό, τον Παύλο. Η κυβέρνηση

επιβάλλει στον Πέτρο ένα φόρο και διανέμει τα έσοδα στον Παύλο. Όμως, όταν φορολογείται ο Πέτρος μειώνει την παραγωγή και απολύει τον Παύλο. Επιπλέον, το εισόδημα που παίρνει ο Παύλος από την κυβέρνηση είναι μικρότερο από τις αποδοχές που είχε από την εργασία του. Στην υποθετική αυτή οικονομία, η ικανοποίηση του κριτηρίου *maximin* θα εξακολουθήσει να αφήνει περιθώρια για εισοδηματικές ανισότητες.

Το κριτήριο του *maximin* έχει προσελκύσει σημαντικά την προσοχή, κυρίως λόγω του ισχυρισμού του φιλόσοφου John Rawls [1971] ότι υπερέχει ειδικά όσον αφορά την ηθική του βάση. Το επιχείρημα του Rawls στηρίζεται στην έννοια της αρχικής θέσης, μιας φανταστικής κατάστασης όπου τα άτομα δεν γνωρίζουν ποια θα είναι η θέση τους στην κοινωνία. Λόγω του ότι δεν γνωρίζουν αν τελικά θα είναι πλούσια ή φτωχά, ο Rawls πιστεύει ότι στην αρχική θέση η γνώμη των ατόμων σχετικά με τους διανεμητικούς στόχους είναι αμερόληπτη και δίκαιη. Στη συνέχεια, ο Rawls υποστηρίζει ότι στην αρχική θέση τα άτομα υιοθετούν τη συνάρτηση κοινωνικής ευημερίας *maximin* λόγω της ασφάλειας που τους παρέχει έναντι των καταστροφικών αποτελεσμάτων. Τα άτομα φοβούνται ότι ίσως καταλήξουν στο κάτω άκρο της κατανομής εισοδήματος, και συνεπώς θέλουν αυτό το κάτω άκρο να είναι όσο το δυνατόν υψηλότερα.

Η ανάλυση του Rawls είναι αμφιλεγόμενη. Ένα σημαντικό θέμα είναι αν οι αποφάσεις που θα έπαιρναν τα άτομα στην αρχική θέση μπορούν να θεωρηθούν ότι έχουν ανώτερη ηθική ισχύ. Γιατί πρέπει να αποδοθεί ιδιαίτερη ηθική σπουδαιότητα στις αμοραλιστικές και εγωιστικές απόψεις των ατόμων στην αρχική θέση; Επίσης, ακόμα κι αν δεχθούμε την άποψη του Rawls για την ηθική εγκυρότητα της αρχικής θέσης, δεν είναι φανερό ότι τα ορθολογικά άτομα που δρουν με βάση το προσωπικό τους συμφέρον θα υιοθετήσουν το κριτήριο *maximin*. Σύμφωνα με τον Rawls, τα άτομα όταν αποφασίζουν έχουν τόσο μεγάλη τάση να αποφεύγουν τον κίνδυνο (*risk averse*), με αποτέλεσμα να μη θέλουν να διακινδυνεύσουν καθόλου. Ωστόσο, τα άτομα μπορεί να θέλουν να αποδεχθούν μια μικρή πιθανότητα να είναι πολύ φτωχά με αντάλλαγμα μια πολύ καλή πιθανότητα να εισπράττουν υψηλό εισόδημα.

Τέλος, οι επικριτές της θεωρίας αυτής έχουν επισημάνει ότι το κριτήριο του *maxi min* έχει κάποιες ιδιόμορφες συνέπειες. Ο Feldstein [1976a, σ. 84] εξετάζει το εξής σενάριο: «Μια καινούρια ευκαιρία ανακύπτει που θα αυξήσει την ευημερία των λιγότερο ευνοημένων κατά ένα μικρό ποσό, αλλά όλων σχεδόν των άλλων η θέση πρέπει να επιδεινωθεί σημαντικά, με εξαίρεση μερικά μόνο άτομα που θα γίνουν πάρα πολύ

πλούσια». Επειδή το μοναδικό στοιχείο που έχει σχέση είναι η ευημερία του ατόμου που βρίσκεται στη δυσμενέστερη θέση, το κριτήριο του *maximin* υποδηλώνει ότι η κοινωνία πρέπει να επιδιώξει να εκμεταλλευτεί αυτή την ευκαιρία. Διαισθητικά όμως, μια τέτοια πορεία δεν φαίνεται ελκυστική.

2.3.3 Αναδιανομή εισοδήματος αποτελεσματική κατά Pareto

Στη συζήτησή μας για την αθροιστική και τη *maxi min* συνάρτηση κοινωνικής ευημερίας υποθέσαμε ότι η αναδιανομή βελτιώνει τη θέση ορισμένων ατόμων και επιδεινώνει τη θέση κάποιων άλλων. Η αναδιανομή δεν ήταν ποτέ μια βελτίωση κατά Pareto, δηλαδή μια μεταβολή που έδινε σ' όλα τα άτομα τη δυνατότητα να είναι στην ίδια τουλάχιστον θέση όπως και στη σημερινή κατάσταση. Αυτή είναι μια συνέπεια της υπόθεσης ότι η ευημερία κάθε ατόμου εξαρτάται από το εισόδημά του και μόνο.

Αντίθετα, ας φανταστούμε ότι τα άτομα με υψηλά εισοδήματα έχουν αλτρουιστικά συναισθήματα, κι επομένως η ευημερία τους εξαρτάται όχι μόνο από το εισόδημά τους, αλλά και από το εισόδημα των φτωχών. Κάτω από αυτές τις συνθήκες, η αναδιανομή μπορεί στην πραγματικότητα να αποτελεί βελτίωση κατά Pareto.

Ας υποθέσουμε ότι αν ο (πλούσιος) Πέτρος επρόκειτο να δώσει εισόδημα αξίας ενός ευρώ στον (φτωχό) Παύλο, τότε η αύξηση στην ικανοποίηση του Πέτρου επειδή έκανε μια καλή πράξη θα αντισταθμιζε αυτό που έχασε από την κατανάλωσή του.

Ταυτόχρονα, ας υποθέσουμε ότι η ευημερία του Παύλου θα αυξανόταν αν έπαιρνε το ευρώ. Και τα δύο άτομα θα βελτιώναν τη θέση τους με τη μεταβίβαση αυτή. Πράγματι, η αποτελεσματικότητα απαιτεί την αναδιανομή εισοδήματος μέχρι η αύξηση της ευημερίας του Πέτρου από το ευρώ που δίνει στον Παύλο να είναι ακριβώς ίση με την απώλεια στην ευημερία του Πέτρου, την οποία συνεπάγεται η χαμηλότερη κατανάλωση. Ας υποθέσουμε ότι είναι δύσκολο για τον Πέτρο να μεταβιβάσει μόνος του το εισόδημα, επειδή ίσως δεν διαθέτει αρκετές πληροφορίες για να γνωρίζει ακριβώς ποιος είναι πραγματικά φτωχός. Επομένως, αν η κυβέρνηση κάνει αδιέξοδα αυτήν τη μεταβίβαση για τον Πέτρο, η αποτελεσματικότητα βελτιώνεται.

Τυπικά, αυτό είναι ένα πρόβλημα εξωτερικότητας. Η συμπεριφορά του Παύλου (το επίπεδο της κατανάλωσής του) επηρεάζει την ευημερία του Πέτρου κατά τρόπο που δεν λαμβάνεται υπόψη από την αγορά. Ως συνήθως σε τέτοιες περιπτώσεις, η κυβέρνηση μπορεί να είναι σε θέση να αυξήσει την αποτελεσματικότητα. Προχωρώντας αυτόν το συλλογισμό μέχρι τα λογικά του άκρα, μπορούμε να θεωρήσουμε ότι η εισοδηματική

κατανομή είναι ένα δημόσιο αγαθό, επειδή ο βαθμός της ανισότητας επηρεάζει την ευημερία κάθε ατόμου. Ας υποθέσουμε ότι κάθε άτομο θα αισθανόταν καλύτερα αν η διανομή εισοδήματος ήταν πιο ήση. Όμως, κανένα άτομο ενεργώντας μεμονωμένα δεν είναι διατεθειμένο να μεταβιβάσει εισόδημα προς τους φτωχούς. Αν η κυβέρνηση χρησιμοποιεί τη δύναμη επιβολής της για να αναγκάσει όλους όσοι είναι πλούσιοι να αναδιανείμουν εισόδημα προς τους φτωχούς, η οικονομική αποτελεσματικότητα αυξάνεται.

Παρόλο που ο αλτρουισμός αναμφίβολα παίζει σημαντικό ρόλο στην ανθρώπινη συμπεριφορά, δεν σημαίνει ότι τα αλτρουιστικά κίνητρα εξηγούν την πλειονότητα των κρατικών προγραμμάτων αναδιανομής εισοδήματος. Το επιχείρημα αυτό υποθέτει ότι όταν δεν υπάρχει καταναγκασμός, τα άτομα θα συνεισφέρουν λιγότερο από ένα αποτελεσματικό ποσό στους φτωχούς. Όμως ορισμένοι υποστηρίζουν ότι αν τα άτομα επιθυμούν πραγματικά να δώσουν στους φτωχούς, το κάνουν. Για παράδειγμα, τα δισεκατομμύρια ευρώ που διατίθενται για φιλανθρωπικούς σκοπούς κάθε χρόνο. Υπάρχουν κι άλλοι λόγοι για τους οποίους το προσωπικό συμφέρον θα μπορούσε να ταχθεί ενόικια υπέρ της αναδιανομής εισοδήματος. Πρώτα υπάρχει πάντα πιθανότητα, λόγω καταστάσεων που είναι πέρα από τον έλεγχό μας, να γίνουμε φτωχοί. Μια πολιτική διανομής εισοδήματος είναι κάτι σαν ασφάλεια. Όταν είμαστε σε καλή οικονομική κατάσταση, πληρώνουμε «ασφάλιστρα» υπό τη μορφή φόρων προς αυτούς που σήμερα είναι φτωχοί. Αν έρθουν άσχημες εποχές, το «ασφαλιστήριο συμβόλαιο» πληρώνει, και παίρνουμε κάποια βοήθεια. Η ιδέα ότι η κυβέρνηση πρέπει να παρέχει ένα δίκτυο προστασίας είναι παλιά. Ο πολιτικός φιλόσοφος του 17ου αιώνα Thomas Hobbes [1633/1651, σσ. 303-04], έχει τονίσει: «Και όταν πολλά άτομα από κάποιο τυχαίο γεγονός δεν είναι σε θέση να συντηρήσουν τον εαυτό τους με την εργασία τους, δεν πρέπει να τα αφήσουμε στο έλεγχος της φιλανθρωπίας ιδιωτών. Οι νόμοι της Κοινοπολιτείας πρέπει να τους φροντίσουν στο βαθμό που απαιτεί η κάλυψη των φυσικών αναγκών».

Επιπλέον, ορισμένοι πιστεύουν ότι τα προγράμματα διανομής εισοδήματος βοηθούν να εξασφαλιστεί έναντι χρηματικού τιμήματος η κοινωνική σταθερότητα. Αν οι φτωχοί γίνουν πάρα πολύ φτωχοί, μπορεί να αναμειχθούν σε αντικοινωνικές δραστηριότητες, όπως τα εγκλήματα και οι ταραχές. Ένας Νορβηγός επιχειρηματίας, σχολιάζοντας το τεράστιο πρόγραμμα αναδιανομής της κυβέρνησης της χώρας του, είπε: «Μπορεί να κοστίζει πολύ, αλλά υπάρχει κοινωνική ειρήνη». Πάντως, η σχέση ανάμεσα στην κοινωνική σταθερότητα και τις αλλαγές στη διανομή εισοδήματος δεν είναι τελείως

ξεκάθαρη. Στις ΗΠΑ, για παράδειγμα, όπου η εισοδηματική ανισότητα είναι αρκετά υψηλή, ορισμένοι σχολιαστές υποστηρίζουν ότι η διανομή του εισοδήματος έχει μικρή πολιτική σημασία, ίσως επειδή οι πολίτες έχουν ιδιαίτερα έντονο ατομικισμό [Kristol, 1997].

2.3.4 Μη ατομιστικές απόψεις

Από τις απόψεις περί διανομής εισοδήματος που συζητήθηκαν μέχρι τώρα συνεπάγονται αρκετά διαφορετικές προτάσεις πολιτικής, αλλά όλες ανήκουν στο πλαίσιο του ωφελιμισμού. Σε καθεμιά, η κοινωνική ευημερία είναι συνάρτηση της ευημερίας των ατόμων, και οι ιδιότητες της άριστης πολιτικής αναδιανομής εξάγονται από τη συνάρτηση κοινωνικής ευημερίας. Μερικοί στοχαστές έχουν προσεγγίσει το πρόβλημα προσδιορίζοντας πώς θα έπρεπε να είναι η διανομή εισοδήματος ανεξάρτητα από τις προτιμήσεις των ατόμων. Ο Πλάτων, για παράδειγμα, υποστήριξε ότι σε μια καλή κοινωνία ο λόγος του εισοδήματος του πλουσιότερου προς του φτωχότερου ατόμου θα έπρεπε να είναι το πολύ τέσσερα προς ένα. Ορισμένοι άλλοι υποστήριξαν ότι ως γενική αρχή, η ανισότητα είναι ανεπιθύμητη. Ας υποθέσουμε, για παράδειγμα ότι το εισόδημα των ατόμων με υψηλά εισοδήματα αυξάνεται χωρίς να επιδεινώνεται η θέση των ατόμων με χαμηλά εισοδήματα. Από την κλασική ωφελιμιστική σκοπιά κάτι τέτοιο θα ήταν θετικό για την κοινωνία, όμως γι' αυτούς που δεν επιθυμούν την ανισότητα θα ήταν αρνητικό. Αυτοί που ανήκουν στην τελευταία κατηγορία πιστεύουν ότι καταρχήν τα εισοδήματα πρέπει να διανέμονται ισότιμα.

Σε μια λιγότερο ακραία πρόταση, ο Tobin [1970] υποστήριξε ότι ισότητα πρέπει να υπάρχει μόνο ως προς ορισμένα αγαθά, μια θέση που μερικές φορές ονομάζεται ισότητα ως προς τα αγαθά (commodity egalitarianism). Σε μερικές περιπτώσεις, η άποψη αυτή έχει σημαντική απήχηση. Ο περισσότερος κόσμος πιστεύει ότι το δικαίωμα ψήφου πρέπει να δίνεται σε όλους, όπως και η κατανάλωση ορισμένων στοιχειωδών τροφίμων στη διάρκεια πολεμικής περιόδου. Κάποιοι άλλοι τύποι ισότητας ως προς τα αγαθά είναι πιο αμφιλεγόμενοι. Θα πρέπει άραγε όλα τα παιδιά να έχουν πρόσβαση στην ίδια ποσότητα πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης ή μήπως σε μερικές οικογένειες θα 'πρεπε να επιτρέπεται να αγοράζουν περισσότερη; Πρέπει όλοι να απολαμβάνουν την ίδια μορφή υγειονομικής περίθαλψης; Είναι σαφές ότι είναι δύσκολο να περιορίσουμε το φάσμα των «ειδικών» αγαθών.

Κατά έναν ενδιαφέροντα τρόπο, μια θέση που μοιάζει πολύ με την ισότητα ως προς τα

αγαθά μπορεί να υποστηριχθεί με βάση τη συμβατική Οικονομική της ευημερίας.

2.4 Επιχειρήματα αναδιανομής εισοδήματος

• **Διαδικασίες έναντι αποτελεσμάτων.** Οι θέσεις που συζητήθηκαν παραπάνω παίρνουν ως δεδομένο ότι τα εισοδήματα των ατόμων είναι κατά κάποιον τρόπο κοινή περιουσία που μπορεί να αναδιανεμηθεί με τον τρόπο που θεωρεί κατάλληλο η «κοινωνία». Δεν δίνεται καθόλου προσοχή στη δικαιοσύνη, είτε των διαδικασιών με τις οποίες προσδιορίζεται η αρχική διανομή εισοδήματος είτε των διαδικασιών που χρησιμοποιούνται για την αναδιανομή του. Αντίθετα, ορισμένοι υποστηρίζουν ότι μια δίκαιη διανομή εισοδήματος ορίζεται από τις διαδικασίες που την προκαλούν. Για παράδειγμα, σε πολλές φιλελεύθερες δυτικές κοινωνίες είναι κοινή πεποίθηση ότι αν όλοι είχαν «ίσες ευκαιρίες» (που θα ορίζονταν με κάποιον τρόπο), τότε το αποτέλεσμα που θα προέκυπτε θα ήταν δίκαιο, άσχετα από τη διανομή εισοδήματος που τυχαίνει να προκύψει. Συνεπώς, αν η διαδικασία δημιουργίας εισοδήματος είναι δίκαιη, δεν υπάρχει πεδίο για αναδιανομή εισοδήματος με την υποστήριξη της κυβέρνησης.

Επιχειρηματολογώντας με βάση την παραπάνω λογική, ο φιλόσοφος Robert Nozick [1974] επιτέθηκε κατά της χρησιμοποίησης ωφελμιστικών αρχών για να δικαιολογηθούν οι μεταβολές στη διανομή εισοδήματος. Υποστηρίζει ότι το πώς μια «κοινωνία» πρέπει να αναδιανέμει το εισόδημά της είναι ένα ερώτημα χωρίς ουσία, επειδή η «κοινωνία» per se δεν διαθέτει εισόδημα για να διανεμίει. Μόνο τα άτομα λαμβάνουν εισόδημα, και η μόνη πιθανή δικαιολογία για την αναδιανεμητική δραστηριότητα της κυβέρνησης είναι όταν το μοντέλο κατοχής ιδιοκτησίας είναι με κάποιον τρόπο ακατάλληλο. Η προσέγγιση του Nozick μετατοπίζει την έμφαση από την αναζήτηση μιας «καλής» συνάρτησης κοινωνικής ευημερίας προς ένα «καλό» σύνολο κανόνων που διέπουν την λειτουργία της κοινωνίας. Το πρόβλημα είναι πώς να αξιολογηθούν οι κοινωνικές διαδικασίες.

Είναι δύσκολο να κρίνουμε μια διαδικασία ανεξάρτητα από τα αποτελέσματα που δημιουργεί. Αν ένα «καλό» σύνολο κανόνων δημιουργεί συνεχώς ανεπιθύμητα αποτελέσματα, πώς μπορούν οι κανόνες να θεωρηθούν καλοί; Ορισμένοι, παρόλα αυτά, υποστηρίζουν ότι η διανομή του εισοδήματος που προκαλείται από την αγορά είναι όντως συμβατή με την συνήθη έννοια της δικαιοσύνης: «Η αγορά όντως επιβραβεύει τη σκληρή δουλειά, την εργατικότητα, την τιμότητα, την εξοικονόμηση πόρων κ.λπ. Και αυτό είναι απολύτως συμβατό με τις περισσότερες έννοιες δικαιοσύνης... Το θέμα... δεν

είναι ότι η διανομή εισοδήματος που προκαλείται από την αγορά είναι εντελώς δίκαιη, αλλά ότι αυτή η διανομή πιθανώς προσεγγίζει περισσότερο από άλλες αυτό που οι περισσότεροι άνθρωποι εκλαμβάνουν ως δίκαιο» [Browning, 2002, σ. 511].

• **Κινητικότητα.** Ένα άλλο επιχείρημα κατά της υιοθέτησης από την κυβέρνηση πολιτικών αναδιανομής είναι ότι όταν υπάρχει επαρκής κοινωνική κινητικότητα, η διανομή του εισοδήματος δεν μας απασχολεί ιδιαίτερα από ηθική σκοπιά. Ας υποθέσουμε ότι αυτοί που βρίσκονται στο χαμηλότερο σημείο της διανομής εισοδήματος (ή τα παιδιά τους) θα καταλάβουν υψηλότερες θέσεις στην οικονομική κλίμακα στο μέλλον. Ταυτόχρονα, κάποια άλλα άτομα θα μετακινηθούν προς τα κάτω, τουλάχιστον σε σχετικούς όρους. Επομένως, ακόμα και στατιστικά στοιχεία που αφορούν διανομή και παραμένουν σχετικά σταθερά διαχρονικά θα αποκρύπτουν ένα σημαντικό ποσοστό κινητικότητας στο εσωτερικό της εισοδηματικής κατανομής. Ακόμα κι αν το κάτω άκρο της εισοδηματικής κατανομής συνεπάγεται αρκετά μεγάλη ανέχεια, αυτό μπορεί να μην αποτελεί σημαντικό κοινωνικό πρόβλημα αν τα άτομα που βρίσκονται εκεί δεν είναι πάντα τα ίδια αλλά αλλάζουν με την πάροδο του χρόνου. Ενδιαφέρον είναι το γεγονός ότι η άποψη αυτή φαίνεται να είναι συμβατή με τις πληροφορίες που έχουμε από έρευνες σχετικά με το πώς αντιμετωπίζουν οι άνθρωποι τα ζητήματα διανομής. Στο βαθμό που πιστεύουν ότι έχουν την ευκαιρία να ανέλθουν στην κοινωνική κλίμακα, ακόμα κι οι σχετικά φτωχοί άνθρωποι δηλώνουν ότι δεν υποστηρίζουν τις πολιτικές αναδιανομής εισοδήματος [Alesina και La Ferrara, 2005].

• **Διαφθορά.** Ένα επιχείρημα υπέρ της αναδιανομής σχετίζεται με το γεγονός ότι η υπερβολική ανισότητα μπορεί να οδηγήσει σε υπονόμηση της λειτουργίας των νομικών, πολιτικών και ρυθμιστικών θεσμών. Μια κοινωνία δεν μπορεί να αναπτυχθεί οικονομικά παρά μόνο όταν τα δικαιώματα ιδιοκτησίας έχουν καθοριστεί με βεβαιότητα. Αυτό συμβαίνει επειδή η ανάπτυξη απαιτεί επενδύσεις και τα άτομα δεν θα είναι πρόθυμα να επενδύσουν αν φοβούνται ότι η περιουσία τους θα παρθεί από άλλους είτε αυτά είναι άλλα άτομα είτε είναι η κυβέρνηση. Η υπερβολική ανισότητα έχει σχέση με το επιχείρημα της αναδιανομής, διότι αν κάποιοι άνθρωποι είναι πολλοί πλουσιότεροι από άλλους, μπορεί να είναι σε θέση να χρησιμοποιήσουν τα χρήματά τους για να διαφθείρουν τα δικαστήρια ή την πολιτική διαδικασία, έτσι ώστε να μπορούν να κλέβουν τους άλλους ατιμώρητα.

2.5 Επίπτωση των δαπανών

Από τη συζήτηση σχετικά με το αν η κυβέρνηση οφείλει να αναδιανείμει εισόδημα στρεφόμεστε τώρα στα αναλυτικά προβλήματα που προκύπτουν όταν επιχειρούμε να αξιολογήσουμε τις επιπτώσεις των πραγματικών αναδιανεμητικών προγραμμάτων της κυβέρνησης. Η επίπτωση της πολιτικής δαπανών στη διανομή του πραγματικού εισοδήματος ονομάζεται επίπτωση των δαπανών. Η κυβέρνηση επηρεάζει τη διανομή εισοδήματος μέσω της φορολογίας που επιβάλλει καθώς και μέσω των πολιτικών που αφορούν τις δαπάνες. Η επίπτωση των δαπανών είναι δύσκολο να προσδιοριστεί για πολλούς λόγους, τους οποίους θα εξηγήσουμε στη συνέχεια.

2.5.1 Εκτίμηση των επιπτώσεων στις σχετικές τιμές

Ας υποθέσουμε ότι η κυβέρνηση αποφασίζει να επιδοτήσει την απόκτηση κατοικίας για άτομα με χαμηλό εισόδημα. Με ποιον τρόπο επηρεάζει αυτό τη διανομή εισοδήματος; Μια πρώτη εικασία θα ήταν ότι τα άτομα που εισπράττουν την επιδότηση κερδίζουν και τα άτομα που πληρώνουν φόρους χάνουν. Αν εκείνοι που πληρώνουν τους φόρους έχουν υψηλότερα εισοδήματα από εκείνους που εισπράττουν την επιδότηση, η διανομή εισοδήματος γίνεται πιο ίση.

Δυστυχώς, αυτό το απλό σενάριο μπορεί να είναι παραπλανητικό. Αν η επιδότηση παρακινεί τους φτωχούς να ζητήσουν περισσότερες κατοικίες, τότε το προ-επιδότησης κόστος των κατοικιών μπορεί να αυξηθεί. Συνεπώς, αυτοί που εισπράττουν την επιδότηση δεν ωφελούνται πλήρως από αυτήν. Οι ιδιοκτήτες των ακινήτων αποκομίζουν ένα μέρος του κέρδους. Ωστόσο, σε θεωρητική βάση μόνο δεν μπορεί να προσδιοριστεί πόσο, ή και καθόλου, θα αυξηθούν οι τιμές των ακινήτων. Αυτό εξαρτάται από το σχήμα των καμπυλών προσφοράς και ζήτησης για κατοικίες. Επίσης, ένα πρόγραμμα επιδότησης στέγης επηρεάζει τα εισοδήματα των ατόμων που παρέχουν τις εισροές που χρησιμοποιούνται στην κατασκευή των κατοικιών. Συνεπώς, τα ημερομίσθια των εργαζομένων σε οικοδομικά επαγγέλματα αυξάνονται, καθώς και οι τιμές στα οικοδομικά υλικά. Αν οι ιδιοκτήτες των εισροών αυτών ανήκουν στη μεσαία και την ανώτερη τάξη, αυτό θα τείνει να κάνει την κατανομή λιγότερο ίση. Γενικότερα, κάθε κυβερνητικό πρόγραμμα πυροδοτεί μια αλυσιδωτή μεταβολή των τιμών, που επηρεάζει τα εισοδήματα των ατόμων και υπό την ιδιότητά τους ως καταναλωτών αγαθών και ως προμηθευτών των εισροών. Ένα πρόγραμμα δαπανών που

αυξάνει τη σχετική τιμή ενός αγαθού που καταναλώνετε εντατικά, επιδεινώνει τη θέση σας, όταν όλα τα άλλα στοιχεία παραμένουν αμετάβλητα. Ομοίως, ένα πρόγραμμα που αυξάνει τη σχετική τιμή ενός παραγωγικού συντελεστή που προσφέρετε βελτιώνει τη θέση σας. Το πρόβλημα είναι ότι είναι πολύ δύσκολο να ανιχνευθούν όλες οι μεταβολές στις σχετικές τιμές που δημιουργεί μια συγκεκριμένη πολιτική. Πρακτικά, οι οικονομολόγοι συνήθως υποχρεώνονται να υποθέσουν ότι μια δεδομένη πολιτική ωφελεί μόνο αυτούς που εισπράττουν και ότι οι επιπτώσεις των άλλων μεταβολών στις τιμές στη διανομή εισοδήματος είναι δευτερεύουσες. Σε πολλές περιπτώσεις, αυτή είναι μάλλον μια σχετικά ρεαλιστική υπόθεση.

2.5.2 Δημόσια αγαθά

Σημαντικό μέρος των κυβερνητικών δαπανών αφορά δημόσια αγαθά, δηλαδή αγαθά που μπορεί να καταναλωθούν ταυτόχρονα από περισσότερα από ένα άτομα. Η αγορά δεν υποχρεώνει τα άτομα να αποκαλύψουν πόσο αποτιμούν τα δημόσια αγαθά. Αν όμως δεν γνωρίζουμε πόσο αποτιμά η κάθε οικογένεια ένα δημόσιο αγαθό, πώς μπορούμε να προσδιορίσουμε τον αντίκτυπό του στη διανομή εισοδήματος; Το 2005, η κυβέρνηση δαπάνησε περίπου 5,24 δισεκατομμύρια ευρώ για την άμυνα. Κατά πόσα ευρώ αύξησε αυτή η δαπάνη το πραγματικό εισόδημα κάθε οικογένειας; Μήπως κάθε οικογένεια ωφελήθηκε κατά το ίδιο ποσό; Αν όχι, οι φτωχοί ωφελήθηκαν λιγότερο από τους πλούσιους ή συνέβη το αντίστροφο;

Είναι αδύνατον να απαντήσουμε κατηγορηματικά σε τέτοια ερωτήματα. Δυστυχώς, οι εναλλακτικές απαντήσεις που βασίζονται σε εξίσου εύλογες υποθέσεις έχουν πολύ διαφορετικές συνέπειες. Ο Menchik [1991] μελέτησε για τις ΗΠΑ τις διανεμητικές συνέπειες των δαπανών για δημόσια αγαθά, όπως η άμυνα, χρησιμοποιώντας δύο διαφορετικές υποθέσεις: α) το μερίδιο του οφέλους μιας οικογένειας είναι ένα ποσοστό του εισοδήματός της και β) το μερίδιό της είναι ανάλογο προς τον αριθμό των μελών της κάθε οικογένειας. Σύμφωνα με την υπόθεση (α), το φτωχότερο ένα πέμπτο του πληθυσμού θα γνωρίσει αύξηση του εισοδήματός του κατά το 3,8% των αμυντικών δαπανών, ενώ, σύμφωνα με την υπόθεση (β), το εισόδημα του φτωχότερου ενός πέμπτου του πληθυσμού θα αυξηθεί κατά το 14,6% των δαπανών αυτών. Τα αποτελέσματα είναι σαφώς πολύ ευαίσθητα ως προς τις υποθέσεις.

2.5.3 Αποτίμηση των μεταβιβάσεων σε είδος

Τα προγράμματα μεταβιβάσεων σε είδος είναι πολλά, και συχνά σκεφτόμαστε ότι τα προγράμματα αυτά σχεδιάζονται για να ωφελήσουν άτομα με χαμηλότερο εισόδημα: δωρεάν διανομή τροφίμων σε οικογένειες πολυτέκνων, επιδοτούμενα στεγαστικά δάνεια από τον Οργανισμό Εργατικής Κατοικίας κλπ. Ωστόσο, τα άτομα της μεσαίας και της ανώτερης εισοδηματικής τάξης ωφελούνται επίσης από τις μεταβιβάσεις σε είδος. Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι η δημόσια παιδεία.

Αντίθετα με τα αμιγή δημόσια αγαθά, οι μεταβιβάσεις σε είδος δεν καταναλώνονται από όλους. Παρ' όλα αυτά, η αποτίμηση της αξίας τους για τους αποδέκτες τους είναι δύσκολη. Μια βολική υπόθεση είναι ότι ένα ευρώ που δαπανά η κυβέρνηση για τη μεταβίβαση σε είδος είναι ισοδύναμο με μια αύξηση του εισοδήματος του αποδέκτη κατά ένα ευρώ. Δυστυχώς, δεν υπάρχει λόγος να πιστέψουμε ότι οι μεταβιβάσεις σε είδος αποτιμώνται από τους αποδέκτες με βάση το κόστος τους σε ευρώ.

2.5.4 Παροχές σε είδος

Σε πολλές χώρες του ΟΟΣΑ, οι μεταβιβάσεις σε είδος που αφορούν στέγη, ιατρική περίθαλψη και τρόφιμα παίζουν σημαντικό ρόλο στην κρατική πολιτική στήριξης εισοδήματος. Αν οι μεταβιβάσεις σε είδος είναι λιγότερο ικανοποιητικές απ' ό,τι τα μετρητά από τη σκοπιά των αποδεκτών, και ταυτόχρονα συνεπάγονται υψηλότερο διαχειριστικό κόστος, τότε πώς δικαιολογείται η ύπαρξή τους; Υπάρχουν αρκετές πιθανές εξηγήσεις. Πολλές σχετίζονται με την προηγούμενη συζήτησή μας για δεοντολογικά θέματα. Ειδικότερα, η ισότητα ως προς τα αγαθά μπορεί να αποτελεί σημαντικό παράγοντα της αναδιανεμητικής πολιτικής του κράτους. Για παράδειγμα, το άρθρο 21 παράγραφος 4 του Συντάγματος της Ελλάδας ορίζει ότι «η απόκτηση κατοικίας από αυτούς που τη στερούνται ή που στεγάζονται ανεπαρκώς αποτελεί αντικείμενο ειδικής φροντίδας του κράτους». Σημειώστε τη διαφορά που υπάρχει ανάμεσα στην παραπάνω δέσμευση και στη φράση «το κράτος πρέπει να παρέχει στους πολίτες του τόσο εισόδημα ώστε όλοι να μπορούν να αποκτήσουν κατοικία, εφόσον το θελήσουν».

Επιπλέον, οι μεταβιβάσεις σε είδος μπορεί επίσης να συμβάλλουν στη μείωση των περιπτώσεων απάτης που σχετίζονται με τα επιδόματα πρόνοιας. Στη συζήτησή μας μέχρι τώρα υποθέσαμε ότι δεν υπάρχουν προβλήματα στον εντοπισμό εκείνων που

συγκεντρώνουν τις προϋποθέσεις να λάβουν μια μεταβίβαση και εκείνων που δεν τη δικαιούνται. Στην πραγματικότητα, δεν συμβαίνει κάτι τέτοιο, αφού μερικές φορές άτομα που δεν συγκεντρώνουν τις προϋποθέσεις να υποβάλουν αίτηση, επειδή μερικά άτομα της μεσαίας τάξης μπορεί να μην έχουν ιδιαίτερους ενδοιασμούς να πουν ψέματα για να πάρουν μετρητά, αλλά είναι λιγότερο πρόθυμα να διαπράξουν απάτη για να πάρουν κάποιο αγαθό το οποίο στην πραγματικότητα δεν θέλουν. Αυτό ισχύει περισσότερο αν το αγαθό αυτό μεταπωλείται δύσκολα, όπως ένα διαμέρισμα σ' ένα συγκρότημα δημόσιων κατοικιών. Κατά τον ίδιο τρόπο, η δημιουργία εμποδίων για τους αποδέκτες επιδομάτων πρόνοιας (η αναμονή στην ουρά, η συμπλήρωση πολλών εντύπων) μπορεί να αποθαρρύνει να υποβάλουν αίτηση εκείνοι που δεν «έχουν πραγματικά ανάγκη». Συνεπώς, υπάρχει κάποιος συμβιβασμός. Από τη μια πλευρά, ένα φτωχό άτομο θα προτιμούσε 500 ευρώ σε μετρητά παρά δημόσια παροχή στέγη αξίας 500 ευρώ. Αν όμως το πρόγραμμα μεταβίβασης σε είδος οδηγεί σε περιορισμό της απάτης, περισσότεροι πόροι μπορούν να διοχετευθούν προς αυτούς που πραγματικά τους χρειάζονται. Ωστόσο, πολλοί είναι εκείνοι που θα υποστήριζαν ότι η κυβέρνηση έχει δημιουργήσει για τους αποδέκτες πολύ περισσότερα διαχειριστικά εμπόδια απ' όσα θα ήταν ο πραγματικά άριστος αριθμός.

Τέλος, οι μεταβιβάσεις σε είδος είναι ελκυστικές από πολιτική άποψη επειδή βοηθούν όχι μόνο τους αποδέκτες αλλά και τους παραγωγούς του αγαθού που αφορά η μεταβίβαση. Ένα πρόγραμμα μεταβίβασης που αυξάνει τη ζήτηση στέγης ωφελεί τον κατασκευαστικό κλάδο, ο οποίος ως εκ τούτου εκδηλώνει την προθυμία να παράσχει την υποστήριξή του σε έναν πολιτικό συνασπισμό που τάσσεται υπέρ του προγράμματος. Ομοίως, σε χώρες με προγράμματα δωρεάν σίτισης, οι αγρότες ήταν ανέκαθεν ένθερμοι υποστηρικτές τέτοιων προγραμμάτων. Στις ΗΠΑ, για παράδειγμα, όταν πριν από πολλά χρόνια η πολιτεία Όρεγκον ζήτησε άδεια να μετατρέψει τη δωρεάν σίτιση σε μετρητά για τους αποδέκτες επιδομάτων, την πρόταση την «μπλοκάρισαν» μέλη του Κογκρέσου από αγροτικές πολιτείες. Κατά τον ίδιο τρόπο, οι δημόσιοι υπάλληλοι που διαχειρίζονται τα διάφορα προγράμματα μεταβιβάσεων σε είδος παρέχουν σ' αυτά την πολιτική τους στήριξη.

Οι εξηγήσεις αυτές για τις μεταβιβάσεις σε είδος δεν αποκλείουν η μία την άλλη, και είναι πιθανόν όλες τους να έχουν επηρεάσει το σχεδιασμό και τη μορφή των πολιτικών αυτού του είδους που υπάρχουν σήμερα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

Κρίση χρέους στην Ελλάδα

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η χρηματοοικονομική κρίση που ξεκίνησε το 2007 έφερε σε οριακό επίπεδο το σύστημα και οι επιπτώσεις της εξακολουθούν να επηρεάζουν την παγκόσμια οικονομία μέχρι και σήμερα. Η κρίση χρέους, που εδώ και χρόνια μαστίζει τις περισσότερες αναπτυγμένες οικονομίες του δυτικού κόσμου, θα μπορούσε εύκολα να θεωρηθεί ως συνέπεια της χρηματοοικονομικής κρίσης.

Έχει αποδειχτεί ιστορικά και στο παρελθόν ότι το (οποιοδήποτε) σύστημα έχει βρεθεί πολλές φορές μπροστά σε κρίσεις διαφόρων μορφών, οι οποίες έχουν διαφορετική ένταση και συχνότητα. Το χρηματοπιστωτικό σύστημα λοιπόν δεν θα μπορούσε να αποτελεί εξαίρεση. Είναι δε γνωστό ότι ήδη έχει υποστεί πολλές φορές πλήγματα και είναι σχεδόν σίγουρο ότι αντίστοιχες συνθήκες θα αντιμετωπιστούν και στο μέλλον. Πρέπει εδώ να σημειωθεί ότι αυτού του είδους οι κρίσεις, όταν οδηγούν σε καταστάσεις αποσταθεροποίησης, χαρακτηρίζονται ως συστημικές.

Συνήθως, οι χρηματοπιστωτικές κρίσεις τείνουν να ακολουθούν περιόδους επεκτατικής νομισματικής πολιτικής, περιόδους έντονων δημοσιονομικών ανισοτήτων, καταστάσεις με υψηλό δημόσιο χρέος και αντίστοιχα ελλείμματα τρεχουσών συναλλαγών. Αυτά τα φαινόμενα συνδυάζονται επίσης με αλλαγές στο ρυθμιστικό πλαίσιο εποπτείας των χρηματοοικονομικών οργανισμών (άρση ρυθμιστικών κανόνων και απορρύθμιση αγορών) και μεταβολές σε τεχνολογικό και επιστημονικό επίπεδο.

Τα συμπτώματα αυτά ήταν εμφανή και στις απαρχές της υπάρχουσας χρηματοοικονομικής κρίσης. Το χρηματοπιστωτικό σύστημα, όπως διαμορφώθηκε κατά τις τρεις προηγούμενες δεκαετίες, δημιούργησε μια εκρηκτική ανάπτυξη, λόγω τριών ταυτόχρονων αλλά ευδιάκριτων εξελίξεων της απορρύθμισης, της τεχνολογικής καινοτομίας και της αυξανόμενης διεθνούς κινητικότητας κεφαλαίου. Όλοι αυτοί οι παράγοντες επηρεάζουν τις προσδοκίες των ατόμων που συμμετέχουν σε ένα σύστημα, είτε εξωγενώς είτε ως ενδογενείς (το θέμα της αποτελεσματικότητας των αγορών θα αναλυθεί σε επόμενο κεφάλαιο της εργασίας), προκαλώντας μια απότομη μεταβολή στις συμπεριφορές που οδηγούν σε ευφορία ή σε πανικό.

Η ανθρώπινη φύση άλλωστε, ανέκαθεν διακατέχεται από την απληστία και την μανία για τον πλουτισμό, μία τάση που συχνά οδηγούσε σε μεγάλη ανάπτυξη, αλλά και σε μεγάλες κρίσεις.

3.1 Δημόσιος δανεισμός

3.1.1. Ορισμός – αποτύπωση

Αποτελεί – μετά τη φορολογία – το κύριο μέσο χρηματοδότησης των δημοσίων ελλειμμάτων και δαπανών. Είναι τα δάνεια που συνάπτει το ίδιο το κράτος για να καλύψει τις υποχρεώσεις του. Συνήθως οι κυβερνήσεις ξοδεύουν περισσότερα απ' όσα μπορούν να συγκεντρώσουν μέσω της φορολόγησης νοικοκυριών κι επιχειρήσεων, με αποτέλεσμα να καταφεύγουν στο δανεισμό για να καλύψουν το άνοιγμα.

Έτσι λοιπόν το Υπουργείο Οικονομικών αναθέτει σε ειδικούς οργανισμούς του, τη μέριμνα της βέλτιστης χρηματοδότησης των ανοιγμάτων αυτών από τις αγορές.

Για να γίνει αντιληπτό εάν το ύψος του δημοσίου δανεισμού μιας χώρας ξεπερνά τα όρια ασφαλείας, θα πρέπει να συσχετιστεί με το μέγεθος της οικονομίας που αντιπροσωπεύεται από το ΑΕΠ. Έτσι, αν το χρέος ως ποσοστό επί του ΑΕΠ είναι σχετικά μικρό τότε η αποπληρωμή του θα είναι εύκολη και επομένως καθόλου ανησυχητική.

3.1.2. Δημόσιος δανεισμός και οικονομική δραστηριότητα

Ο Δημόσιος Δανεισμός επηρεάζεται από το φαινόμενο των οικονομικών διακυμάνσεων. Όταν το επίπεδο της οικονομικής δραστηριότητας μεταβάλλεται, η κρατική δαπάνη και τα φορολογικά έσοδα επηρεάζονται κατά τρόπο αντίστοιχο.

Η οικονομία σε φάση ύφεσης

Κατά τη διάρκεια μιας ύφεσης κάποιои χάνουν τις δουλειές τους, ενώ άλλοι βλέπουν τα εισοδήματά τους να μειώνονται. Ο άμεσος αντίκτυπος της κακής κατάστασης της οικονομίας είναι η μείωση των εισπράξεων από την άμεση φορολογία (φόρος εισοδήματος) και από την έμμεση (π.χ. εισπράξεις από ΦΠΑ) διότι τα νοικοκυριά περικόπτουν τις δαπάνες τους αγοράζοντας μόνο τα προϊόντα ανελαστικής ζήτησης. Ομοίως, η μείωση των κερδών των επιχειρήσεων, μειώνει περαιτέρω τα φορολογικά έσοδα του κράτους. Από την πλευρά των δαπανών, λόγω των εκτάκτων αναγκών που δημιουργεί η ύφεση, η ανάγκη για στήριξη των ολοένα και περισσότερων ανέργων, υποχρεώνει την κυβέρνηση να αυξήσει τις κοινωνικές μεταβιβάσεις. Συμπερασματικά, σε περιόδους ύφεσης της οικονομικής δραστηριότητας, η ανάγκη του δημοσίου για δανεισμό μεγαλώνει.

Η οικονομία σε φάση μεγέθυνσης

Με την οικονομία σε φάση ανάκαμψης η παραγωγή μεγαλώνει ανταποκρινόμενη στην άνοδο της συνολικής ζήτησης, ενώ ο δημόσιος δανεισμός τείνει να μειώνεται.

Αυξάνεται η απασχόληση, περιορίζονται τα έξοδα του δημόσιου για επιδόματα ανεργίας και παροχές κοινωνικής στήριξης σε ευπαθείς ομάδες του πληθυσμού. Λόγω αύξησης της απασχόλησης τα νοικοκυριά απολαμβάνουν υψηλότερα εισοδήματα, έχουν καλή ψυχολογία, μεγαλύτερο εισόδημα και αυξάνουν τη ζήτηση αγαθών τροφοδοτώντας με ανοδικές τάσεις το ΑΕΠ. Έτσι και οι εισπράξεις του δημοσίου παρουσιάζουν σημαντική βελτίωση από την άμεση και έμμεση φορολογία. Συνεπώς, σε περιόδους άνθησης της οικονομικής δραστηριότητας, η ανάγκη για δημόσιο δανεισμό μειώνεται δραστικά ή και εξαλείφεται εντελώς στην περίπτωση δημιουργίας πλεονάσματος στο ταμείο του δημοσίου.

Ο Δημόσιος Δανεισμός λοιπόν, αυξομειώνεται ανάλογα με την φάση του οικονομικού κύκλου την οποία διέρχεται η οικονομία. Στις ανοδικές φάσεις ο δανεισμός τείνει να συρρικνώνεται αφού δημιουργούνται πλεονάσματα, ενώ σε υφεσιακές συγκυρίες ο δανεισμός αυξάνει. Το ιδανικό θα ήταν μακροχρόνια ο δημόσιος δανεισμός να μην σωρεύεται σε Χρέος. Μια τέτοια πορεία που διαμορφώνεται από τους εκάστοτε οικονομικούς κύκλους, ονομάζεται κυκλικός δανεισμός του δημοσίου, είναι απολύτως αποδεκτός και δεν επηρεάζει το Δημόσιο Χρέος.

3.1.3 Λόγοι Δημόσιου Δανεισμού

Οι δημόσιοι φορείς δανείζονται κυρίως για τους παρακάτω λόγους:

A) Χρηματοδότηση των δημοσίων επενδύσεων

Πρέπει να καλύπτονται μέσω δημοσίου δανεισμού, αφού τέτοιες επενδύσεις αποφέρουν όφελος μετά από συγκεκριμένο χρονικό διάστημα που διαχέεται σε μια σειρά ετών. Το ίδιο συμβαίνει αντιδιαμετρικά και με το κόστος του δανεισμού. Επιβαρύνει τις μεταγενέστερες γενεές που θα ωφεληθούν όμως από τις επενδύσεις.

B) Ανεπάρκεια των τρεχόντων εσόδων

Η ανεπάρκεια των εσόδων και ιδιαίτερα των φορολογικών, μπορεί να οδηγήσει σε κάλυψη ενός μέρους των δαπανών μέσω του δημοσίου δανεισμού.

Η ανεπάρκεια των φορολογικών εσόδων μπορεί να οφείλεται σε διάφορους λόγους:

- Η αύξηση των φόρων ασκεί αρνητικές επιδράσεις στην οικονομική δραστηριότητα, ιδιαιτέρως στα κίνητρα για προσφορά εργασίας, αποταμίευσης και επενδύσεων. Η αύξηση στη φορολογία των κερδών, από ένα σημείο και μετά θα οδηγήσει στη μείωση των εσόδων.
- Η αύξηση των φόρων έχει πολιτικό κόστος για την κυβέρνηση που θα λάβει μια τέτοια απόφαση, αφού οι φόροι προκαλούν την αντίδραση των φορολογούμενων. Αντίθετα, ο δανεισμός είναι πιο ευπρόσδεκτος.
- Τέλος υπάρχει η περίπτωση ορισμένοι δημόσιοι φορείς, όπως για παράδειγμα οι Οργανισμοί Κοινωνικής Ασφάλισης ή οι ΟΤΑ, να μην έχουν την ευχέρεια από τον Νόμο να προβούν σε αύξηση των εσόδων τους μέσω ασφαλιστικών εισφορών ή επιβολής φόρων, ενώ μπορούν να δανειστούν.

Γ) Ανάγκη κρατικής παρέμβασης για σταθεροποίηση της οικονομίας

Πρόκειται για σταθεροποιητικές παρεμβάσεις στο μακροοικονομικό περιβάλλον. Αυτές οι παρεμβάσεις είναι δύο μορφών:

- Αν η οικονομία βρίσκεται σε ύφεση, με συνέπεια να έχουμε ανεργία, ανεπαρκή ζήτηση προϊόντων και υπηρεσιών, ακολουθείται επεκτατική δημοσιονομική πολιτική. Οι δημόσιοι φορείς δανείζονται τις αδιάθετες αποταμιεύσεις ιδιωτών και τις δαπανούν αυξάνοντας την ενεργό ζήτηση, με συνέπεια νέα αύξηση της παραγωγής άρα και απασχόλησης. Έτσι επιτυγχάνεται αύξηση της συνολικής οικονομικής δραστηριότητας και μεγέθυνση του ΑΕΠ, με «αντάλλαγμα» όμως έναν υψηλότερο πληθωρισμό.
- Με την οικονομία σε ανάκαμψη, εμφανίζονται πληθωριστικές πιέσεις που μειώνουν τα πραγματικά εισοδήματα. Στην περίπτωση αυτή οι δημόσιοι φορείς, ιδιαίτερα το κράτος, δανείζονται με απώτερο στόχο τη μείωση της ενεργούς ζήτησης μέσω του περιορισμού της ρευστότητας της οικονομίας («τραβώντας» το χρήμα από την αγορά «φρενάρουν» την κατανάλωση). Εννοείται πως το προϊόν δανεισμού δεν επανεπενδύεται, αφού στην περίπτωση αυτή η μείωση της ζήτησης των ιδιωτικών φορέων θα αναπληρωνόταν απ' την αύξηση της ζήτησης του δημόσιου τομέα κι έτσι ο πληθωρισμός δεν θα έπεφτε.

Δ) Η στοχευόμενη χρηματοδότηση σε επιμέρους κλάδους

Οι δημόσιοι φορείς κατά καιρούς δανείζονται και διοχετεύουν το προϊόν του δανεισμού στοχευόμενα σε συγκεκριμένους τομείς της οικονομίας, που ενδεχομένως έχουν αδυναμία εξεύρεσης πόρων μέσω του μηχανισμού της αγοράς. Με τον τρόπο αυτό

εξυπηρετούνται όχι μόνο αναπτυξιακοί σκοποί, αλλά ενίοτε ορθώνονται τείχη προστατευτισμού ή επιδοτούνται παράνομα συμφέροντα και συντεχνίες, που διατηρούν άριστες σχέσεις με τα κόμματα και την εξουσία.

3.2 Τα πρώτα σημάδια

Έως τις αρχές του 2007, η παγκόσμια οικονομία λειτουργούσε σε ένα περιβάλλον απεριόριστης αισιοδοξίας. Μάλιστα, την περίοδο 2002-2007 σημειώθηκε η υψηλότερη μέση παγκόσμια ανάπτυξη των τελευταίων 40 ετών. Το μέγεθος της παγκόσμιας οικονομικής δραστηριότητας το 2007 έφτασε τα 55,6 τρισεκατομμύρια δολάρια, 23,9% υψηλότερη σε σταθερές τιμές από το 2000. Τα πρώτα σημάδια της κρίσης εμφανίστηκαν το καλοκαίρι του 2006 όταν η άνοδος των τιμών των ακινήτων στις ΗΠΑ σταμάτησε. Οι χρεοκοπίες νοικοκυριών που είχαν πάρει στεγαστικά δάνεια χαμηλής πιστοληπτικής αξιολόγησης (subprime) άρχισαν να πληθαίνουν ανησυχητικά, καθώς τα επιτόκια αυξάνονταν. Το μεγαλύτερο μέρος αυτών των δανείων είχε προηγουμένως τιτλοποιηθεί και πουληθεί σε αμοιβαία κεφάλαια σε άλλες τράπεζες και επενδυτές ανά τον κόσμο. Έτσι, οι πρώτες επιπτώσεις των χρεοκοπιών των νοικοκυριών άρχισαν να γίνονται εμφανείς στην αγορά τιτλοποιημένων ομολόγων subprime. Η πτώση των τιμών των ακινήτων είναι αυτή που απελευθέρωσε τις δυνάμεις της κρίσης. Τα πρώτα σημάδια της κρίσης εμφανίστηκαν στις αυξημένες προβλέψεις αδυναμίας συλλογής χρηματοοικονομικών απαιτήσεων, που χαρακτήρισαν τους ισολογισμούς των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων του 2006.

3.2.1 Η μεταφορά της κρίσης στην πραγματική οικονομία

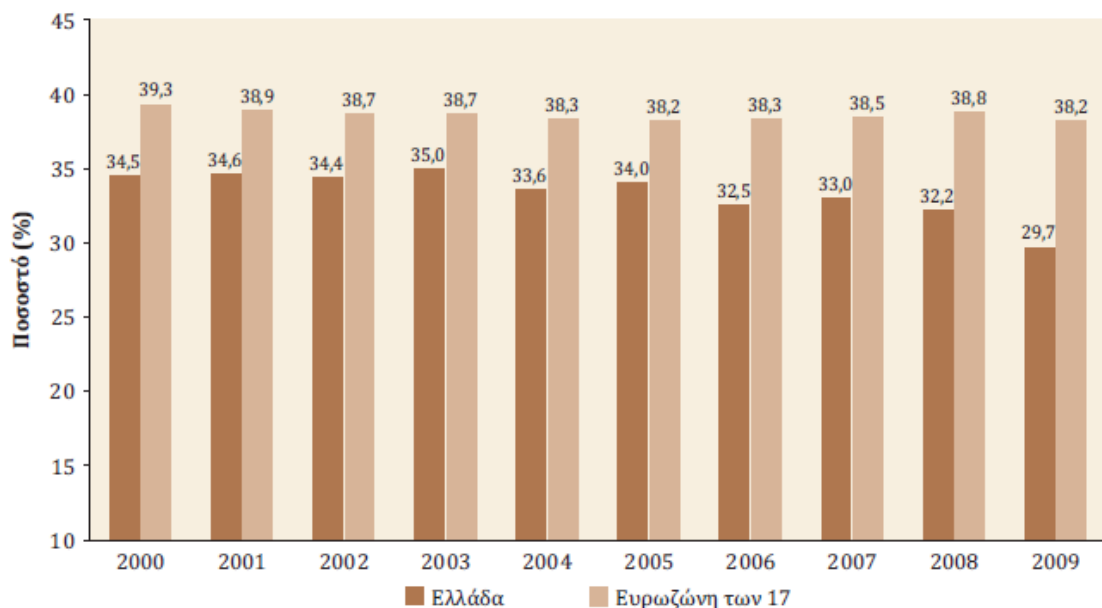
Ήδη από την αρχή της χρηματοοικονομικής κρίσης, άρχισαν να εκφράζονται ανησυχίες για την πιθανή μεταφορά της στην πραγματική οικονομία. Αυτό δεν αποφεύχθηκε. Ιδιαίτερα στο τέταρτο τρίμηνο του 2008, μετά την κατάρρευση της Lehman Brothers, κατέρρευσε σχεδόν αμέσως το διεθνές εμπόριο και η παραγωγή των χωρών διεθνώς. Επηρεάστηκαν όλες οι χώρες, ανεξάρτητα από την οικονομική πολιτική που στο παρελθόν είχαν ακολουθήσει, διότι όλες οι οικονομίες είναι διεθνοποιημένες. Διαψεύστηκε έτσι και η θεωρία της αποσύνδεσης ή «decoupling» για τις αναδυόμενες οικονομίες.

Έτσι το 2009 η παγκόσμια οικονομία βρέθηκε αντιμέτωπη με τη χειρότερη ύφεση της

μεταπολεμικής περιόδου, με το ρυθμό οικονομικής ανάπτυξης να γίνεται αρνητικός, -1,9%, για πρώτη φορά μετά το πρώτο μισό της δεκαετίας του 1930 και τη Μεγάλη Ύφεση.

Η μεταφορά της κρίσης στην πραγματική οικονομία έγινε μέσω της απομόχλευσης του χρηματοπιστωτικού συστήματος. Τα προβλήματα φερεγγυότητας από τις κεφαλαιακές απώλειες οδήγησαν τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα σε προσπάθεια τόνωσης της κεφαλαιακής τους βάσης ή/και μείωσης του μεγέθους του ενεργητικού τους. Όμως, σε αυτές τις περιπτώσεις η μείωση του ενεργητικού είναι πολλαπλάσια της αρχικής κεφαλαιακής απώλειας. Τράπεζες που στο παρελθόν δάνειζαν 50 φορές τα ίδια κεφάλαιά τους αναγκάστηκαν να περιορίσουν το δανεισμό προς τις επιχειρήσεις και τα νοικοκυριά κατά 50 φορές για να καλύψουν το χάσμα στα κεφάλαιά τους. Έτσι, θέσπισαν αυστηρότερα πιστωτικά κριτήρια και περιόρισαν τις πιστώσεις. Η μείωση στις πιστώσεις οδηγεί στη συνέχεια τις επιχειρήσεις και τα νοικοκυριά σε συρρίκνωση των δραστηριοτήτων τους, γεγονός που σημαίνει μείωση του προσωπικού, αύξηση της ανεργίας, λιγότερη παραγωγή, λιγότερο εισόδημα και επιμήκυνση της ύφεσης. Η πολλαπλασιαστική αυτή αρνητική επίδραση από το χάσμα κεφαλαίων στο νέο δανεισμό καθώς και στην ανανέωση των παλαιών δανείων μεταφέρει την κρίση στην πραγματική οικονομία. Ταυτόχρονα, η ύφεση μειώνει τη δυνατότητα επιχειρήσεων και νοικοκυριών να εξυπηρετούν τα δάνειά τους, δημιουργώντας έτσι έναν φαύλο κύκλο.

Γράφημα 3.1. Πραγματική φορολογική επιβάρυνση του εισοδήματος που προέρχεται από την εργασία, ΕΛΛΑΔΑ και ΕΥΡΩΖΩΝΗ των 17, 2000-2009

Πηγή: Eurostat

Στο γράφημα 3.1 απεικονίζεται η πραγματική φορολογική επιβάρυνση του εισοδήματος που προέρχεται από την εργασία στην Ελλάδα και την Ευρωζώνη των 17 για το διάστημα 2000-2009. Η φορολογική επιβάρυνση εκφράζει τα έσοδα που προέρχονται από τη φορολόγηση της εργασίας ως ποσοστό του συνολικού εισοδήματος από εργασία (όπως αυτό εκτιμάται από τους εθνικούς λογαριασμούς). Τα στοιχεία φανερώνουν την υστέρηση της Ελλάδας σε σχέση με τον μέσο όρο της Ευρωζώνης. Πρόκειται για υστέρηση που κινείται προσεγγιστικά στις 3-9 ποσοστιαίες μονάδες. Είναι αξιοσημείωτο ότι η διαφορά αυτή διευρύνεται τα τελευταία χρόνια, με αποκορύφωμα το 2009. Θα μπορούσε κάποιος να ισχυριστεί ότι η συγκεκριμένη υστέρηση αποτελεί παράγοντα που συμβάλλει στα μειωμένα φορολογικά έσοδα.

3.3 Οι αποφάσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την κρίση χρέους της Ελλάδας και της Ευρωζώνης

Στη Σύνοδο Κορυφής της Ευρωπαϊκής Ένωσης στις 21 Ιουλίου 2011 έγινε προσπάθεια συνολικής αντιμετώπισης του προβλήματος. Επήλθε καταρχήν, συμφωνία για ένα νέο πρόγραμμα για την κάλυψη του χρηματοδοτικού ελλείμματος της Ελλάδας από κοινού με το ΔΝΤ και την εθελοντική συμβολή του ιδιωτικού τομέα, ύψους 158 δις ευρώ. Η συνολική επίσημη χρηματοδότηση θα ανέλθει στα 109 δις ευρώ και θα παρασχεθεί μέσω του Ευρωπαϊκού Ταμείου Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας. Συμφώνησαν να προχωρήσουν σε μείωση του επιτοκίου δανεισμού προς τη χώρα μας (τόσο για τα παλαιά όσο και τα νέα δάνεια) από την ευρωζώνη στο 3,5%, ενώ επιμηκύνεται η περίοδος του χρόνου αποπληρωμής από τα 7,5 στα τουλάχιστον 15 χρόνια που θα μπορούσε μαζί με την περίοδο χάριτος να φτάσει τα 30 χρόνια.

Οι ιδιώτες επενδυτές θα συμμετάσχουν στη στήριξη της Ελλάδας με τους ίδιους όρους που αποφασίστηκε και για το δημόσιο τομέα, δηλαδή μείωση του επιτοκίου και επιμήκυνση του χρόνου αποπληρωμής στα παραπάνω επίπεδα. Η συμμετοχή μπορεί να γίνει με διάφορους τρόπους, όπως η μετακύλιση των ομολόγων που λήγουν, η ανταλλαγή με νέες εκδόσεις, ενώ μπορεί επίσης να τα αγοράσει η Ελλάδα με χρήματα που θα δανειστεί από Ευρωπαϊκό Ταμείο Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας. Σε κάθε περίπτωση είτε είναι επανεπένδυση είτε πώληση, αυτό θα γίνει σε μια απομείωση του ελληνικού δημόσιου χρέους, η οποία θα φτάσει τα 37 δις ευρώ, συμπεριλαμβανομένης δε, της επαναγοράς ομολόγων, θα ανέλθει στα 49,6 δις ευρώ. Η συναλλαγή αφορά ομόλογα ύψους 135 δις ευρώ σε 10 χρόνια.

Η συμμετοχή των ιδιωτών είναι προφανές ότι θα οδηγήσει σε υποβάθμιση της χώρας από τους οίκους αξιολόγησης σε καθεστώς «επιλεκτικής χρεοκοπίας», στο οποίο εκτιμάται ότι θα παραμείνει για λίγες μέρες. Σημαντική υποχώρηση έκανε ο πρόεδρος της ΕΚΤ Ζαν-Κλοντ Τρισέ, ο οποίος είχε προειδοποιήσει ότι δεν πρόκειται να αποδέχεται ομόλογα από τις ελληνικές τράπεζες για παροχή ρευστότητας μετά την υποβάθμιση, αποσπώντας όμως την εγγύηση της ευρωζώνης για το ποσό που θα παράσχει η ΕΚΤ.

Παράλληλα, οι Ευρωπαίοι ηγέτες δεσμεύονται στην προώθηση μιας συνολικής στρατηγικής με στόχο την έξοδο της χώρας από την ύφεση και την επιστροφή στην ανάπτυξη. Αυτό θα επιτευχθεί με τη διοχέτευση των πόρων των διαρθρωτικών ταμείων προς την ανταγωνιστικότητα και την οικονομική μεγέθυνση, τη δημιουργία θέσεων εργασίας και την κατάρτιση.

Ταυτόχρονα, για το σύνολο της ευρωζώνης, αποφασίστηκε η αλλαγή της λειτουργίας του Ευρωπαϊκού Ταμείου Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας, το οποίο πέρα από τα δάνεια που έδινε σήμερα στις χώρες που βρίσκονται σε μνημόνιο, θα μπορεί μόλις ολοκληρωθεί η αλλαγή του καταστατικού του, δρώντας προληπτικά, να αγοράζει ομόλογα χωρών της ευρωζώνης στη δευτερογενή αγορά ή να δανείζει κράτη – μέλη να το κάνουν τα ίδια. Αυτό θα γίνεται με ομόφωνη απόφαση των χωρών της ευρωζώνης και με βάση ανάλυση της ΕΚΤ και θα λειτουργήσει ως «ασπίδα» έναντι των επιθέσεων των αγορών στα ομόλογα μιας χώρας. Παράλληλα, αποφασίστηκε το επιτόκιο δανεισμού και οι προθεσμίες λήξης που ισχύουν για την Ελλάδα, να ισχύσουν και για τα δάνεια της Ιρλανδίας και της Πορτογαλίας, αν και εξαιρείται η συμμετοχή του ιδιωτικού τομέα για οποιαδήποτε άλλη χώρα. Επίσης, συμφωνήθηκε ότι πρέπει να περιοριστεί η εξάρτηση από εξωτερικές αξιολογήσεις πιστοληπτικής ικανότητας στο κανονιστικό πλαίσιο της ΕΕ. Τέλος, καλούνται όλα τα κράτη – μέλη της ευρωζώνης να τηρήσουν αυστηρά τους συμπεφωνημένους δημοσιονομικούς στόχους, θα βελτιώσουν την ανταγωνιστικότητα και να αντιμετωπίσουν τις μακροοικονομικές ανισορροπίες. Τα δημοσιονομικά ελλείμματα σε όλες τις χώρες εκτός από τις υπαγόμενες σε πρόγραμμα πρέπει να μειωθούν κάτω από 3% ως το 2013 το αργότερο.

3.4 Οι αγορές κλείνουν για την Ελλάδα

Η ελληνική κρίση ξεκίνησε από την οικονομική δυσπραγία που εισήχθη στην Ελλάδα λόγω της διεθνούς ύφεσης και φανέρωσε την υπερχρέωση του ελληνικού Δημοσίου και

την πιθανή αδυναμία ελέγχου του διογκωμένου χρέους του. Η ύφεση στην Ευρώπη το 2008 δεν επηρέασε αμέσως την Ελλάδα. Το 2008 η Ευρωζώνη είχε ανάπτυξη 0,4%, ενώ η Ελλάδα παρουσίαζε έναν ρυθμό του 1%. Η Ελλάδα έχει μία αρκετά κλειστή οικονομία και δεν είχε τραπεζικά προβλήματα, όπως οι υπόλοιπες οικονομίες της Δυτικής Ευρώπης. Καθώς όμως η παγκόσμια ύφεση συνεχιζόταν οι επιπτώσεις άρχισαν να εμφανίζονται και στην Ελλάδα. Οι ελληνικές εξαγωγές επηρεάστηκαν το τελευταίο τρίμηνο του 2008, με αποτέλεσμα η οικονομία το 2009 να συρρικνώνεται κατά -2%, όταν στην Ευρωζώνη υποχωρεί κατά -4,1%. Το 2009 ήταν η 14η χρονιά σύγκλισης του ελληνικού βιοτικού επιπέδου προς τον ευρωπαϊκό μέσο όρο. Το 2010 όμως ξεκινάει μία απόκλιση, καθώς η ευρωπαϊκή οικονομία σταθεροποιήθηκε και ανέκαμψε, ενώ η ελληνική επιδεινώθηκε.

Το μέγεθος του δημοσιονομικού προβλήματος ήταν γνωστό από τον Οκτώβριο του 2009, όταν έγινε φανερό ότι το έλλειμμα της γενικής κυβέρνησης είχε ξεπεράσει το 12% του ΑΕΠ (τελικά διαμορφώνεται σε 15,4% με την τελευταία αναθεώρηση από τη Eurostat το Νοέμβριο του 2010) και έδειχνε ότι η οικονομία μας έμπαινε σε περίοδο δημοσιονομικής κρίσης, με δεδομένο και το υψηλό δημόσιο χρέος. Η αποκάλυψη για την ελληνική δημοσιονομική εκτροπή προκάλεσε αλυσιδωτές αντιδράσεις. Οι πρώτοι που αντέδρασαν ήταν οι οίκοι αξιολόγησης και οι υποβαθμίσεις της Ελλάδας ήταν διαδοχικές. Η Ελλάδα τότε συγκέντρωσε το ενδιαφέρον των αγορών. Η αξιοπιστία της κλονίστηκε. Ο Προϋπολογισμός του 2010 περιελάμβανε μια σειρά από μέτρα για τη μείωση του ελλείμματος κατά 3,3 π.μ. Και την ενίσχυση της ανάπτυξης.

Το νέο έτος το κόστος δανεισμού συνεχώς αυξανόταν. Στις 15 Ιανουαρίου του 2010, η ελληνική κυβέρνηση ανακοίνωσε το νέο Επικαιροποιημένο Πρόγραμμα Σταθερότητας και Ανάπτυξης (ΕΠΣΑ 2009-2013) που περιελάμβανε μέτρα για μείωση του ελλείμματος κάτω από 3% έως το 2012. Παρόλα αυτά οι αγορές δεν πείθονται. Τα επιτόκια συνεχίζουν την ανοδική τους πορεία και η αγορά πιέζει για πιο δραστικά και μόνιμα μέτρα. Την 1η Φεβρουαρίου το spread των διετών ομολόγων φτάνει τις 347 μονάδες βάσης και των δεκαετών ομολόγων φτάνει τις 270 μονάδες βάσης. Τον ίδιο μήνα ανακοινώνονται πρόσθετα δημοσιονομικά μέτρα για τον περιορισμό του ελλείμματος, που περιλαμβάνουν πάγωμα μισθών στο δημόσιο τομέα, αύξηση των ορίων συνταξιοδότησης και αύξηση στο φόρο καυσίμων. Παράλληλα εγκρίνεται το ΕΠΣΑ από το ECOFIN και η ελληνική κυβέρνηση δεσμεύεται για την υποβολή σχεδίου επίτευξης των δημοσιονομικών στόχων και για την υιοθέτηση όσο το δυνατόν συντομότερα ενός προγράμματος διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων, στο συνταξιοδοτικό,

στην υγεία, στη δημόσια διοίκηση, στο επιχειρηματικό περιβάλλον κλπ. Ακολουθεί μία πτώση των περιθωρίων των CDS. Στις 3 Μαρτίου ανακοινώνεται νέο πακέτο μέτρων που περιλαμβάνει αύξηση του ΦΠΑ κατά 2 π.μ., στο 21%, νέες αυξήσεις έμμεσων φόρων, νέους φόρους στην περιουσία, περικοπή του προγράμματος Δημόσιων Επενδύσεων, περικοπές αποδοχών των δημοσίων υπαλλήλων, πάγωμα των συντάξεων του Δημοσίου, περιορισμό των προσλήψεων στο Δημόσιο κ.α. συνολικού ύψους 4,8 δις ευρώ ή 2% του ΑΕΠ και συνολικά με τα μέτρα του ΕΠΣΑ η περικοπή του ελλείμματος ανερχόταν σε 16,2 δις ευρώ ή 6,8% του ΑΕΠ. Οι αγορές συνεχίζουν να παραμένουν σχετικά ήρεμες και στάσιμες. Στις 15 Μαρτίου στη συνάντηση των υπουργών Οικονομικών της Ευρωζώνης ανακοινώνεται η απόφαση δημιουργίας μηχανισμού στήριξης των μελών της ΕΕ με τη συμμετοχή του ΔΝΤ.

Παράλληλα η ΕΚΤ ανακοίνωσε ότι θα συνεχίσει να δέχεται κρατικά ομόλογα πιστοληπτικής αξιολόγησης BBB- και μετά το 2010, με έκπτωση όμως στον υπολογισμό της αξίας τους ως εχεγγύων. Στις 24 Μαρτίου κατατέθηκε στη Βουλή το νομοσχέδιο για τη φορολογική μεταρρύθμιση (που ψηφίστηκε στις 20 Απριλίου) και στις 31 Μαρτίου δημοσιοποιήθηκαν οι βασικοί άξονες του νομοσχεδίου για τη μεταρρύθμιση της κοινωνικής ασφάλισης. Επίσης, κατοχυρώθηκε η ανεξαρτησία της Στατιστικής Υπηρεσίας, με την ίδρυση της Ελληνικής Στατιστικής Αρχής. Οι αγορές όμως δεν κατευνάζονται. Απεναντίας τα επιτόκια ξεκινούν νέα ανοδική πορεία. Έτσι, το spread των ελληνικών δεκαετών ομολόγων από τα αντίστοιχα γερμανικά αυξήθηκε απότομα από τις 343,9 π.μ. Την 5/4/2010, στις 440,6 π.μ. Την 8/4/2010 και στις 574,6 π.μ. Την 22/4/2010 (ημέρα δημοσιοποίησης των νέων στοιχείων για το έλλειμμα και το χρέος από την ΕΕ). Ανάλογη ήταν και η αύξηση των ελληνικών CDS που προεξοφλούσαν πια με μεγάλη πιθανότητα την αναδιάρθρωση του ελληνικού χρέους, καθώς σε δύο μόλις εβδομάδες τα περιθώρια των CDS αυξήθηκαν κατά 103%. Στις 23 Απριλίου η Ελλάδα ζητά επισήμως την ένταξή της στον μηχανισμό στήριξης, αφού το κόστος δανεισμού έχει εκτοξευτεί σε μη αποδεκτά ύψη, η χώρα αδυνατεί να βρει χρηματοδότηση από την αγορά και απειλείται με χρεοκοπία. Στις 27 Απριλίου το spread των διετών ομολόγων φτάνει τις 1552 μονάδες βάσης και των δεκαετών ομολόγων φτάνει τις 755 μονάδες βάσης. Τον Απρίλιο οι οίκοι αξιολόγησης προχωρούν σε νέες υποβαθμίσεις της Ελλάδας. Τα ομόλογα του ελληνικού κράτους υποβαθμίζονται, πρώτη φορά στην ιστορία των αξιολογήσεών τους, στην κατηγορία των «σκουπιδιών» ή junk. Στις 3 Μαΐου η ΕΚΤ ανακοίνωσε ότι αναστέλλει επ' αόριστον το όριο πιστοληπτικής αξιολόγησης για τα ομόλογα του ελληνικού δημοσίου που δέχεται ως εγγύηση,

αποτρέποντας έτσι το ενδεχόμενο πρόκλησης προβλημάτων ρευστότητας στις ελληνικές τράπεζες.

3.5 Ο μηχανισμός στήριξης της Ελλάδας

Μετά από έκτακτη συνεδρίαση του Eurogroup στις 2 Μαΐου αποφασίστηκε η χρηματοδότηση της Ελλάδας με 110 δις ευρώ. Στις 5 Μαΐου υπογράφεται το Μνημόνιο (Memorandum of Understanding) ανάμεσα στην Ελλάδα, την ΕΕ και το ΔΝΤ.

Περιλαμβάνει πόρους 80 δις ευρώ μέσω διακρατικών δανείων από τις χώρες της Ευρωζώνης (πλην της Σλοβακίας) και 30 δις ευρώ από το ΔΝΤ. Πρόκειται για τριετή δάνεια που θα καλύψουν τις δανειακές ανάγκες της Ελλάδας μέχρι το 2012. Τα χρήματα θα δίνονται με δόσεις, αφού πρώτα θα αξιολογείται η πορεία υλοποίησης των μέτρων που περιλαμβάνονται στο Μνημόνιο. Ο τόκος υπολογίζεται με βάση κυμαινόμενο επιτόκιο (Euribor τριών μηνών) με περιθώριο 300 μονάδων βάσης για τα πρώτα τρία έτη (400 μονάδων βάσης μετέπειτα). Τα κράτη μέλη θα χρεώσουν επίσης προκαταβαλλόμενη προμήθεια ίση με 50 μονάδες βάσης. Το κόστος δανεισμού από την ΕΕ διαμορφώθηκε σε 5,2% και από το ΔΝΤ σε 3,3%.

Προϋπόθεση για την εκταμίευση των δόσεων είναι η επίτευξη των στόχων του Μνημονίου. Είναι ένα πρόγραμμα δημοσιονομικής προσαρμογής και διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων. Η αξιολόγηση είναι τριμηνιαία, ενώ το μεγαλύτερο μέρος των μεταρρυθμίσεων προβλέπεται να πραγματοποιηθεί τα δύο πρώτα χρόνια του προγράμματος.

Ο μηχανισμός στήριξης προβλέπει τη σύσταση Ταμείου Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας που προικοδοτήθηκε με 10 δις ευρώ από το πακέτο των 110 δις, με στόχο την κεφαλαιακή ενίσχυση των ελληνικών τραπεζών σε περίπτωση που προέκυπτε η σχετική ανάγκη. Στόχος είναι να τεθεί ένα δίκτυο ασφαλείας και να βελτιωθεί, αφενός, η εμπιστοσύνη του κοινού στον τραπεζικό τομέα, αφετέρου, οι συνθήκες ρευστότητας και κεφαλαιακής επάρκειας.

Οι βραχυπρόθεσμοι στόχοι, όπως αναφέρονται στο Πρόγραμμα Οικονομικής Προσαρμογής (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2010) είναι η αποκατάσταση της εμπιστοσύνης και η διατήρηση της δημοσιονομικής σταθερότητας. Αποτελεί εξαιρετικά επείγουσα ανάγκη η δημοσιονομική εξυγίανση, η οποία θα βασίζεται σε μέτρα που θα επιφέρουν εξοικονόμηση δαπανών του δημοσίου τομέα και θα βελτιώνουν την ικανότητα της κυβέρνησης για συγκέντρωση εσόδων. Παράλληλα χρειάζονται μέτρα που θα

εξασφαλίσουν τη διάρκεια της δημοσιονομικής προσαρμογής, όπως η αναμόρφωση του συνταξιοδοτικού συστήματος, η ενίσχυση του δημοσιονομικού πλαισίου, και διαρθρωτικές πολιτικές όπως μεταρρυθμίσεις της δημόσιας διοίκησης και μέτρα για την καταπολέμηση της διαφθοράς και της φοροδιαφυγής.

Μεσοπρόθεσμος στόχος του προγράμματος είναι η βελτίωση της ανταγωνιστικότητας και η αλλαγή της διάρθρωσης της οικονομίας προς ένα αναπτυξιακό μοντέλο στηριζόμενο περισσότερο στις επενδύσεις και στις εξαγωγές. Να προχωρήσει η ανακατανομή πόρων από τον τομέα των μη εμπορεύσιμων αγαθών και υπηρεσιών προς τον τομέα των εμπορεύσιμων. Μεταρρυθμίσεις χρειάζονται ιδίως για τον εκσυγχρονισμό του δημοσίου τομέα, την αύξηση της αποτελεσματικότητας και της ευελιξίας των αγορών προϊόντων και εργασίας και τη δημιουργία ενός περισσότερο ανοικτού και προσβάσιμου επιχειρηματικού περιβάλλοντος για εγχώριους και ξένους επενδυτές, συμπεριλαμβανομένης της μείωσης της άμεσης συμμετοχής του Δημοσίου στις εγχώριες βιομηχανίες.

Σύμφωνα με τις παραδοχές του Προγράμματος, η σταθεροποίηση του δείκτη δημόσιου χρέους στο τέλος της προγραμματικής περιόδου (2013-14) θα απαιτήσει βελτίωση του πρωτογενούς ισοζυγίου από έλλειμμα 8,5% του ΑΕΠ σε πλεόνασμα λίγο κάτω του 6% του ΑΕΠ. Ομοίως, η μείωση του ελλείμματος τρεχουσών συναλλαγών σε επίπεδο που ανταποκρίνεται περισσότερο στα βασικά μεγέθη (έστω 2 έως 3% του ΑΕΠ) θα απαιτήσει, με δεδομένες τις μεγάλες εκροές εισοδήματος για την εξυπηρέτηση του εξωτερικού χρέους, σε γενικές γραμμές ισοσκελισμένο ισοζύγιο αγαθών και υπηρεσιών (έναντι ελλείμματος 10% του ΑΕΠ το 2009).

Η αύξηση του πραγματικού ΑΕΠ αναμένεται να συρρικνωθεί σημαντικά το 2010-2011 και να αρχίσει στη συνέχεια να ανακάμπτει με αργό ρυθμό. Το οικονομικό πρόγραμμα λαμβάνει ως βάση αρνητική αύξηση 4% το 2010 και 2,6% το 2011. Το δημοσιονομικό έλλειμμα προβλέπεται να μειωθεί από σχεδόν 14% του ΑΕΠ το 2009 σε ποσοστό κάτω του 3% του ΑΕΠ το 2014. Σε σχέση με μια κατάσταση αμετάβλητων πολιτικών, αυτό θα απαιτήσει δημοσιονομικά μέτρα που να αντιστοιχούν στο 13% του ΑΕΠ κατά την περίοδο 2010-2014, πέρα και πάνω από εκείνα που ήδη εφαρμόζονται το 2010 (τα οποία εκτιμώνται από τις υπηρεσίες της Επιτροπής σε 5,5% του ΑΕΠ). Ο δείκτης χρέους θα αρχίσει να μειώνεται το 2014, αλλά θα παραμείνει κατά περισσότερο από 30 εκατοστιαίες μονάδες υψηλότερος από το επίπεδο του 2009. Η δημοσιονομική και εισοδηματική πολιτική και οι διαρθρωτικές πολιτικές, σε συνδυασμό με αύξηση του δείκτη αποταμίευσης του ιδιωτικού τομέα οφειλόμενη στην κρίση και στην πιστωτική

στενότητα, προβλέπεται ότι θα επιφέρουν μείωση του ελλείμματος του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών σε περίπου 5,5% του ΑΕΠ το 2013. Το καθαρό εξωτερικό χρέος θα αρχίσει να μειώνεται το 2013, αφού κορυφωθεί σε ποσοστό μόλις κάτω του 120% του ΑΕΠ.

Ειδικότερα, με το Πρόγραμμα Οικονομικής Προσαρμογής επιβάλλονται νέα μέτρα αύξησης των φορολογικών εσόδων (ύψους 1,25 δις ευρώ) και μειώσεις των δημοσίων δαπανών (ύψους 4,55 δις ευρώ) με συνολική δημοσιονομική επίπτωση το 2010 ύψους 5,8 δις ευρώ (2,5% του ΑΕΠ). Τα μέτρα αυτά είναι πρόσθετα εκείνων που περιλάμβαναν τα προηγούμενα πακέτα μέτρων που, τα οποία συνεπάγονταν μείωση του ελλείμματος της γενικής κυβέρνησης το 2010 κατά 16,1 δις ευρώ (6,5 π.μ. του ΑΕΠ). Επιπλέον των ανωτέρω, το Πρόγραμμα εκτιμά την επίπτωση κατά το 2011 και στα επόμενα έτη των νέων μέτρων αύξησης των φορολογικών εσόδων (δηλαδή από την εφαρμογή των νέων ρυθμίσεων του φορολογικού νόμου για διεύρυνση της φορολογικής βάσης, την αύξηση των συντελεστών του ΦΠΑ και των ειδικών φόρων στα καύσιμα, τα ποτά και τα τσιγάρα, την επιβολή των νέων φόρων περιουσίας, κ.α.) και μείωσης των δημοσίων δαπανών (δηλαδή την εκ βάθρων αναδιάρθρωση των ΟΤΑ με το πρόγραμμα «Καλλικράτης», καθώς και την αναδιάρθρωση του δημοσίου τομέα γενικότερα που θα οδηγήσουν σε σημαντική μείωση της απασχόλησης στον δημόσιο τομέα, την αναμόρφωση του συστήματος παροχής υγειονομικής περίθαλψης, την μεταρρύθμιση του συστήματος κοινωνικής ασφάλισης, κ.α.) που έχει ήδη θεσπίσει η ελληνική κυβέρνηση. Ειδικότερα, η επίπτωση των νέων μέτρων στη μείωση του ελλείμματος το 2011 εκτιμάται στα 9,15 δις ευρώ ή στο 3,83% του ΑΕΠ. Ωστόσο, εκτιμάται ότι το έλλειμμα θα μειωθεί ελάχιστα το 2011 στο 7,6% του ΑΕΠ (κατά 0,5 π.μ.). Η επίπτωση του Προγράμματος στη μείωση του ελλείμματος το 2012 εκτιμάται στα 5,58 δις ευρώ ή στο 2,3% του ΑΕΠ, και για το 2013 στα 4,78 δις ευρώ ή στο 1,9% του ΑΕΠ. Γενικά η συνολική επίπτωση των μέτρων δημοσιονομικής προσαρμογής που έχει λάβει η ελληνική κυβέρνηση ανέρχεται στα 42 δις ευρώ. Αντ' αυτού το Πρόγραμμα υποθέτει ότι η πραγματική προσαρμογή στην πράξη δεν θα υπερβεί τα 30 δις ευρώ, δηλαδή το 12,5% του μέσου ΑΕΠ στην περίοδο 2010-2013.

3.6Η πορεία της δημοσιονομικής και διαρθρωτικής προσαρμογής

Το 2010 το έλλειμμα της γενικής κυβέρνησης εμφάνισε μείωση της τάξεως των 5 εκατοστιαίων μονάδων του ΑΕΠ και διαμορφώθηκε στο 10,5% χωρίς όμως να

επιτευχθεί ο στόχος του Προγράμματος. Ο στόχος της μείωσης του δημοσιονομικού ελλείμματος στο 7,5% του ΑΕΠ για το 2011, συνεπάγεται επιπλέον δημοσιονομική εξυγίανση σε ποσοστό 2% του ΑΕΠ σε σύγκριση με τον αρχικό σχεδιασμό του Προγράμματος, λόγω της αναθεώρηση του ελλείμματος του 2009. Το πραγματικό ΑΕΠ όμως, μειώθηκε κατά 4,5% η συνολική απασχόληση μειώθηκε κατά 2,7% και η μισθωτή απασχόληση κατά 3%, ενώ το μέσο ποσοστό ανεργίας αυξήθηκε στο 12,5% το 2010, ενώ έχει φτάσει ήδη στο 16% το πρώτο εξάμηνο του 2011. Ταυτόχρονα, το έλλειμμα του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών εμφάνισε μόνο περιορισμένη υποχώρηση στο 10,4% του ΑΕΠ (από 11% το 2009), ο πληθωρισμός έφτασε το 4,7%, οι μέσες ονομαστικές αποδοχές των μισθωτών στο σύνολο της οικονομίας μειώθηκαν κατά 5,0% (σύμφωνα με εκτιμήσεις της Τράπεζας της Ελλάδος) και ο ετήσιος ρυθμός πιστωτικής επέκτασης προς τον εγχώριο ιδιωτικό τομέα ήταν μηδενικός το Δεκέμβριο (ελαφρά αρνητικός για τα νοικοκυριά, ελαφρά θετικός για τις επιχειρήσεις). Οι μεταρρυθμίσεις σχετικά με τις συμβάσεις εργασίας, την απελευθέρωση επαγγελματιών και το πρόγραμμα ιδιωτικοποιήσεων φαίνεται να μην προχωρούν με τους ρυθμούς που αναφέρονται στο πρόγραμμα. Ταυτόχρονα, δύο σημαντικά ανησυχητικά δεδομένα είναι τα εξής:

Πρώτον, σύμφωνα με κατά προσέγγιση εκτιμήσεις, ο δυνητικός ρυθμός ανάπτυξης, που είχε πλησιάσει το 3,5% κατά μέσο όρο την εννιάεταία 2000-2008 και υποχώρησε κάτω του 1,5% το 2009, σήμερα είναι της τάξεως του 0,5% ή και χαμηλότερος.

Δεύτερον, η ακαθάριστη εθνική αποταμίευση ήταν μόλις 2,1% του ΑΕΠ το 2009 και 2,8% το 2010. Η καθαρή εθνική αποταμίευση, που δεν περιλαμβάνει τις αποσβέσεις ήταν αρνητική (-12,1% του ΑΕΠ το 2009, -13,9% το 2010), όπως εξάλλου και ολόκληρη την περίοδο από το 2002 (το 2001 ήταν θετική, αλλά μόλις 0,2% του ΑΕΠ).

Κύρια θετική εξέλιξη του 2010, εκτός από τη μεγάλη μείωση του δημόσιου ελλείμματος, ήταν η ανάκαμψη των εξαγωγών αγαθών, που έγινε αισθητή από το δεύτερο εξάμηνο και επιβεβαιώνεται από όλους τους δείκτες, αν και το επίπεδο των εξαγωγών, επειδή μειώθηκε πολύ το 2009, συνεχίζει να υστερεί έναντι του 2008. Οφείλεται βεβαίως στην ανάκαμψη της παγκόσμιας οικονομίας και επομένως της ζήτησης από τους εμπορικούς μας εταίρους, καθώς και στη μεγαλύτερη δραστηριοποίηση των ελληνικών επιχειρήσεων στην εξωτερική αγορά προκειμένου να αντισταθμίσουν τη μείωση της εγχώριας ζήτησης για τα προϊόντα τους. Αντανακλά

όμως επίσης την έναρξη της ανάκτησης των απωλειών ανταγωνιστικότητας. Σύμφωνα με εκτιμήσεις της Τράπεζας της Ελλάδος, την εννιαετία 2001-2009 η διεθνής ανταγωνιστικότητα έναντι 28 εμπορικών εταίρων της χώρας είχε υποχωρήσει σωρευτικά κατά 19% βάσει των σχετικών τιμών καταναλωτή και κατά 28% περίπου βάσει του σχετικού κόστους εργασίας ανά μονάδα προϊόντος στο σύνολο της οικονομίας. Το 2010 όμως, η ανταγωνιστικότητα βάσει των σχετικών τιμών καταναλωτή βελτιώθηκε ελαφρά (κατά 0,5% - εξέλιξη που σημειώθηκε παρά τον υψηλό πληθωρισμό και οφείλεται αποκλειστικά στην υποχώρηση της σταθμισμένης ισοτιμίας του ευρώ), ενώ η ανταγωνιστικότητα βάσει του σχετικού κόστους εργασίας εκτιμάται ότι βελτιώθηκε αισθητά, περίπου κατά 6% για το σύνολο της οικονομίας και κατά 5% για τον επιχειρηματικό τομέα, γεγονός που σε αξιόλογο βαθμό αντανάκλα τη σημαντική μείωση των αποδοχών και του κόστους εργασίας ανά μονάδα προϊόντος τόσο στο δημόσιο όσο και στον ιδιωτικό τομέα, αλλά και τη μεταβολή της σταθμισμένης συναλλαγματικής ισοτιμίας του ευρώ.

Δύο ακόμη εξελίξεις μπορούν υπό ορισμένες προϋποθέσεις να χαρακτηριστούν θετικές.

1. Ο πυρήνας του πληθωρισμού (που δεν περιλαμβάνει τις τιμές της ενέργειας και των μη επεξεργασμένων τροφίμων) διαμορφώθηκε μεν στο 3,0% το Δεκέμβριο, αλλά χωρίς την επίπτωση των αυξήσεων της έμμεσης φορολογίας ήταν μόλις 0,3%. Αυτό αντανάκλα την αντιστροφή των πληθωριστικών πιέσεων που προέρχονταν στη χώρα μας από την πλευρά της ζήτησης και του κόστους εργασίας, ενώ στηρίζει την πρόβλεψη ότι ο πληθωρισμός όπως μετρείται από το δείκτη τιμών καταναλωτή θα υποχωρήσει σταδιακά, καθώς θα εξασθενεί η επίπτωση των αυξήσεων των έμμεσων φόρων. Δεν φαίνεται πάντως να υπάρχει ενδεχόμενο «αποπληθωρισμού», δηλαδή μιας όχι πρόσκαιρης υποχώρησης του γενικού επιπέδου των τιμών, καθώς αναμένονται πληθωριστικές επιδράσεις σε πρώτη φάση από εξωγενείς παράγοντες, όπως η άνοδος των τιμών του πετρελαίου, άλλων πρώτων υλών και των τροφίμων στην παγκόσμια αγορά (που οφείλεται τόσο σε διαρθρωτικά όσο και σε κυκλικά αίτια) και η αυξητική τάση των τιμών σε χώρες από τις οποίες η Ελλάδα εισάγει μεταποιημένα προϊόντα, και μελλοντικά από τη σταδιακή ανάκαμψη της εγχώριας οικονομικής δραστηριότητας.

2. Συνεχίστηκε το 2010 η μεγάλη μείωση των εισαγωγών αγαθών, η οποία σε σταθερές τιμές και σύμφωνα με εθνικολογιστικά στοιχεία, έφτασε σωρευτικά το 25,4% τη διετία 2009-2010. Η εξέλιξη αυτή αντανάκλα άμεσα την αντίστοιχη σωρευτική υποχώρηση

της ιδιωτικής κατανάλωσης κατά 6,6% και των επενδύσεων πάγιου κεφαλαίου κατά 25,9% το ίδιο διάστημα, είναι δηλαδή αποτέλεσμα της ύφεσης. Μπορεί ωστόσο να θεωρηθεί θετική, στο βαθμό που η μείωση των εισαγωγών καταναλωτικών αγαθών αντανακλά και μια προσαρμογή του καταναλωτικού προτύπου των ελληνικών νοικοκυριών, η οποία μπορεί να συμβάλλει στο μονιμότερο περιορισμό του εμπορικού ελλείμματος.

Η επιδίωξη της δημοσιονομικής εξυγίανσης πρέπει στο εξής να στηρίζεται κυρίως στις διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις στο δημόσιο τομέα. Η παρακολούθηση και η σωστή εκτέλεση των προϋπολογισμών όλων των δημοσίων φορέων είναι επιβεβλημένη.

Γενικότερα, η βελτίωση κατάρτισης του προϋπολογισμού και της άσκησης δημοσιονομικής πολιτικής πρέπει να χαρακτηρίζεται από συνέχεια και συνέπεια. Σημαντική θα ήταν και η επιβολή εθνικών αριθμητικών δημοσιονομικών κανόνων, συμπληρωματικών σε αυτούς που προβλέπει η Συνθήκη του Μάαστριχτ, προκειμένου να αποφεύγονται τα δημοσιονομικά ελλείμματα και η συσσώρευση δημόσιου χρέους και να διασφαλίζεται η βιωσιμότητα των δημόσιων οικονομικών.

Η αναδιάρθρωση ζημιωγόνων ΔΕΚΟ, η παύση λειτουργίας μη αναγκαίων φορέων του δημόσιου τομέα και συγχώνευση άλλων, καθώς και η επιτάχυνση των αποκρατικοποιήσεων θα συμβάλουν σημαντικά στη μείωση των δημόσιων δαπανών. Αλλά και η πλήρης καταγραφή και καλύτερη αξιοποίηση της περιουσίας του Δημοσίου, μπορούν να συμβάλουν άμεσα στην αύξηση των εσόδων και την αποκλιμάκωση του δημόσιου χρέους ως ποσοστού του ΑΕΠ.

Ο έλεγχος των δημόσιων ιατρικών δαπανών και η ποιότητα των υπηρεσιών υγείας θα πρέπει να ενισχυθεί περισσότερο. Έχουν ληφθεί κάποια μέτρα για τον καλύτερο έλεγχο των ιατρικών συνταγών και των δαπανών των νοσοκομείων, μέσω του εξορθολογισμού των δημοσίων συμβάσεων και την καθιέρωση ενός συστήματος κεντρικής παρακολούθησης των προϋπολογισμών των νοσοκομείων. Απαιτούνται όμως περαιτέρω προσπάθειες για τον έλεγχο των δαπανών και τη βελτίωση της ποιότητας των δημόσιων υπηρεσιών υγείας. Χρειάζεται να επανεξεταστεί η δομή και η διοίκηση του συστήματος, για την ενίσχυση της αποτελεσματικότητας του προγραμματισμού και της κατανομής των δημόσιων πόρων.

Η φοροδιαφυγή πρέπει να αντιμετωπιστεί αποτελεσματικά. Από την πλευρά των φορολογικών εσόδων παρατηρείται σημαντική υστέρηση καθώς, το 2000-2009, το ονομαστικό ΑΕΠ αυξήθηκε κατά 74% όμως τα έσοδα από φόρους αυξήθηκαν μόνο

κατά 42%, αποτυπώνοντας την έντονη φοροδιαφυγή. Στους έμμεσους φόρους η απόσταση που μας χωρίζει από την Ευρωζώνη δεν είναι μεγάλη. Οι άμεσοι φόροι, όμως, στην Ελλάδα υπολείπονται περισσότερο από 5% του ΑΕΠ, γεγονός που σημαίνει ότι υπάρχει μεγάλη δυνατότητα να αυξηθούν τα έσοδα, μέσω πατάξεως της φοροδιαφυγής στον φόρο εισοδήματος. Σύμφωνα με την έκθεση του ΟΟΣΑ (2011) για την Ελλάδα, αν το κράτος εισέπραττε τον ΦΠΑ, τις εισφορές κοινωνικής ασφάλισης και το φόρο εισοδήματος νομικών προσώπων με τη μέση απόδοση των χωρών του ΟΟΣΑ, θα μπορούσε να αυξήσει τα φορολογικά έσοδα κατά περίπου 5% του ΑΕΠ. Μια αποφασιστική μείωση της φοροδιαφυγής είναι επιβεβλημένη για λόγους κοινωνικής δικαιοσύνης, αλλά και σε ένα σημαντικό βαθμό, για την επιτυχία του προγράμματος προσαρμογής.

Πίνακας 3.1. Προβλέψεις της ΕΥΡΩΠΑΙΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ για τα μακροοικονομικά μεγέθη της ελληνικής οικονομίας την περίοδο 2012-2015 (τα μεγέθη είναι σε δις ευρώ)

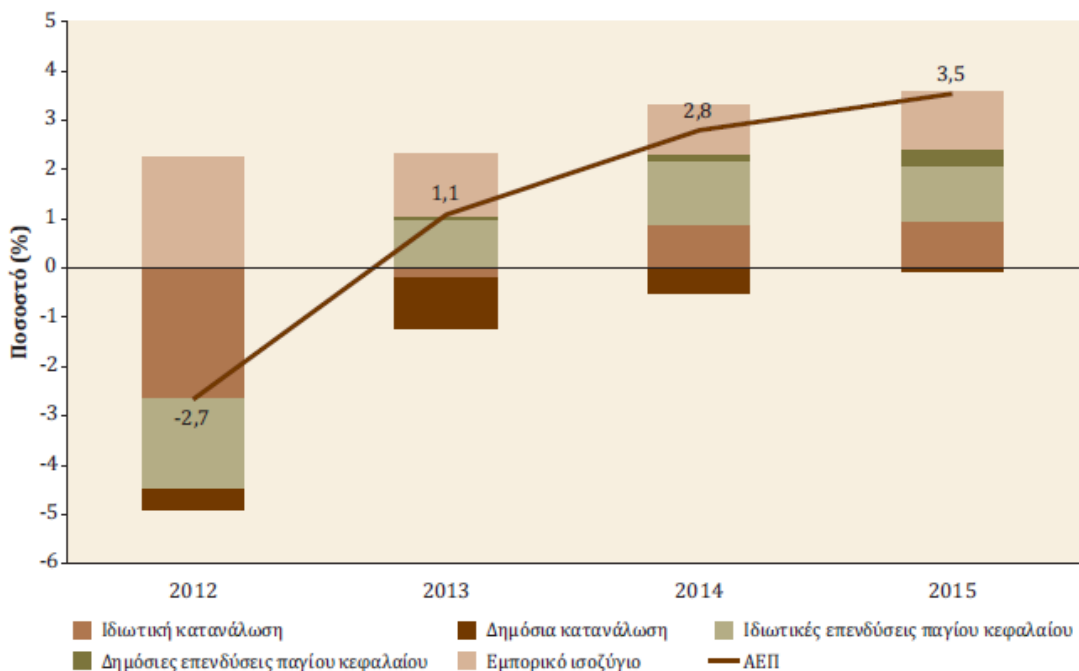
	2012	2013	2014	2015
Συνολική κατανάλωση (1)	190,5	187,9	188,7	190,7
Ιδιωτική κατανάλωση	157,8	157,4	159,3	161,4
Δημόσια κατανάλωση	32,7	30,5	29,4	29,3
Συνολικές επενδύσεις παγίου κεφαλαίου (2)	31,2	33,4	36,4	39,6
Ιδιωτικές επενδύσεις παγίου κεφαλαίου	25,5	27,6	30,4	-
Δημόσιες επενδύσεις παγίου κεφαλαίου	5,7	5,8	6,0	-
Εμπορικό ισοζύγιο (3)	-9,7	-7,0	-4,8	-2,2
Εξαγωγές	56,4	60,4	64,9	69,8
Εισαγωγές	66,1	67,4	69,7	72,0
Μεταβολή αποθεμάτων (4)	0,0	0,0	0,0	0,0
ΑΕΠ=(1)+(2)+(3)+(4)	212,0	214,3	220,3	228,1
Ρυθμός μεγέθυνσης του πραγματικού ΑΕΠ (%)	-2,8	0,7	2,4	2,9
Ανεργία (%)	17,5	17,5	16,9	16,3
Πληθωρισμός (%)	0,7	0,8	1,0	1,1
Αμοιβές εργαζομένων (σύνολο της οικονομίας)	72,2	71,7	72,3	73,6
Αμοιβές εργαζομένων (δημόσιος τομέας)	22,3	22,7	22,9	-
Αμοιβές εργαζομένων (ιδιωτικός τομέας)	49,9	49,0	49,4	-
Αμοιβές εργαζομένων ως % του ΑΕΠ (σύνολο της οικονομίας)	34,1	33,5	32,8	32,3
Αμοιβές ανά εργαζόμενο (σε χιλ. ευρώ)	24,9	24,6	24,7	25,0
Μοναδιαίο κόστος εργασίας (έτος βάσης 1995)	67,5	66,5	65,9	65,5
Ρυθμός πιστωτικής επέκτασης (ιδιωτικός τομέας)	-2,6	1,5	3,0	3,6

Πηγή: European Commission (2011a), υπολογισμοί συγγραφέων και IMF (2011) για το ρυθμό πιστωτικής επέκτασης

Στον Πίνακα 3.1 αποτυπώνονται τα βασικά στοιχεία του μακροοικονομικού σεναρίου

στο οποίο στηρίζονται τα μέτρα δημοσιονομικής λιτότητας. Με βάση το σενάριο αυτή, το 2012 θα είναι το τελευταίο έτος ύφεσης για την ελληνική οικονομία, η οποία προβλέπεται ότι θα επιστρέψει σε θετικούς και αυξανόμενους ρυθμούς οικονομικής μεγέθυνσης από το 2013 και μετά. Οι κύριες επιμέρους παραδοχές στις οποίες βασίζεται η εκτίμηση για την ανάκαμψη του ΑΕΠ είναι ότι η ιδιωτική κατανάλωση θα σταθεροποιηθεί το 2013 και θα ακολουθήσει ανοδική πορεία φτάνοντας τα 161,4 δις ευρώ το 2015, ότι οι ιδιωτικές επενδύσεις θα αυξηθούν σταδιακά και ότι θα συνεχιστεί η σημαντική άνοδος των εξαγωγών τα επόμενα χρόνια. Χωρίς την επαλήθευση των συγκεκριμένων μακροοικονομικών παραδοχών, το ΑΕΠ δεν μπορεί να επανέλθει σε θετικούς ρυθμούς, αν λάβουμε υπόψη τη συρρίκνωση της δημόσιας κατανάλωσης και την έλλειψη σημαντικής αύξησης στις δημόσιες επενδύσεις.

Γράφημα 3.2. Συνεισφορά των μακροοικονομικών μεγεθών στη ποσοστιαία αύξηση του ονομαστικού Α.Ε.Π. στην ΕΛΛΑΔΑ την περίοδο 2012-2015

Πηγή: European Commission (2011a)

Στο γράφημα 3.2 αποτυπώνεται η συνεισφορά των επιμέρους μακροοικονομικών μεγεθών στο ρυθμό μεταβολής του ονομαστικού ΑΕΠ. Μπορούμε να διαπιστώσουμε ότι η ανάκαμψη που προβλέπεται από το 2013 και μετά βασίζεται στη βελτίωση του εμπορικού ισοζυγίου καθώς και στην αύξηση των ιδιωτικών επενδύσεων και της ιδιωτικής κατανάλωσης (η τελευταία από το 2014 και έπειτα). Αντίθετα, σχεδόν μηδαμινή αναμένεται να είναι η συμβολή των δημόσιων επενδύσεων, ενώ αρνητική θα

είναι – με βάση τις προβλέψεις – η συνεισφορά της δημόσιας κατανάλωσης (μέχρι και το 2014) εξαιτίας του προγράμματος δημοσιονομικής λιτότητας.

Συνεπώς είναι κρίσιμης σημασίας να εξεταστεί κατά πόσο οι παραδοχές για την εξέλιξη των ιδιωτικών δαπανών και των εξαγωγών ανταποκρίνονται σε ρεαλιστικές προσδοκίες. Έχοντας ως αναφορά τα στοιχεία που παρουσιάζονται στον Πίνακα 3.1, μπορούμε να κάνουμε τις παρακάτω επισημάνσεις: Πρώτον, η υπόθεση για τη σταθεροποίηση και τη σταδιακή αύξηση της ιδιωτικής κατανάλωσης φαίνεται να συνδέεται σε μεγάλο βαθμό με την παραδοχή ότι το σύνολο των αμοιβών των εργαζομένων στον ιδιωτικό και τον δημόσιο τομέα της οικονομίας θα σταθεροποιηθεί ως ποσό και θα αρχίσει να αυξάνεται από το 2014 και έπειτα. Αυτό ουσιαστικά προϋποθέτει ότι οι αμοιβές ανά εργαζόμενο θα παραμείνουν σχεδόν στα ίδια επίπεδα – παρά την εφαρμογή μέτρων που προωθούν την αύξηση της ευελιξίας στην αγορά εργασίας – καθώς και ότι σταδιακά θα σημειωθεί ανάκαμψη στην απασχόληση, που θα οδηγήσει σε μείωση του ποσοστού ανεργίας από το 2014 και μετά. Είναι σημαντικό να επισημανθεί ότι η μείωση της ανεργίας έχει ως αναγκαία προϋπόθεση αφενός ότι δεν θα προχωρήσουν σε μεγάλο βαθμό οι διαδικασίες συρρίκνωσης του αριθμού των δημόσιων υπαλλήλων και αφετέρου ότι η απασχόληση στον ιδιωτικό τομέα θα ξεκινήσει να αυξάνεται σχετικά σύντομα.

Μία επιπλέον κρίσιμη παραδοχή – η οποία κρίνεται αναγκαία για την αύξηση της ιδιωτικής κατανάλωσης – είναι ότι θα αυξηθεί η πιστωτική επέκταση προς τον ιδιωτικό τομέα από το 2013 και έπειτα, μέρος της οποίας αναμένεται να απορροφηθεί και από τα νοικοκυριά. Είναι προφανές ότι αναγκαία προϋπόθεση, αν και όχι ικανή, για να συμβεί αυτό είναι να τερματιστούν σύντομα τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι τράπεζες εξαιτίας των μειωμένων καταθέσεων και της υψηλής έκθεσής τους σε επισφαλή δάνεια και ομόλογα. Μία ρεαλιστική αποτύπωση των προοπτικών που δημιουργεί η υπάρχουσα κατάσταση στην οικονομία θα καταδείκνυε ότι αυτό είναι αρκετά δύσκολο να συμβεί.

Δεύτερον, η υπόθεση για την αύξηση των ιδιωτικών επενδύσεων μετά το 2013 στηρίζεται σε σημαντικό βαθμό στην επιμέρους παραδοχή ότι η μείωση του μοναδιαίου κόστους εργασίας θα συνεχιστεί για όλο το υπό εξέταση διάστημα, καθώς και ότι αυτή η μείωση θα αποτελέσει κίνητρο για επενδύσεις από επιχειρηματίες της Ελλάδας και του εξωτερικού. Βασίζεται ακόμη στην παραδοχή ότι, όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, θα καταγραφεί πιστωτική επέκταση προς τον ιδιωτικό τομέα, γεγονός που θα επιτρέψει τη χρηματοδότηση νέων επενδυτικών σχεδίων. Ωστόσο, θα μπορούσε κάποιος να ισχυριστεί ότι, αν δεν ανατραπεί το περιβάλλον αυξημένης αβεβαιότητας, είναι αρκετά

δύσκολο να καταγραφεί η επιθυμητή ανάκαμψη στις ιδιωτικές επενδύσεις.

Τρίτον, η υψηλή αύξηση των εξαγωγών που αποτυπώνεται στο μακροοικονομικό σενάριο ουσιαστικά προαπαιτεί, μεταξύ άλλων, τα ακόλουθα: (1) να υπάρξει ανάκαμψη της παγκόσμιας και της ευρωπαϊκής οικονομίας προκειμένου να αυξηθούν τα εισοδήματα στο εξωτερικό. (2) η μείωση στο κόστος ανά μονάδα εργασίας να περάσει στις τιμές των προϊόντων και των υπηρεσιών που εξάγει η χώρα. (3) να διευρυνθεί η παραγωγική βάση της ελληνικής οικονομίας έτσι ώστε να αυξηθεί το εύρος των προϊόντων και των υπηρεσιών που εξάγονται. Το (1) δεν φαίνεται τόσο πιθανό αν ληφθούν υπόψη οι πλέον πρόσφατες προβλέψεις των διεθνών οργανισμών και η γενίκευση των μέτρων δημοσιονομικής λιτότητας στην Ευρωζώνη. Μάλιστα, τα μέτρα λιτότητας αναμένεται να ενταθούν, αν λάβει κάποιος υπόψη τις αποφάσεις της Συνόδου Κορυφής της 8ης-9ης Δεκεμβρίου, οι οποίες προβλέπουν αυστηρότερες κυρώσεις στις χώρες που δεν επιτυγχάνουν τους στόχους για τα δημοσιονομικά ελλείμματα. Το (2) συνεπάγεται ότι τα περιθώρια κέρδους θα πρέπει να μείνουν σταθερό ή να μειωθούν, κάτι το οποίο δεν μπορεί να θεωρηθεί ιδιαίτερα πιθανό, αν ληφθεί υπόψη ότι τα περιθώρια κέρδους στην Ελλάδα αυξήθηκαν την τελευταία διετία. Το (3) προϋποθέτει επενδύσεις σε νέους τομείς. Ωστόσο, αυτό προαπαιτεί τη δημιουργία και την υλοποίηση ενός αναπτυξιακού σχεδίου που θα κινητοποιήσει χρηματοδοτικούς πόρους τόσο από το εσωτερικό όσο και από το εξωτερικό της χώρας. Κάτι τέτοιο δεν φαίνεται να βρίσκεται στις άμεσες προτεραιότητες της ελληνικής κυβέρνησης και της Τρόικας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4
ΑΝΑΔΙΑΝΟΜΗ ΤΟΥ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ ΜΕ ΕΠΙΚΕΝΤΡΟ ΤΙΣ
ΜΕΤΑΒΙΒΑΣΤΙΚΕΣ ΠΛΗΡΩΜΕΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στο κεφάλαιο αυτό θα επιχειρήσουμε να αναλύσουμε ποια ήταν η αναδιανομή του εισοδήματος και ποιες οι κατηγορίες επιχορηγήσεων στις οποίες έγινε η αναδιανομή, μέσα από το σύνολο των φορολογικών εσόδων και τις επιχορηγήσεις σε διάφορα νομικά πρόσωπα (δημοσίου και ιδιωτικού δικαίου). Αυτά θα αναλυθούν σε σχέση και με το σύνολο των εσόδων και του Α.Ε.Π. την περίοδο 2007-2011.

4.1 Μεταβιβαστικές πληρωμές ως προς τα συνολικά έσοδα

Τα φορολογικά έσοδα (μετά μείωσης επιστροφών) εμφανίζονται στον πίνακα 4.1 που ακολουθεί :

Πίνακας 4.1 Φορολογικά έσοδα την περίοδο 2007-2011

Κατηγορία εσόδων	2007	2008	2009	2010	2011
	Εισπράξεις (Απολογισμός)	Εισπράξεις (Απολογισμός)	Εισπράξεις (Απολογισμός)	Εισπράξεις (Απολογισμός)	Εισπράξεις (Απολογισμός)
1. Άμεσοι φόροι (0000)	18.512.750.995,45	19.148.178.018,49	19.315.143.451,36	18.127.941.644,75	17.526.697.122,66
2. Έμμεσοι φόροι (1000)	27.285.721.393,69	28.304.076.603,24	25.482.728.785,63	27.845.372.927,60	26.200.178.089,21
Σύνολο φορολογικών εσόδων	45.798.472.389,14	47.452.254.621,73	44.797.872.236,99	45.973.314.572,35	43.726.875.211,87

Πηγή: Υπουργείο Οικονομικών, (απολογισμοί 2007-2011)

Το 2009 το σύνολο των φορολογικών εσόδων (άμεσοι και έμμεσοι φόροι) ανήλθε στο ποσό των 44.797.872.236,99€, μειωμένο κατά 2.654.382.384,74€ σε σχέση με το 2008 και 1.000.600.152,15€ σε σχέση με το 2007.

Το 2010 τα συνολικά φορολογικά έσοδα αυξήθηκαν και ανήλθαν στο ποσό των 45.973.314.572,35€, ενώ το 2011 μειώθηκαν κατά 2.246.439.360,48€ και το σύνολο διαμορφώθηκε στα 43.726.875.211,87€. (βλ. πίνακα 4.1)

Οι μεταβιβαστικές πληρωμές (επιχορηγήσεις σε διάφορα νομικά πρόσωπα δημοσίου και ιδιωτικού δικαίου Κ.Α.Ε.2000) εμφανίζονται στον πίνακα 4.2

Πίνακας 4.2 Μεταβιβαστικές πληρωμές (2000) την περίοδο 2007-2011

Κατηγορία δαπανών	Μεταβιβαστικές πληρωμές (2000)				
	Πληρωμές (Απολογισμός)	Πληρωμές (Απολογισμός)	Πληρωμές (Απολογισμός)	Πληρωμές (Απολογισμός)	Πληρωμές (Απολογισμός)
	2007	2008	2009	2010	2011
1.Επιδότησεις, οικονομικές ενισχύσεις, κάλυψη ελλειμμάτων ειδικών διαχειρίσεων, ειδικών λογαριασμών κ.λπ. (2100)	289.067.124,14	219.231.809,25	289.517.200	210.228.138	275.994.220,62
2.Επιχορηγήσεις σε νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου (οργανισμούς τοπικής αυτοδιοίκησης, γεωργικούς, βιοτεχνικούς, βιομηχανικούς και τουριστικούς οργανισμούς) (2200)	1.191.274.772,10	1.374.397.451,26	1.695.814.462	1.870.691.442	250.950.568,44
3.Επιχορηγήσεις σε νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου (ιδρύματα και οργανισμοί υγείας, πρόνοιας, κοινωνικής ασφάλισης και λογαριασμούς) (2300)	8.735.442.810,58	10.845.597.594,44	15.475.599.523	12.825.780.571	14.661.962.117,93
4.Επιχορηγήσεις σε νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου (επιστημονικά, εκπαιδευτικά, πολιτιστικά, λογαριασμούς, λοιπά ιδρύματα και οργανισμούς) (2400)	840.724.714,64	889.591.682,56	1.076.233.024	946.625.454	1.224.683.609,29
5.Επιχορηγήσεις σε νομικά πρόσωπα ιδιωτικού δικαίου (2500)	853.718.505,72	912.035.442,38	1.219.291.632	1.023.787.683	1.118.993.135,00
6.Επιχορηγήσεις, εισφορές και συνδρομές σε διεθνείς οργανισμούς και κοινότητες του εξωτερικού (2600)	99.797.875,37	133.754.130,30	139.105.172	140.233.532	111.246.377,53
7.Εισοδηματικές ενισχύσεις και λοιπές μεταβιβάσεις (2700)	1.794.222.950,18	1.930.832.393,05	2.078.300.839	1.826.067.845	1.666.596.830,37
8.Επιχορηγήσεις για αποδοχές προσωπικού γενικά (2800)	268.714.869,42	303.636.607,21	324.133.958	273.613.377	244.037.337,53
Σύνολο μεταβιβαστικών πληρωμών	14.072.969.622,15	16.609.077.110,45	22.297.995.811	19.117.028.042	19.554.464.196,71

Πηγή: Υπουργείο Οικονομικών, (απολογισμοί 2007-2011)

Το 2007 το σύνολο των μεταβιβαστικών πληρωμών ήταν 14.072.969.622,15€ και αποτελούσε το 30,73% των συνολικών φορολογικών εσόδων. Αυτό σημαίνει ότι το έτος 2007 αναδιανεμήθηκε, με τη μορφή επιχορηγήσεων, το 30,73% των συνολικών εσόδων.

Το 2008 και το 2009 οι μεταβιβαστικές πληρωμές αυξήθηκαν κατά 2.536.107.488,3€ και 5.688.918.700,55€, ενώ αποτελούσαν το 35% και το 49,77% των συνολικών εσόδων αντίστοιχα.

Το 2010 οι επιχορηγήσεις σε διάφορα νομικά πρόσωπα δημοσίου και ιδιωτικού δικαίου μειώθηκαν κατά 3.180.967.769 € και το ποσοστό τους σε σχέση με τα συνολικά φορολογικά έσοδα ήταν 41,58%.

Τέλος, το 2011 οι μεταβιβαστικές πληρωμές αυξήθηκαν σε σχέση με το 2010 κατά 437.436.154,71 € και το ποσοστό τους ήταν 44,72%. (βλ. Πίνακες 4.2 και 4.3)

Πίνακας 4.3 Μεταβιβαστικές πληρωμές ως ποσοστό φορολογικών εσόδων την περίοδο 2007-2011

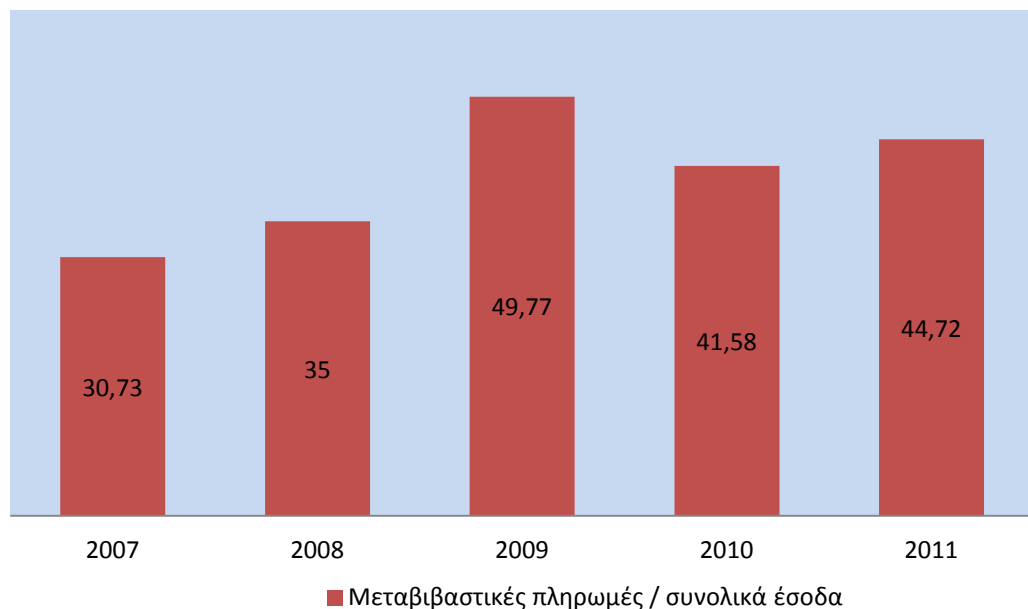
	2007	2008	2009	2010	2011
Μεταβιβαστικές πληρωμές(2000) / συνολικά έσοδα σε %	30,73	35	49,77	41,58	44,72

Στο Γράφημα 4.1 παρακάτω βλέπουμε την μεταβολή των ποσοστών αναδιανομής του εισοδήματος με επίκεντρο τις μεταβιβαστικές πληρωμές, ως προς τα συνολικά φορολογικά έσοδα (άμεσους και έμμεσους φόρους).

Σύμφωνα με όσα αναφέραμε πιο πριν διαπιστώνουμε ότι:

Μετά την κρίση χρέους του 2009, η αναδιανομή του εισοδήματος μέσω επιχορηγήσεων σε διάφορα νομικά πρόσωπα δημοσίου και ιδιωτικού δικαίου μειώνεται, καθώς το έτος 2010 αναδιανέμεται το 41,58% των συνολικών εσόδων και το έτος 2011 αναδιανέμεται το 44,72% των συνολικών εσόδων. (βλ. πίνακα 4.3)

Γράφημα 4.1 Μεταβιβαστικές πληρωμές ως ποσοστό φορολογικών εσόδων την περίοδο 2007-2009

4.2 Αναδιανομή του εισοδήματος με επίκεντρο τις κατηγορίες μεταβιβαστικών πληρωμών

Το 2007 αναδιανεμήθηκαν με τη μορφή επιχορηγήσεων σε νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου (ιδρύματα και οργανισμοί υγείας, πρόνοιας, κοινωνικής ασφάλισης και λογαριασμούς) 8.735.442.810,58 € με ποσοστό ως προς τα συνολικά έσοδα 19,07%.

Αυτό σημαίνει ότι από το σύνολο των φορολογικών εσόδων αναδιανεμήθηκε το 19,07% σε οργανισμούς κοινωνικής ασφάλισης (ΟΓΑ, ΙΚΑ και ΟΑΕΕ) και σε νοσηλευτικά ιδρύματα.

Το 2008 και το 2009 το αναδιανεμημένο εισόδημα αυξήθηκε και ανήλθε στα

10.845.597.594,44€ και 15.475.599.523€ με ποσοστά ως προς τα συνολικά φορολογικά έσοδα 22,85% και 34,54% αντίστοιχα.

Μετά το 2009 και συγκεκριμένα για τα έτη 2010 και 2011, το εισόδημα που αναδιανεμήθηκε μειώθηκε στα 12.825.780.571€ και 14.661.962.117,93€ με ποσοστά ως προς τα συνολικά φορολογικά έσοδα 33,53% και 27,89% αντίστοιχα σε σχέση με το έτος 2009. (βλ. πίνακα 4.2,4.4)

Οι κατηγορίες που έγινε η μεγαλύτερη αναδιανομή του εισοδήματος την περίοδο 2007-2011 ήταν:

α) Οι επιχορηγήσεις σε νομικά πρόσωπα δημόσιου δικαίου (οργανισμούς τοπικής αυτοδιοίκησης, γεωργικούς, βιοτεχνικούς, βιομηχανικούς και τουριστικούς οργανισμούς) με 1.695.814.462 € το έτος 2009.

β) Οι επιχορηγήσεις σε νομικά πρόσωπα δημόσιου δικαίου (ιδρύματα και οργανισμοί υγείας, πρόνοιας, κοινωνικής ασφάλισης και λογαριασμούς) με 15.475.599.523 € το 2009.

γ) Οι εισοδηματικές ενισχύσεις και λοιπές μεταβιβάσεις με 2.078.300.839 € το 2009.

Μετά από το 2009 η αναδιανομή του εισοδήματος στις κατηγορίες αυτές διαμορφώθηκε ως εξής:

δ) Οι επιχορηγήσεις σε νομικά πρόσωπα δημόσιου δικαίου (οργανισμούς τοπικής αυτοδιοίκησης, γεωργικούς, βιοτεχνικούς, βιομηχανικούς και τουριστικούς οργανισμούς) το 2010 σε σχέση με το 2009, αυξήθηκαν κατά 174.876.980€, ενώ το 2011 σε σχέση με το 2010 μειώθηκαν κατά 1.619.740.873,56€.

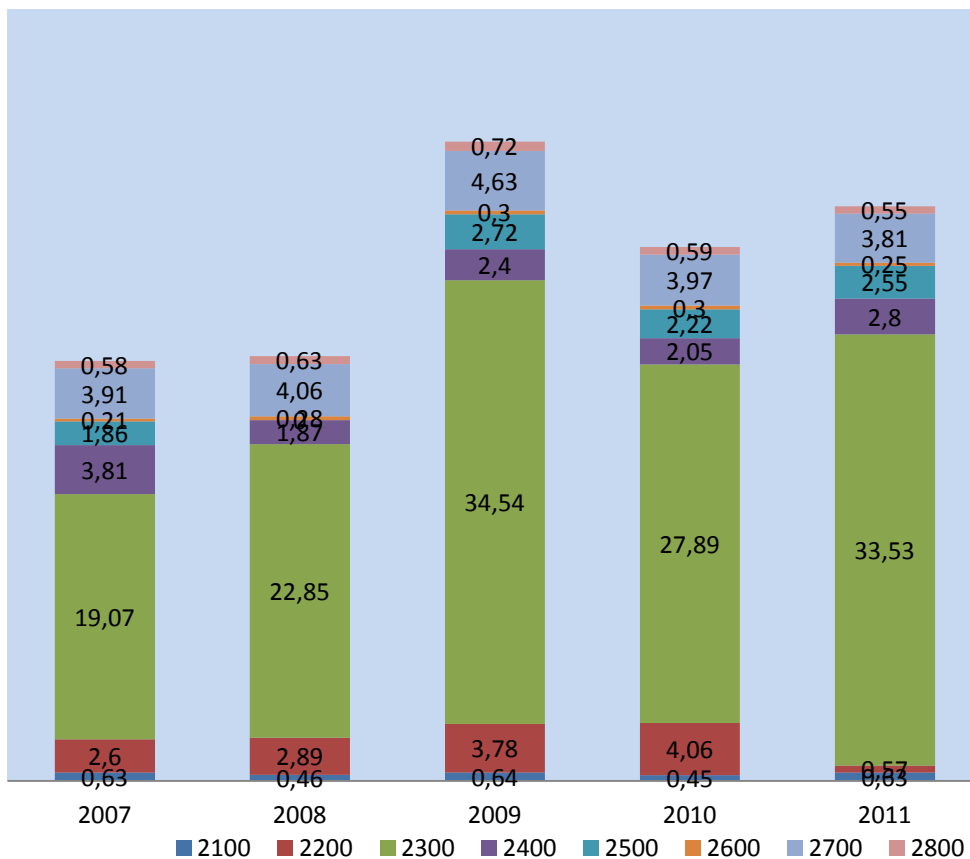
ε) Οι επιχορηγήσεις σε νομικά πρόσωπα δημόσιου δικαίου (ιδρύματα και οργανισμοί υγείας, πρόνοιας, κοινωνικής ασφάλισης και λογαριασμούς) το 2010 σε σχέση με το 2009 μειώθηκαν 2.649.818.952€, ενώ το 2011 σε σχέση με το 2010 αυξήθηκαν κατά 1.836.181.546,93€

στ) Οι εισοδηματικές ενισχύσεις και λοιπές μεταβιβάσεις το 2010 σε σχέση με το 2009 μειώθηκαν κατά 252.232.994€ και το 2011 σε σχέση με το 2010 μειώθηκαν κατά 159.471.014,63€.(βλ. πίνακα 4.2)

Πίνακας 4.4 Κατηγορίες μεταβιβαστικών πληρωμών ως ποσοστό των συνολικών εσόδων την περίοδο 2007-2011

	Κατηγορίες μεταβιβαστικών πληρωμών/συνολικά έσοδα σε%							
	2100	2200	2300	2400	2500	2600	2700	2800
2007	0,63	2,6	19,07	3,81	1,86	0,21	3,91	0,58
2008	0,46	2,89	22,85	1,87	0,2	0,28	4,06	0,63
2009	0,64	3,78	34,54	2,4	2,72	0,3	4,63	0,72
2010	0,45	4,06	27,89	2,05	2,22	0,3	3,97	0,59
2011	0,63	0,57	33,53	2,8	2,55	0,25	3,81	0,55

Γράφημα 4.2 Κατηγορίες μεταβιβαστικών πληρωμών ως ποσοστό φορολογικών εσόδων την περίοδο 2007-2009

Στο Γράφημα 4.2 βλέπουμε το ποσοστό της κάθε κατηγορίας των μεταβιβαστικών πληρωμών ως προς το σύνολο των φορολογικών εσόδων για την περίοδο 2007-2011. Για παράδειγμα, η κατηγορία 2300, το 2009 αποτελούσε το 34,54% του συνόλου των φορολογικών εσόδων. Το 2010 αποτελούσε το 27,89% και το 2011 αποτελούσε το 33,53% του συνόλου των εσόδων. (βλ. πίνακα 4.4)

4.3 Αναδιανομή του εισοδήματος με επίκεντρο τις μεταβιβαστικές πληρωμές ως προς το Α.Ε.Π.

Μέχρι τώρα αναλύσαμε την αναδιανομή του εισοδήματος με επίκεντρο τις μεταβιβαστικές πληρωμές και τις επιμέρους κατηγορίες τους, καθώς και το συνολικό ποσοστό ως προς το συνολικό φορολογικό εισόδημα. Είναι ωστόσο σημαντικό να δούμε και την αναδιανομή που έγινε μέσα από το Α.Ε.Π. Στον πίνακα 4.5 εμφανίζεται το Α.Ε.Π. την περίοδο 2007-2011.

Πίνακας 4.5 ΑΚΑΘΑΡΙΣΤΟ ΕΓΧΩΡΙΟ ΠΡΟΪΟΝ την περίοδο 2007-2009(Σε εκατομ. ευρώ)

I. Τρέχουσες τιμές	2007	2008*	2009*	2010*	2011*
ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ					
Παραγωγή αγαθών και υπηρεσιών (σε βασικές τιμές)	370.374	383.733	374.009	351.385	335.234
Ενδιάμεση ανάλωση (σε αγοραίες τιμές)	174.752	178.698	168.107	156.163	152.097
Ακαθάριστη προστιθέμενη αξία (σε βασικές τιμές)	195.622	205.035	205.901	195.222	183.137
Φόροι επί των προϊόντων	28.210	28.674	25.704	27.368	25.798
Επιδότησεις επί των προϊόντων	673	511	524	438	404
ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΔΑΠΑΝΗΣ					
Τελική καταναλωτική δαπάνη	195.083	210.982	214.646	203.803	191.812
Νοικοκυριών	151.976	165.752	163.672	159.440	151.802
ΜΚΙΕΝ	3.313	2.948	3.517	3.614	3.762
Γενικής Κυβέρνησης	39.794	42.283	47.457	40.749	36.248
Ακαθάριστος σχηματισμός κεφαλαίου	59.631	55.996	42.923	38.955	33.591
Ακαθάριστος σχηματισμός παγίου κεφαλαίου	59.368	52.607	45.932	39.185	31.592
Μεταβολή αποθεμάτων	264	3.389	-3.009	-230	1.999
Εξαγωγές αγαθών και υπηρεσιών	53.088	56.271	44.514	49.414	52.247
Εισαγωγές αγαθών και υπηρεσιών	84.642	90.052	71.002	70.020	69.119
ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ					
Αμοιβές εξαρτημένης εργασίας	78.422	82.926	84.914	80.493	73.288
Ακαθάριστο λειτουργικό πλεόνασμα / μικτό εισόδημα	119.224	124.110	123.172	117.071	111.395
Φόροι επί της παραγωγής και των εισαγωγών	29.070	29.662	26.743	27.926	27.077
Επιδότησεις	3.556	3.500	3.748	3.339	3.229
ΑΚΑΘΑΡΙΣΤΟ ΕΓΧΩΡΙΟ ΠΡΟΪΟΝ σε αγοραίες τιμές	223.160	233.198	231.081	222.151	208.532

πηγή ΕΛ.ΣΤΑΤ.

Τα δεδομένα του ΑΕΠ και των συνιστωσών του για την περίοδο 2007-2011 έχουν αναθεωρηθεί με έτος βάσης το 2005. Οι εργασίες αναθεώρησης των δεδομένων για την περίοδο 2000-2004 δεν έχουν ακόμη ολοκληρωθεί (εκτός της εφαρμογής της νέας ταξινόμησης NACE Αναθ.2) και ως εκ τούτου υπάρχει διακοπή της χρονοσειράς μεταξύ των μη αναθεωρημένων δεδομένων της περιόδου 2000-2004 και των αναθεωρημένων της περιόδου 2005-2012.

Πίνακας 4.6 Αναδιανομή του εισοδήματος ως ποσοστό του Α.Ε.Π. την περίοδο 2007-2011

	2007	2008	2009	2010	2011
Μεταβιβαστικές πληρωμές (2000)/Α.Ε.Π. σε %	6,31	7,12	9,65	8,6	9,37

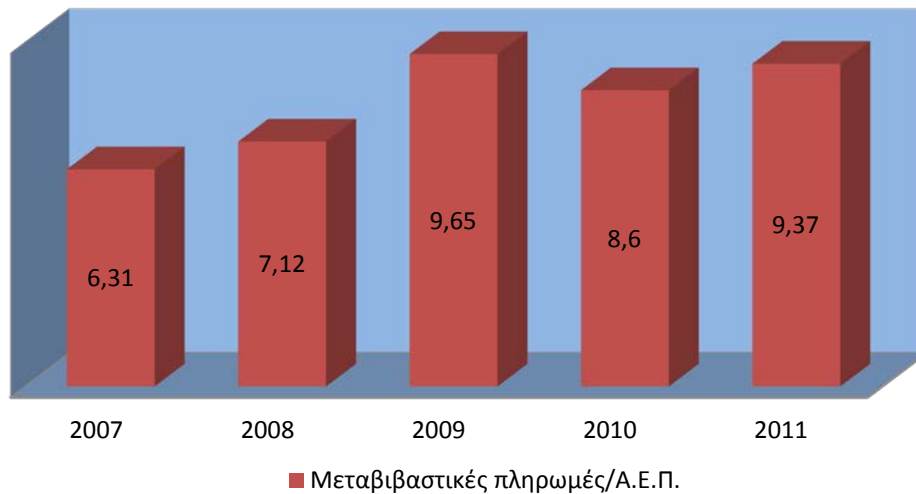
Η αναδιανομή του εισοδήματος ως ποσοστό του Α.Ε.Π. για το 2007 με επίκεντρο τις μεταβιβαστικές πληρωμές ήταν 6,31%. Αυτό σημαίνει ότι από το σύνολο του Α.Ε.Π. αναδιανεμήθηκε με τη μορφή επιχορηγήσεων το 6,31%.

Το 2008 και το 2009 η αναδιανομή του εισοδήματος που έγινε, αποτελούσε το 7,12% και το 9,65% του συνόλου του Α.Ε.Π.

Το 2010 και το 2011 η αναδιανομή του εισοδήματος μειώθηκε και διαμορφώθηκε στο 8,6% και 9,37% στο σύνολο του Α.Ε.Π. Αντίστοιχα, σε σχέση με το 2009. (βλ. πίνακα 4.5,4.6)

Στο γράφημα 4.3 βλέπουμε την μεταβολή της αναδιανομής του εισοδήματος μέσα από επιχορηγήσεις ως ποσοστό του Α.Ε.Π.

Γράφημα 4.3 Μεταβολή της αναδιανομής του εισοδήματος ως ποσοστό του Α.Ε.Π.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Στα τέσσερα κεφάλαια της εργασίας εξετάστηκε ένα ευρύ φάσμα απόψεων για το τι πρέπει να κάνει η κυβέρνηση, ώστε να αντιμετωπίσει την κρίση. Πολλοί είναι αυτοί που υποστηρίζουν ότι πρέπει να υιοθετήσει πολιτικές με σαφή στόχο την αναδιανομή του εισοδήματος των πολιτών και την “άριστη φορολογία”.

Οι απόψεις βέβαια δίστανται για το αν πρέπει να δημιουργηθεί ένα σύστημα που θα εξασφαλίζει πλήρη ισότητα ή για το αν δεν πρέπει να γίνει τίποτε απολύτως. Το εύρος των απόψεων αυτών δεν πρέπει σε καμία περίπτωση να μας εκπλήσσει. Είναι άλλωστε στο πλαίσιο της Δημοκρατίας να δημιουργούνται διαμάχες ακόμη και για το πιο ασήμαντο θέμα που απασχολεί δύο συνομιλητές, πόσο μάλλον όταν μιλάμε για την οικονομία μιας χώρας.

Η αποτύπωση μιας άποψης για το ποιος είναι ο στόχος της αναδιανομής του εισοδήματος, στην ουσία ισοδυναμεί με την αποκρυστάλλωση των απόψεων του ομιλητή για το ποια πρέπει να είναι η εικόνα μιας καλής κοινωνίας.

Οι θεωρίες για μια άριστη διανομή εισοδήματος ανήκουν περισσότερο στο δεοντολογικό παρά στο θετικό τμήμα της Οικονομικής Επιστήμης. Σε καμία περίπτωση δεν μπορεί να πει κάποιος ότι οι πρακτικές διανομές εισοδήματος που εφαρμόζονται στην Ελλάδα συμβαδίζουν με την δεοντολογική θεωρία του όρου.

Αν λάβουμε υπόψη μας τις παρατηρήσεις στο τρίτο κεφάλαιο της εργασίας, γίνεται σαφές ότι οι υποθέσεις του μακροοικονομικού σεναρίου, στο οποίο έχει στηριχθεί το πρόγραμμα λιτότητας είναι ιδιαίτερα εύθραυστες. Είναι μάλιστα σημαντικό πως ακόμη και αν ορισμένες μόνο από τις υποθέσεις αυτές δεν επαληθευτούν, είναι πολύ πιθανό το ΑΕΠ να διαμορφωθεί σε επίπεδα αρκετά χαμηλότερα από τα προβλεπόμενα, εξαιτίας της υψηλής αλληλεξάρτησης που εξ ορισμού παρουσιάζουν τα μακροοικονομικά μεγέθη. Από την ανάλυση των συνολικών εσόδων και των μεταβιβαστικών πληρωμών παρατηρούμε ότι η αναδιανομή του εισοδήματος, που έγινε με τη μορφή επιχορηγήσεων μετά την κρίση χρέους του 2009, μειώθηκε σταδιακά.

Πρέπει επίσης να σημειωθεί ότι η κρίση που βιώνουμε σήμερα δεν είναι μόνο οικονομική, αλλά και πολιτιστική/πολιτισμική, καθώς έχει ξεχαστεί το δημοκρατικό παρελθόν και πλέον είμαστε υποτελείς μιας οικονομικής ελίτ.

Αν, όπως είπαμε και στο ξεκίνημα της εργασίας, είχαμε αφομοιώσει τα λεγόμενα των αρχαίων πατέρων της Δημοκρατίας και προβάλαμε τις αξίες του πολιτισμού που μας πρόσφεραν, οι καταστάσεις που βιώνουμε αυτή τη στιγμή ίσως να ήταν πολύ

διαφορετικές.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- ❖ Κατσέλη, Λ.Τ. και Μαγουλά, Χ.Μ., 2005. *Μακροοικονομική Ανάλυση και Ελληνική Οικονομία*. Αθήνα: εκδόσεις Τυπωθήτω.
- ❖ Γεωργακόπουλος, Θ., 2005. *Εισαγωγή στη Δημόσια Οικονομική*. Αθήνα: Εκδόσεις Μπένου Ευγ.
- ❖ Stiglitz, J., 1992. *Οικονομική του Δημόσιου Τομέα*, Αθήνα: Εκδόσεις Κριτική Επιστημονική Βιβλιοθήκη.
- ❖ Harvey, S.R., Gayer, Ted., Ράπανος, Β.Θ, Καπλανόγλου, Γ., 2009. *Σύγχρονη θεωρία και ελληνική πραγματικότητα*. Αθήνα: Εκδόσεις Κριτική Επιστημονική Βιβλιοθήκη.
- ❖ Αργεΐτης, Γ., Δαφέρμος, Γ., Νικολαΐδη, Μ., 2011. *Κρίση δημόσιου χρέους στην Ελλάδα*. Επιστημονικές Εκθέσεις ΙΝΕ.
- ❖ Υπουργείο Οικονομικών, 2011. *Μεσοπρόθεσμο Πλαίσιο Δημοσιονομικής Στρατηγικής 2012-2015*.
- ❖ Καραγιάννη, Σ. και Πεμπτεζόγλου, Μ., *Δημόσια Οικονομική*. Τμήμα Κοινωνικής Διοίκησης. Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης.

ΙΣΤΟΣΕΛΙΔΕΣ

- ❖ Ευρετήριο οικονομικών όρων <http://www.euretirio.com>
- ❖ Υπουργείο Οικονομικών <http://www.minfin.gr>
- ❖ ΕΛΣΤΑΤ <http://www.statistics.gr>
- ❖ Ινστιτούτο Εργασίας Γ.Σ.Ε.Ε. <http://www.inegsee.gr/>